
Ex Libris

PUBLII

OVIDII NASONIS

OPERA.

RECOGNOVIT, ET ARGUMENTIS DISTINXIT

J. A. AMAR.

TOMUS QUARTUS.

PARISIIS.

APUD LEFEVRE BIBLIOPOLAM.

M DCCC XXII.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBRI X—XV.

LIBRI DECIMI

ARGUMENTUM.

I. Orphei ad Inferos descensus : reddita conjugi Eurydice, et iterum rapta. — II. Orphei cantus : Attis in pinum. — III. Cyparissus in cupressum. — IV. Raptus Ganymedis. — V. Hyacinthus in florem. — VI. Cypri incolæ in boves. — VII. Propoetides in silicem. — VIII. Statua eburnea in virginem. — IX. Myrrha in arborem. — X. Adonis a Venere adamatus. — XI. Hippomenes in leonem : Atalanta in leænam. — XII. Adonis in anemonen : Minthe nymphæ in mintham herbam.

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUS.

I. Inde per immensum croceo velatus amictu
Aera digreditur, Ciconumque Hymenæus ad oras
Tendit, et Orphea nequidquam voce vocatur.
Adfuit ille quidem; sed nec solemnia verba,
Nec lætos vultus, nec felix attulit omen.
Fax quoque, quam tenuit, lacrymoso stridula fumo
Usque fuit, nullosque invenit motibus ignes.
Exitus auspicio gravior: nam nupta per herbas
Dum nova, Naiadum turba comitata, vagatur,
Decidit, in talum serpentis dente recepto.
Quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras
Deflevit vates; ne non tentaret et umbras,
Ad Styga Tænaria est ausus descendere porta.
Perque leves populos, simulacraque functa sepulcris,
Persephonen adiit, inamœnaque regna tenentem
Umbrarum dominum; pulsisque ad carmina nervis,
Sic ait: « O! positi sub terra numina mundi,
In quem recidimus quidquid mortale creamur;
Si licet, et, falsi positis ambagibus oris,
Vera loqui sinitis; non huc, ut opaca viderem
Tartara, descendi; nec uti villosa colubris

Terna Medusæi vincirem guttura monstri.
Causa viæ conjux: in quam calcata venenum
Vipera diffudit, crescentesque abstulit annos.
Posse pati volui; nec me tentasse negabo.
Vicit Amor. Supera Deus hic bene notus in ora est:
An sit et hîc, dubito; sed et hîc tamen auguror esse.
Famaque si veterem non est mentita rapinam,
Vos quoque junxit Amor. Per ego hæc loca plena timoris,
Per Chaos hoc ingens, vastique silentia regni,
Eurydices, oro, properata retexite fata.
Omnia debentur vobis: paulumque morati,
Serius aut citius sedem properamus ad unam.
Tendimus huc omnes; hæc est domus ultima: vosque
Humani generis longissima regna tenetis.
Hæc quoque, quum justos matura peregerit annos,
Juris erit vestri: pro munere poscimus usum.
Quod si fata negant veniam pro conjuge, certum est
Nolle redire mihi: leto gaudete duorum.»
Talia dicentem, nervosque ad verba moventem,
Exsangues flebant animæ. Nec Tantalus undam
Captavit refugam: stupuitque Ixionis orbis.
Nec carpsere jecur volucres; urnisque vacarunt
Belides: inque tuo sedisti, Sisyphe, saxo.
Tum primum lacrymis victarum carmine fama est
Eumenidum maduisse genas: nec regia conjux
Sustinet oranti, nec qui regit ima, negare:
Eurydicenque vocant. Umbras erat illa recentes

Inter, et incessit passu de vulnere tardo.
Hanc simul et legem Rhòdopeius accipit heros,
Ne flectat retro sua lumina, donec Avernas
Exierit valles; aut irrita dona futura.
Carpitur acclivus per muta silentia trames,
Arduus, obscurus, caligine densus opaca :
Nec procul abfuerant telluris margine summæ.
Hìc, ne deficeret, metuens, avidusque videndi,
Flexit amans oculos : et protinus illa relapsa est.
Brachiaque intendens, prendique et prendere captans,
Nil nisi cedentes infelix arripit auras.
Jamque iterum moriens non est de conjuge quidquam
Questa suo : quid enim nisi se quereretur amatam?
Supremumque vale, quod jam vix auribus ille
Acciperet, dixit : revolutaque rursus eodem est.
Non aliter stupuit gemina nece conjugis Orpheus,
Quam tria qui timidus, medio portante catenas,
Colla canis vidit : quem non pavor ante reliquit,
Quam natura prior, saxo per corpus oborto :
Quique in se crimen traxit, voluitque videri
Olenos esse nocens : tuque, o! confisa figuræ,
Infelix Lethæa, tuæ; junctissima quondam
Pectora; nunc lapides, quos humida sustinet Ide.
Orantem, frustraque iterum transire volentem,
Portitor arcuerat : septem tamen ille diebus
Squalidus in ripa, Cereris sine munere, sedit.
Cura dolorque animi, lacrymæque alimenta fuere.

Esse Deos Erebi crudeles questus, in altam
Se recipit Rhodopen, pulsumque Aquilonibus Hæmon.
Tertius æquoreis inclusum Piscibus annum
Finierat Titan : omnemque refugerat Orpheus
Femineam Venerem; seu quod male cesserat illi;
Sive fidem dederat. Multas tamen ardor habebat
Jungere se vati : multæ doluere repulsæ.
Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
In teneros transferre mares; citraque juventam
Ætatis breve ver, et primos carpere flores.

II. Collis erat, collemque super planissima campi
Area : quam viridem faciebant graminis herbæ.
Umbra loco deerat : qua postquam parte resedit
Dis genitus vates, et fila sonantia movit;
Umbra loco venit. Non Chaonis abfuit arbos,
Non nemus Heliadum, non frontibus esculus altis,
Nec tiliæ molles, nec fagus, et innuba laurus.
Et coryli fragiles, et fraxinus utilis hastis,
Enodisque abies, curvataque glandibus ilex,
Et platanus genialis, acerque coloribus impar,
Amnicolæque simul salices, et aquatica lotos,
Perpetuoque virens buxus, tenuesque myricæ,
Et bicolor myrtus, et baccis cærula tinus :
Vos quoque, flexipedes hederæ, venistis, et una
Pampineæ vites, et amictæ vitibus ulmi :
Ornique, et piceæ, pomoque onerata rubenti

Arbutus, et lentæ, victoris præmia, palmæ:
Et succincta comas, hirsutaque vertice pinus,
Grata Deûm matri; siquidem Cybeleius Attis
Exuit hac hominem, truncoque induruit illo.

III. Adfuit huic turbæ, metas imitata, cupressus,
Nunc arbor. puer ante Deo dilectus ab illo,
Qui citharam nervis, et nervis temperat arcus.
Namque sacer Nymphis, Carthæa tenentibus arva,
Ingens cervus erat: lateque patentibus altas
Ipse suo capiti præbebat cornibus umbras:
Cornua fulgebant auro: demissaque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo.
Bulla super frontem parvis argentea loris
Vincta movebatur: parilesque ex ære nitebant
Auribus in geminis, circum cava tempora, baccæ.
Isque metu vacuus, naturalique pavore
Deposito, celebrare domos, mulcendaque colla
Quamlibet ignotis manibus præbere solebat.
Sed tamen ante alios, Ceæ pulcherrime gentis,
Gratus erat, Cyparisse, tibi. Tu pabula cervum
Ad nova, tu liquidi ducebas frontis ad undam:
Tu modo texebas varios per cornua flores:
Nunc, eques in tergo residens, huc latus et illuc
Mollia purpureis frenabas ora capistris.
Æstus erat, mediusque dies: Solisque vapore
Concava litorei fervebant brachia Cancri.

2.

Fessus in herbosa posuit sua corpora terra
Cervus, et arborea ducebat frigus ab umbra.
Hunc puer imprudens jaculo Cyparissus acuto
Fixit; et, ut sævo morientem vulnere vidit,
Velle mori statuit. Quæ non solatia Phœbus
Dixit? et ut leviter, pro materiaque doleret,
Admonuit. Gemit ille tamen; munusque supremum
Hoc petit a Superis, ut tempore lugeat omni.
Jamque, per immensos egesto sanguine fletus,
In viridem verti cœperunt membra colorem;
Et modo, qui nivea pendebant fronte capilli,
Horrida cæsaries fieri, sumtoque rigore
Sidereum gracili spectare cacumine cœlum.
Ingemuit, tristisque Deus, « Lugebere nobis,
Lugebisque alios, aderisque dolentibus, inquit. »

IV. Tale nemus vates contraxerat: inque ferarum
Concilio medius, turba volucrumque sedebat.
Ut satis impulsas tentavit pollice chordas;
Et sensit varios, quamvis diversa sonarent,
Concordare modos; hoc vocem carmine rupit:
« Ab Jove, Musa parens (cedunt Jovis omnia regno),
Carmina nostra move. Jovis est mihi sæpe potestas
Dicta prius. Cecini plectro graviore Gigantas,
Sparsaque Phlegræis victricia fulmina campis.
Nunc opus est leviore lyra: puerosque canamus
Dilectos Superis; inconcessisque puellas

Ignibus attonitas meruisse libidine pœnam.
Rex Superûm Phrygii quondam Ganymedis amore
Arsit: et inventum est aliquid, quod Jupiter esse,
Quam quod erat, mallet. Nulla tamen alite verti
Dignatur, nisi quæ possit sua fulmina ferre.
Nec mora: percusso mendacibus aere pennis
Abripit Iliaden. Qui nunc quoque pocula miscet,
Invitaque Jovi nectar Junone ministrat.

V. « Te quoque, Amyclide, posuisset in æthere Phœbus,
Tristia si spatium ponendi fata dedissent.
Qua licet, æternus tamen es: quotiesque repellit
Ver hiemem, Piscique Aries succedit aquoso,
Tu toties oreris, viridique in cespite vernas.
Te meus ante alios genitor dilexit; et orbe
In medio positi caruerunt præside Delphi;
Dum Deus Eurotan, immunitamque frequentat
Sparten; nec citharæ, nec sunt in honore sagittæ.
Immemor ipse suî non retia ferre recusat,
Non tenuisse canes, non per juga montis iniqui
Isse comes: longaque alit adsuetudine flammas.
Jamque fere medius Titan venientis et actæ
Noctis erat, spatioque pari distabat utrinque;
Corpora veste levant, et succo pinguis olivi
Splendescunt, latique ineunt certamina disci.
Quem prius aerias libratum Phœbus in auras
Misit, et oppositas disjecit pondere nubes.

Recidit in solidam longo post tempore terram
Pondus, et exhibuit junctam cum viribus artem.
Protinus imprudens, actusque cupidine ludi,
Tollere Tænarides orbem properabat; at illum
Dura repercussum subjecit in aera tellus
In vultus, Hyacinthe, tuos. Expalluit æque,
Ac puer, ipse Deus: collapsosque excipit artus;
Et modo te refovet, modo tristia vulnera siccat;
Nunc animam admotis fugientem sustinet herbis.
Nil prosunt artes: erat immedicabile vulnus.
Ut si quis violas, riguove papaver in horto,
Liliaque infringat, fulvis hærentia virgis;
Marcida demittant subito caput illa gravatum,
Nec se sustineant, spectentque cacumine terram:
Sic vultus moriens jacet, et defecta vigore
Ipsa sibi est oneri cervix, humeroque recumbit.
« Laberis, Œbalide, prima fraudate juventa,
Phœbus ait: videoque tuum, mea crimina, vulnus.
Tu dolor es, facinusque meum: mea dextera leto
Inscribenda tuo est; ego sum tibi funeris auctor.
Quæ mea culpa tamen? nisi si lusisse, vocari
Culpa potest: nisi culpa potest, et amasse, vocari.
Atque utinam pro te vitam, tecumve liceret
Reddere! sed quoniam fatali lege tenemur;
Semper eris mecum, memorique hærebis in ore.
Te lyra, pulsa manu, te carmina nostra sonabunt:
Flosque novus scripto gemitus imitabere nostros.

Tempus et illud erit, quo se fortissimus heros
Addat in hunc florem, folioque legatur eodem.»
«Talia dum vero memorantur Apollinis ore,
Ecce cruor, qui fusus humi signaverat herbam,
Desinit esse cruor; Tyrioque nitentior ostro
Flos oritur, formamque capit, quam lilia; si non
Purpureus color huic, argenteus esset in illis.
Non satis hoc Phœbo est (is enim fuit auctor honoris):
Ipse suos gemitus foliis inscribit; et ai! ai!
Flos habet inscriptum, funestaque litera ducta est.
Nec genuisse pudet Sparten Hyacinthon; honorque
Durat in hoc ævi, celebrandaque more priorum
Annua prælata redeunt Hyacinthia pompa.

VI. «At si forte roges fecundam Amathunta metalli,
An genuisse velit Propœtidas; abnuat æque,
Atque illos, gemino quondam quibus aspera cornu
Frons erat; unde etiam nomen traxere Cerastæ.
Ante fores horum stabat Jovis Hospitis ara,
Lugubris sceleris, quam si quis sanguine tinctam
Advena vidisset, mactatos crederet illic
Lactentes vitulos, Amathusiacasve bidentes:
Hospes erat cæsus. Sacris offensa nefandis,
Ipsa suas urbes, Ophiusiaque arva parabat
Deserere alma Venus. «Sed quid loca grata, quid urbes
Peccavere meæ? quod crimen, dixit, in illis?
Exsilio pœnam potius gens impia pendat,

Vel nece; vel si quid medium mortisque fugæque.
Idque quid esse potest, nisi versæ pœna figuræ? »
Dum dubitat, quod mutet eos, ad cornua vultum
Flexit, et admonita est hæc illis posse relinqui;
Grandiaque in torvos transformat membra juvencos.

VII. « Sunt tamen obscœnæ Venerem Propœtides ausæ
Esse negare Deam : pro quo sua, numinis ira,
Corpora cum forma primæ vulgasse feruntur.
Utque pudor cessit, sanguisque induruit oris,
In rigidum parvo silicem discrimine versæ.

VIII. « Quas quia Pygmalion ævum per crimen agentes
Viderat, offensus vitiis, quæ plurima menti
Femineæ Natura dedit, sine conjuge cælebs
Vivebat, thalamique diu consorte carebat.
Interea niveum mira feliciter arte
Sculpit ebur, formamque dedit, qua femina nasci
Nulla potest, operisque sui concepit amorem.
Virginis est veræ facies, quam vivere credas,
Et, si non obstet reverentia, velle moveri.
Ars adeo latet arte sua! Miratur, et haurit
Pectore Pygmalion simulati corporis ignes.
Sæpe manus operi tentantes admovet, an sit
Corpus, an illud ebur; nec ebur tamen esse fatetur.
Oscula dat, reddique putat : loquiturque, tenetque :
Et credit tactis digitos insidere membris :

Et metuit, pressos veniat ne livor in artus.
Et modo blanditias adhibet: modo, grata puellis
Munera, fert illi conchas, teretesque lapillos,
Et parvas volucres, et flores mille colorum,
Liliaque, pictasque pilas; et ab arbore lapsas
Heliadum lacrymas: ornat quoque vestibus artus;
Dat digitis gemmas, longoque monilia collo.
Aure leves baccæ, redimicula pectore pendent.
Cuncta decent; nec nuda minus formosa videtur.
Collocat hanc stratis, concha Sidonide tinctis;
Appellatque tori sociam: acclinataque colla
Mollibus in plumis, tanquam sensura, reponit.
Festa dies Veneri, tota celeberrima Cypro
Venerat: et pandis inductæ cornibus aurum
Conciderant ictæ nivea cervice juvencæ;
Turaque fumabant; quum munere functus ad aras
Constitit; et timide, « Si, Dî, dare cuncta potestis,
Sit conjux opto (non ausus, eburnea virgo,
Dicere Pygmalion), similis mea, dixit, eburnæ. »
« Sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis,
Vota quid illa velint: et, amici numinis omen,
Flamma ter accensa est, apicemque per aera duxit.
Ut rediit, simulacra suæ petit ille puellæ;
Incumbensque toro dedit oscula: visa tepere est.
Admovet os iterum, manibus quoque pectora tentat:
Tentatum mollescit ebur; positoque rigore
Subsidit digitis, ceditque; ut Hymettia sole

Cera remollescit, tractataque pollice, multas
Flectitur in facies, ipsoque fit utilis usu.
Dum stupet, et timide gaudet, fallique veretur,
Rursus amans, rursusque manu sua vota retractat.
Corpus erat: saliunt tentatæ pollice venæ.
Tum vero Paphius plenissima concipit heros
Verba, quibus Veneri grates agat: oraque tandem
Ore suo non falsa premit, dataque oscula virgo
Sensit, et erubuit; timidumque ad lumina lumen
Attollens, pariter cum cœlo vidit amantem.
Conjugio, quod fecit, adest Dea; jamque coactis
Cornibus in plenum novies lunaribus orbem,
Illa Paphon genuit, de quo tenet insula nomen.

IX. « Editus hac ille est, qui, si sine prole fuisset,
Inter felices Cinyras potuisset haberi.
Dira canam. Natæ, procul hinc, procul este, parentes.
Aut, mea si vestras mulcebunt carmina mentes,
Desit in hac mihi parte fides; nec credite factum:
Vel, si credetis, facti quoque credite pœnam.
Si tamen admissum sinit hoc Natura videri;
Gentibus Ismariis, et nostro gratulor orbi:
Gratulor huic terræ, quod abest regionibus illis,
Quæ tantum genuere nefas. Sit dives amomo,
Cinnamaque, costumque suam, sudataque ligno
Tura ferat, floresque alios Panchaia tellus;
Dum ferat et Myrrham: tanti nova non fuit arbos.

Ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido,
Myrrha; facesque suas a crimine vindicat isto.
Stipite te Stygio, tumidisque adflavit Echidnis,
E tribus una Soror: scelus est odisse parentem:
Hic amor est odio majus scelus. Undique lecti
Te cupiunt proceres; totoque Oriente juventus
Ad thalami certamen adest. Ex omnibus unum
Elige, Myrrha, tibi; dum ne sit in omnibus unus.
« Illa quidem sentit, fœdoque repugnat amori:
Et secum, « Quo mente feror? quid molior? inquit.
Di, precor, et Pietas, sacrataque jura parentum,
Hoc prohibete nefas, scelerique resistite tanto;
Si tamen hoc scelus est. Sed enim damnare negatur
Hanc Venerem pietas; coeuntque animalia nullo
Cetera delectu; nec habetur turpe juvencæ
Ferre patrem tergo: fit equo sua filia conjux;
Quasque creavit, init pecudes, caper: ipsaque, cujus
Semine concepta est, ex illo concipit ales.
Felices, quibus ista licent! humana malignas
Cura dedit leges; et quod Natura remittit,
Invida jura negant. Gentes tamen esse feruntur,
In quibus et nato genitrix, et nata parenti
Jungitur; et pietas geminato crescit amore.
Me miseram! quod non nasci mihi contigit illic,
Fortunaque loci lædor! Quid in ista revolvor?
Spes interdictæ, discedite: dignus amari
Ille, sed ut pater, est. Ergo si filia magni

Non essem Cinyræ, Cinyræ concumbere possem!
Nunc quia tam meus est, non est meus; ipsaque damno
Est mihi proximitas: aliena potentior essem.
Ire libet procul hinc, patriosque relinquere fines,
Dum scelus effugiam. Retinet malus error amantem;
Ut præsens spectem Cinyran, tangamque, loquarque,
Osculaque admoveam, si nil conceditur ultra.
Ultra autem sperare aliquid potes, impia virgo?
Nec, quot confundas et jura et nomina, sentis?
Tune eris et matris pellex, et adultera patris?
Tune soror gnati, genitrixque vocabere fratris?
Nec metues atro crinitas angue Sorores,
Quas, facibus sævis oculos atque ora petentes,
Noxia corda vident? At tu, dum corpore non es
Passa, nefas animo ne concipe: neve potentis
Concubitu vetito Naturæ pollue fœdus.
Velle puta: res ipsa vetat. Pius ille, memorque
Juris; et o! vellem similis furor esset in illo!»
«Dixerat; at Cinyras, quem copia digna procorum,
Quid faciat, dubitare facit, scitatur ab ipsa,
Nominibus dictis, cujus velit esse mariti.
Illa silet primo; patriisque in vultibus hærens,
Æstuat, et tepido suffundit lumina rore.
Virginei Cinyras hæc credens esse timoris,
Flere vetat, siccatque genas, atque oscula jungit.
Myrrha datis nimium gaudet; consultaque, qualem
Optet habere virum: «Similem tibi, dixit.» At ille

Non intellectam vocem collaudat; et, « Esto
Tam pia semper, ait! » Pietatis nomine dicto,
Demisit vultus, sceleris sibi conscia, virgo.
« Noctis erat medium, curasque et pectora somnus
Solverat : at virgo Cinyreia pervigil igni
Carpitur indomito, furiosaque vota retractat.
Et modo desperat, modo vult tentare : pudetque,
Et cupit; et, quod agat, non invenit. Utque securi
Saucia trabs ingens, ubi plaga novissima restat,
Quo cadat, in dubio est, omnique a parte timetur :
Sic animus vario labefactus vulnere nutat
Huc levis, atque illuc, momentaque sumit utroque.
Nec modus aut requies, nisi mors, reperitur amoris.
Mors placet. Erigitur, laqueoque innectere fauces
Destinat; et, zona summo de poste revincta,
« Care, vale, Cinyra, causamque intellige mortis,
Dixit : » et aptabat pallenti vincula collo.
Murmura verborum fidas nutricis ad aures
Pervenisse ferunt, limen servantis alumnæ.
Surgit anus, reseratque fores; mortisque paratæ
Instrumenta videns, spatio conclamat eodem,
Seque ferit, scinditque sinus, ereptaque collo
Vincula dilaniat : tum denique flere vacavit;
Tum dare complexus, laqueique requirere causam.
Muta silet virgo, terramque immota tuetur;
Et deprensa dolet tardæ conamina mortis.
Instat anus; canosque suos, et inania nudans

Ubera, per cunas alimentaque prima precatur,
Ut sibi committat, quidquid dolet: illa rogantem
Aversata gemit. Certa est exquirere nutrix:
Nec solam spondere fidem. « Dic, inquit, opemque
Me sine ferre tibi: non est mea pigra senectus.
Seu furor est, habeo quæ carmine sanet, et herbis.
Sive aliquis nocuit, magico lustrabere ritu.
Sive est ira Deûm, sacris placabilis ira.
Quid rear ulterius? certe fortuna domusque
Sospes, et in cursu est: vivunt genitrixque paterque. »
Myrrha, patre audito, suspiria duxit ab imo
Pectore: nec nutrix etiamnum concipit ullum
Mente nefas; aliquemque tamen præsentit amorem;
Propositique tenax, quodcunque sit, orat, ut ipsi
Indicet; et gremio lacrymantem tollit anili:
Atque ita complectens infirmis colla lacertis,
« Sensimus, inquit, amas: et in hoc mea (pone timorem)
Sedulitas erit apta tibi; nec sentiet unquam
Hoc pater. » Exsiluit gremio furibunda, torumque
Ore premens, « Discede, precor, miseroque pudori
Parce, ait. » Instanti, « Discede, aut desine, dixit,
Quærere quid doleam: scelus est, quod scire laboras. »
« Horret anus; tremulasque manus annisque metuque
Tendit, et ante pedes supplex procumbit alumnæ:
Et modo blanditur; modo, si non conscia fiat,
Terret, et indicium laquei cœptæque minatur
Mortis, et officium commisso spondet amori.

Extulit illa caput, lacrymisque implevit obortis
Pectora nutricis: conataque sæpe fateri,
Sæpe tenet vocem; pudibundaque vestibus ora
Texit: et, « O, dixit, felicem conjuge matrem! »
Hactenus: et gemuit. Gelidos nutricis in artus,
Ossaque (sensit enim) penetrat tremor: albaque toto
Vertice canities rigidis stetit hirta capillis.
Multaque, ut excuteret diros, si posset, amores,
Addidit. At virgo scit se non falsa moneri:
Certa mori tamen est, si non potiatur amato.
« Vive, ait hæc; potiere tuo. » Non ausa, parente,
Dicere, conticuit: promissaque numine firmat.
Festa piæ Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus nivea velatæ corpora veste
Primitias frugum dant, spicea serta, suarum:
Perque novem noctes Venerem, tactusque viriles
In vetitis numerant. Turba Cenchreis in illa
Regis abest conjux, arcanaque sacra frequentat.
Ergo legitima vacuus dum conjuge lectus,
Nacta gravem vino Cinyram male sedula nutrix,
Nomine mentito, veros exponit amores,
Et faciem laudat. Quæsitis virginis annis,
« Par, ait, est Myrrhæ. » Quam postquam adducere jussa est,
Utque domum rediit, « Gaude, mea, dixit, alumna:
Vicimus. » Infelix non toto corpore sentit
Lætitiam virgo; præsagaque pectora mœrent.
Sed tamen et gaudet: tanta est discordia mentis!

« Tempus erat, quo cuncta silent; interque Triones
Flexerat obliquo plaustrum temone Bootes.
Ad facinus venit illa suum. Fugit aurea cœlo
Luna : tegunt nigræ latitantia sidera nubes :
Nox caret igne suo. Primos tegis, Icare, vultus;
Erigoneque pio sacrata parentis amore.
Ter pedis offensi signo est revocata : ter omen
Funereus bubo letali carmine fecit.
It tamen : et tenebræ minuunt, noxque atra pudorem.
Nutricisque manum læva tenet; altera motu
Cæcum iter explorat : thalami jam limina tangit,
Jamque fores aperit; jam ducitur intus : at illi
Poplite succiduo genua intremuere; fugitque
Et color, et sanguis, animusque relinquit euntem.
Quoque suo propior sceleri, magis horret, et ausi
Pœnitet; et vellet non cognita posse reverti.
Cunctantem longæva manu deducit : et alto
Admotam lecto quum traderet, « Accipe, dixit;
Ista tua est, Cinyra : » devotaque corpora junxit.
Accipit obscœno genitor sua viscera lecto;
Virgineosque metus levat, hortaturque timentem.
Forsitan ætatis quoque nomine, Filia, dicat :
Dicat et illa, Pater; sceleri ne nomina desint.

Plena patris thalamis excedit; et impia diro
Semina fert utero, conceptaque crimina portat.
Postera nox facinus geminat; nec finis in illa est.
Quum tandem Cinyras, avidus cognoscere amantem

Post tot concubitus, illato lumine vidit
Et scelus, et natam; verbisque dolore retentis,
Pendenti nitidum vagina deripit ensem.
Myrrha fugit, tenebris et cæcæ munere noctis
Intercepta neci; latosque vagata per agros,
Palmiferos Arabas, Panchæaque rura relinquit.
Perque novem erravit redeuntis cornua Lunæ;
Quum tandem terra requievit fessa Sabæa.
Vixque uteri portabat onus. Tum nescia voti,
Atque inter mortisque metus, et tædia vitæ,
Est tales exorsa preces: « O! si qua patetis
Numina confessis, merui, nec triste recuso
Supplicium: sed, ne violem vivosque superstes,
Mortuaque exstinctos, ambobus pellite regnis:
Mutatæque mihi vitamque necemque negate. »
« Numen confessis aliquod patet: ultima certe
Vota suos habuere Deos: nam crura loquentis
Terra supervenit; ruptosque obliqua per ungues
Porrigitur radix, longi firmamina trunci:
Ossaque robur agunt; mediaque manente medulla
Sanguis it in succos, in magnos brachia ramos,
In parvos digiti: duratur cortice pellis.
Jamque gravem crescens uterum perstrinxerat arbor,
Pectoraque obruerat, collumque operire parabat.
Non tulit illa moram, venientique obvia ligno
Subsedit, mersitque suos in cortice vultus.
Quæ, quamquam amisit veteres cum corpore sensus,

Flet tamen, et tepidæ manant ex arbore guttæ.
Est honor et lacrymis; stillataque cortice Myrrha
Nomen herile tenet, nullique tacebitur ævo.

X. « At male conceptus sub robore creverat infans,
Quærebatque viam, qua se, genitrice relicta,
Exsereret: media gravidus tumet arbore venter.
Tendit onus matrem: nec habent sua verba dolores;
Nec Lucina potest parientis voce vocari.
Nitenti tamen est similis, curvataque crebros
Dat gemitus arbor, lacrymisque cadentibus humet.
Constitit ad ramos mitis Lucina dolentes,
Admovitque manus, et verba puerpera dixit.
Arbor agit rimas, et fissa cortice vivum
Reddit onus, vagitque puer, quem mollibus herbis
Naides impositum lacrymis unxere parentis.
Laudaret faciem Livor quoque. Qualia namque
Corpora nudorum tabula pinguntur Amorum,
Talis erat: sed, ne faciat discrimina cultus,
Aut huic adde leves, aut illis deme pharetras.
Labitur occulte, fallitque volatilis ætas;
Et nihil est annis velocius. Ille sorore
Natus, avoque suo, qui conditus arbore nuper,
Nuper erat genitus; modo formosissimus infans;
Jam juvenis, jam vir, jam se formosior ipso est:
Jam placet et Veneri, matrisque ulciscitur ignes.
Namque pharetratus dum dat puer oscula matri,

Inscius exstanti destrinxit arundine pectus.
Læsa manu natum Dea repulit: altius actum
Vulnus erat specie, primoque fefellerat ipsam.
Capta viri forma non jam Cythereia curat
Litora: non alto repetit Paphon æquore cinctam,
Piscosamque Gnidon, gravidamve Amathunta metalli.
Abstinet et cœlo: cœlo præfertur Adonis.
Hunc tenet: huic comes est: adsuetaque semper in umbra
Indulgere sibi, formamque augere colendo,
Per juga, per silvas, dumosaque saxa vagatur
Nuda genu, vestem ritu succincta Dianæ;
Hortaturque canes; tutæque animalia prædæ,
Aut pronos lepores, aut celsum in cornua cervum,
Aut agitat damas: a fortibus abstinet apris;
Raptoresque lupos, armatosque unguibus ursos
Vitat, et armenti saturatos cæde leones.
Te quoque, ut hos timeas (si quid prodesse monendo
Possit), Adoni, monet: « Fortisque fugacibus esto,
Inquit: in audaces non est audacia tuta.
Parce meo, juvenis, temerarius esse periclo:
Neve feras, quibus arma dedit Natura, lacesse,
Stet mihi ne magno tua gloria: non movet ætas,
Nec facies, nec quæ Venerem movere, leones,
Setigerosque sues, oculosque, animosque ferarum.
Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri:
Impetus est fulvis et vasta leonibus ira:
Invisumque mihi genus est. Quæ causa, roganti,

Dicam, ait; et veteris monstrum mirabere culpæ.
Sed labor insolitus jam me lassavit: et ecce
Opportuna sua blanditur populus umbra;
Datque torum cespes. Libet hac requiescere tecum
(Et requievit) humo »: pressitque et gramen, et ipsum.
Inque sinu juvenis, posita cervice, reclinis
Sic ait; ac mediis interserit oscula verbis.

XI. « Forsitan audieris aliquam certamine cursus
Veloces superasse viros. Non fabula rumor
Ille fuit: superabat enim. Nec dicere posses,
Laude pedum, formæne bono præstantior esset.
Scitanti Deus huic de conjuge, « Conjuge, dixit,
Nil opus est, Atalanta, tibi: fuge conjugis usum.
Nec tamen effugies; teque ipsa viva carebis. »
Territa sorte Dei per opacas innuba silvas
Vivit, et instantem turbam violenta procorum
Conditione fugat: « Nec sum potiunda, nisi, inquit,
Victa prius cursu: pedibus contendite mecum.
Præmia veloci conjux thalamique dabuntur;
Mors pretium tardis: ea lex certaminis esto. »
Illa quidem immitis: sed (tanta potentia formæ est!)
Venit ad hanc legem temeraria turba procorum.
Sederat Hippomenes cursus spectator iniqui:
Et, « Petitur cuiquam per tanta pericula conjux? »
Dixerat, ac nimios juvenum damnarat amores.
Ut faciem, et posito corpus velamine vidit,

Quale meum, vel quale tuum, si femina fias;
Obstupuit: tollensque manus: « Ignoscite, dixit,
Quos modo culpavi: nondum mihi præmia nota,
Quæ peteretis, erant. » Laudando concipit ignem;
Et, ne quis juvenum currat velocius, optat,
Invidiaque timet. « Sed cur certaminis hujus
Intentata mihi fortuna relinquitur! inquit.
Audentes Deus ipse juvat. » Dum talia secum
Exigit Hippomenes, passu volat alite virgo.
Quæ quamquam Scythica non secius ire sagitta
Aonio visa est juveni, tamen ille decorem
Miratur magis: et cursus facit ipse decorem.
Aura refert oblata citis talaria plantis:
Tergaque jactantur crines per eburnea, quæque
Poplitibus suberant picto genualia limbo;
Inque puellari corpus candore ruborem
Traxerat: haud aliter, quam quum super atria velum
Candida purpureum simulatas inficit umbras.
« Dum notat hæc hospes, decursa novissima meta est;
Et tegitur festa victrix Atalanta corona.
Dant gemitum victi, penduntque ex fœdere pœnas.
Non tamen eventu juvenum deterritus horum
Constitit in medio; vultuque in virgine fixo,
« Quid facilem titulum superando quæris inertes?
Mecum confer, ait: seu me fortuna potentem
Fecerit, a tanto non indignabere vinci.
Namque mihi genitor Megareus Onchestius: illi

Est Neptunus avus : pronepos ego regis aquarum.
Nec virtus citra genus est : seu vincar, habebis
Hippomene victo magnum et memorabile nomen. »
« Talia dicentem molli Schœneia vultu
Adspicit; et dubitat, superari an vincere malit.
Atque ita, « Quis Deus hunc formosis, inquit, iniquus
Perdere vult? caræque jubet discrimine vitæ
Conjugium petere hoc? non sum, me judice, tanti.
Nec forma tangor : poteram tamen hac quoque tangi.
Quid? quod adhuc puer est? non me movet ipse, sed ætas.
Quid? quod inest virtus, et mens interrita leti?
Quid? quod ab æquorea numeratur origine quartus?
Quid? quod amat, tantique putat connubia nostra,
Ut pereat, si me Fors illi dura negarit?
Dum licet, hospes, abi; thalamosque relinque cruentos.
Conjugium crudele meum est : tibi nubere nulla
Nolet, et optari potes a sapiente puella.
Cur tamen est mihi cura tui, tot jam ante peremtis?
Viderit : intereat, quoniam tot cæde procorum
Admonitus non est, agiturque in tædia vitæ.
Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum?
Indignamque necem pretium patietur amoris?
Non erit invidiæ victoria nostra ferendæ.
Sed non culpa mea est. Utinam desistere velles!
Aut, quoniam es demens, utinam velocior esses!
At quam virgineus puerili vultus in ore est!
Ah! miser Hippomene, nollem tibi visa fuissem!

Vivere dignus eras. Quod si felicior essem,
Nec mihi conjugium fata importuna negarent,
Unus eras, cum quo sociare cubilia possem. »
« Dixerat; utque rudis, primoque Cupidine tacta,
Quod facit ignorans, amat, et non sentit amorem.
Jam solitos poscunt cursus populusque paterque;
Quum me sollicita proles Neptunia voce
Invocat Hippomenes. » Cythereia, comprecor, ausis
Adsit, ait, nostris; et, quos dedit, adjuvet ignes. »
Detulit aura preces ad me non invida blandas;
Motaque sum, fateor: nec opis mora longa dabatur.
« Est ager, indigenæ Tamaseum nomine dicunt;
Telluris Cypriæ pars optima: quem mihi prisci
Sacravere senes, templisque accedere dotem
Hanc jussere meis: medio nitet arbor in arvo,
Fulva comam, fulvo ramis crepitantibus auro.
Hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu: nullique videnda, nisi ipsi,
Hippomenen adii, docuique, quis usus in illis.
Signa tubæ dederant, quum carcere pronus uterque
Emicat, et summam celeri pede libat arenam.
Posse putes illos sicco freta radere passu,
Et segetis canæ stantes percurrere aristas.
Adjiciunt animos juveni clamorque favorque,
Verbaque dicentum: « Nunc, nunc incumbere tempus,
Hippomene; propera: nunc viribus utere totis.
Pelle moram: vinces. » Dubium Megareius heros

Gaudeat, an virgo magis his Schœneïa dictis.
O! quoties, quum jam posset transire, morata est!
Spectatosque diu vultus invita reliquit!
Aridus e lasso veniebat anhelitus ore;
Metaque erat longe: tum denique de tribus unum
Fœtibus arboreis proles Neptunia misit.
Obstupuit virgo, nitidique cupidine pomi
Declinat cursus, aurumque volubile tollit.
Præterit Hippomenes: resonant spectacula plausu.
Illa moram celeri, cessataque tempora, cursu
Corrigit, atque iterum juvenem post terga relinquit.
Et rursus pomi jactu remorata secundi,
Consequitur, transitque virum. Pars ultima cursus
Restabat: « Nunc, inquit, ades, Dea muneris auctor; »
Inque latus campi, quo tardius illa rediret,
Jecit ab obliquo nitidum juveniliter aurum.
An peteret, virgo visa est dubitare: coegi
Tollere, et adjeci sublato pondera malo;
Impediique oneris pariter gravitate moraque.
Neve meus sermo cursu sit tardior illo,
Præterita est virgo: duxit sua præmia victor.
Dignane, cui grates ageret, cui turis honorem
Ferret, Adoni, fui? nec grates immemor egit,
Nec mihi tura dedit. Subitam convertor in iram:
Contemnique dolens, ne sim spernenda futuris,
Exemplo caveo, meque ipsa exhortor in ambos.
« Templa Deûm Matri, quæ quondam clarus Echion

Fecerat ex voto, nemorosis abdita silvis,
Transibant : et iter longum requiescere suasit.
Illic concubitus intempestiva cupido
Occupat Hippomenen, a numine concita nostro.
Luminis exigui fuerat prope templa recessus,
Speluncæ similis, nativo pumice tectus,
Religione sacer prisca, quo multa sacerdos
Lignea contulerat veterum simulacra Deorum.
Hunc init; et vetito temerat sacraria probro.
Sacra retorserunt oculos; turritaque Mater,
An Stygia sontes, dubitavit, mergeret unda.
Pœna levis visa est : ergo modo lævia fulvæ
Colla jubæ velant; digiti curvantur in ungues,
Ex humeris armi fiunt : in pectora totum
Pondus abit : summæ cauda verruntur arenæ.
Iram vultus habet : pro verbis murmura reddunt :
Pro thalamis celebrant silvas; aliisque timendi
Dente premunt domito Cybeleia frena leones.
Hos tu, care mihi, cumque his genus omne ferarum,
Quæ non terga fugæ, sed pugnæ pectora præbent,
Effuge; ne virtus tua sit damnosa duobus. »

XII. « Illa quidem monuit, junctisque per aera cygnis
Carpit iter : sed stat monitis contraria virtus.
Forte suem latebris, vestigia certa secuti,
Excivere canes; silvisque exire parantem
Fixerat obliquo juvenis Cinyreius ictu.

Protinus excussit pando venabula rostro,
Sanguine tincta suo; trepidumque, et tuta petentem
Trux aper insequitur; totosque sub inguine dentes
Abdidit, et fulva moribundum stravit arena.
Vecta levi curru medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum pervenerat alis.
Agnovit longe gemitum morientis, et albas
Flexit aves illuc: utque æthere vidit ab alto
Exanimem, inque suo jactantem sanguine corpus,
Desiluit; pariterque sinus, pariterque capillos
Rupit, et indignis percussit pectora palmis.
Questaque cum fatis: « At non tamen omnia vestri
Juris erunt, inquit: luctus monumenta manebunt
Semper, Adoni, mei: repetitaque mortis imago
Annua plangoris peraget simulamina nostri.
At cruor in florem mutabitur. An tibi quondam
Femineos artus in olentes vertere minthas,
Persephone, licuit? nobis Cinyreius heros
Invidiæ mutatus erit? » Sic fata, cruorem
Nectare odorato sparsit: qui tactus ab illo
Intumuit, sic, ut pluvio perlucida cœlo
Surgere bulla solet. Nec plena longior hora
Facta mora est, quum flos e sanguine concolor ortus;
Qualem, quæ lento celant sub cortice granum,
Punica ferre solent: brevis est tamen usus in illo;
Namque male hærentem, et nimia levitate caducum,
Excutiunt idem, qui præstant nomina, venti. »

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER UNDECIMUS.

LIBRI UNDECIMI

ARGUMENTUM.

I. ORPHEUS a Bacchis discerptus : serpens in saxum. — II. Thraciæ mulieres in arbores. — III. MIDAS, et aurea Pactoli arena. — IV. MIDÆ aures in asininas. — V. APOLLO et NEPTUNUS sociam Laomedonti operam collocant. — VI. THETIS in varias figuras. — VII. CHIONE ab Apolline et Mercurio compressa : DÆDALION in accipitrem. — VIII. Lupus in lapidem. — IX. CEYX et HALCYONE in halcyones. — X. Aula SOMNI describitur. — XI. ÆSACUS in mergum.

METAMORPHOSEON

LIBER UNDECIMUS.

I. Carmine dum tali silvas, animosque ferarum
Threicius vates, et saxa sequentia ducit;
Ecce nurus Ciconum, tectæ lymphata ferinis
Pectora velleribus, tumuli de vertice cernunt
Orphea, percussis sociantem carmina nervis.
E quibus una, levem jactato crine per auram,
« En, ait, en hic est nostrî contemtor : » et hastam
Vatis Apollinei vocalia misit in ora :
Quæ foliis præsuta notam sine vulnere fecit.
Alterius telum lapis est : qui missus, in ipso
Aere concentu victus vocisque lyræque est;
Ac veluti supplex pro tam furialibus ausis,
Ante pedes jacuit. Sed enim temeraria crescunt
Bella, modusque abiit, insanaque regnat Erinnys.
Cunctaque tela forent cantu mollita ; sed ingens
Clamor, et inflato Berecynthia tibia cornu,
Tympanaque, plaususque, et Bacchei ululatus
Obstrepuere sono citharæ. Tum denique saxa
Non exauditi rubuerunt sanguine vatis.
Ac primum attonitas etiamnum voce canentis
Innumeras volucres, anguesque, agmenque ferarum,

Mænades Orphei titulum rapuere theatri:
Inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris;
Et coeunt, ut aves, si quando luce vagantem
Noctis avem cernunt; structoque utrinque theatro,
Ceu matutina cervus periturus arena,
Præda canum est: vatemque petunt; et fronde virenti
Conjiciunt thyrsos, non hæc in munera factos.
Hæ glebas, illæ dereptos arbore ramos,
Pars torquent silices. Neu desint tela furori,
Forte boves presso subigebant vomere terram;
Nec procul hinc, multo fructum sudore parantes,
Dura lacertosi fodiebant arva coloni.
Agmine qui viso fugiunt, operisque relinquunt
Arma sui: vacuosque jacent dispersa per agros
Sarculaque, rastrique graves, longique ligones.
Quæ postquam rapuere feræ, cornuque minaci
Divellere boves, ad vatis fata recurrunt,
Tendentemque manus, et in illo tempore primum
Irrita dicentem, nec quidquam voce moventem,
Sacrilegæ perimunt. Perque os, prô Jupiter! illud,
Auditum saxis, intellectumque ferarum
Sensibus, in ventos anima exhalata recessit.
Te mœstæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidæ silices, tua carmina sæpe secutæ
Fleverunt silvæ: positis te frondibus arbos,
Tonsa comam, luxit: lacrymis quoque flumina dicunt
Increvisse suis: obscuraque carbasa pullo

Naides et Dryades, passosque habuere capillos.
Membra jacent diversa locis. Caput, Hebre, lyramque
Excipis; et, mirum! medio dum labitur amne,
Flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
Murmurat exanimis: respondent flebile ripæ.
 Jamque mare invectæ flumen populare relinquunt,
Et Methymnææ potiuntur litore Lesbi.
Hic ferus expositum peregrinis anguis arenis
Os petit, et sparsos stillanti rore capillos.
Tandem Phœbus adest, morsusque inferre parantem
Arcet, et in lapidem rictus serpentis apertos
Congelat; et patulos, ut erant, indurat hiatus.
Umbra subit terras: et, quæ loca viderat ante,
Cuncta recognoscit; quærensque per arva piorum
Invenit Eurydicen, cupidisque amplectitur ulnis.
Hic modo conjunctis spatiantur passibus ambo:
Nunc præcedentem sequitur, nunc prævius anteit,
Eurydicenque suam jam tuto respicit Orpheus.

II. Non impune tamen scelus hoc sinit esse Lyæus;
Amissoque dolens sacrorum vate suorum,
Protinus in silvis matres Edonidas omnes,
Quæ fecere nefas, torta radice ligavit.
Quippe pedum digitos, in quantum quæque secuta est,
Traxit, et in solidam detrusit acumine terram.
Utque suum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
Crus ubi commisit volucris, sensitque teneri;

Plangitur, ac trepidans adstringit vincula motu:
Sic, ut quæque solo defixa cohæserat harum,
Exsternata fugam frustra tentabat; at illam
Lenta tenet radix, exsultantemque coercet.
Dumque ubi sint digiti, dum pes ubi quærit, et ungues,
Adspicit in teretes lignum succedere suras.
Et conata femur mœrenti plangere dextra,
Robora percussit. Pectus quoque robora fiunt:
Robora sunt humeri: porrectaque brachia veros
Esse putes ramos, et non fallare putando.

III. Nec satis hoc Baccho est: ipsos quoque deserit agros,
Cumque choro meliore, sui vineta Tymoli,
Pactolonque petit: quamvis non aureus illo
Tempore, nec caris erat invidiosus arenis.
Hunc, adsueta cohors, Satyri Bacchæque frequentant:
At Silenus abest: titubantem annisque meroque
Ruricolæ cepere Phryges, vinctumque coronis
Ad regem traxere Midan, cui Thracius Orpheus
Orgia tradiderat cum Cecropio Eumolpo.
Qui simul agnovit socium comitemque sacrorum,
Hospitis adventu festum genialiter egit
Per bis quinque dies, et junctas ordine noctes.
Et jam stellarum sublime coegerat agmen
Lucifer undecimus, Lydos quum lætus in agros
Rex venit, et juveni Silenum reddit alumno.
Huic Deus optandi gratum, sed inutile, fecit

Muneris arbitrium, gaudens altore recepto.
Ille male usurus donis, ait, « Effice, quidquid
Corpore contigero, fulvum vertatur in aurum. »
Adnuit optatis, nocituraque munera solvit
Liber; at indoluit, quod non meliora petisset.
Lætus abit, gaudetque malo Berecynthius heros;
Pollicitamque fidem tangendo singula tentat.
Vixque sibi credens, non alta fronde virentem
Ilice detraxit virgam: virga aurea facta est.
Tollit humo saxum: saxum quoque palluit auro.
Contigit et glebam: contactu gleba potenti
Massa fit. Arentes Cereris decerpsit aristas:
Aurea messis erat. Demtum tenet arbore pomum:
Hesperidas donasse putes. Si postibus altis
Admovit digitos, postes radiare videntur.
Ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
Unda fluens palmis Danaen eludere posset.
Vix spes ipse suas animo capit, aurea fingens
Omnia: gaudenti mensas posuere ministri,
Exstructas dapibus, nec tostæ frugis egentes.
Tum vero, sive ille sua Cerealia dextra
Munera contigerat, Cerealia dona rigebant:
Sive dapes avido convellere dente parabat,
Lamina fulva dapes admoto dente nitebant.
Miscuerat puris auctorem muneris undis:
Fusile per rictus aurum fluitare videres.
Attonitus novitate mali, divesque, miserque

Effugere optat opes; et, quæ modo voverat, odit.
Copia nulla famem relevat: sitis arida guttur
Urit, et inviso meritus torquetur ab auro.
Ad cœlumque manus et splendida brachia tollens,
« Da veniam, Lenæe pater; peccavimus, inquit:
Sed miserere, precor, speciosoque eripe damno. »
Mite Deûm numen Bacchus peccasse fatentem
Restituit, pactamque fidem, data munera, solvit.
« Neve male optato maneas circumlitus auro,
Vade, ait, ad magnis vicinum Sardibus amnem;
Perque jugum montis labentibus obvius undis
Carpe viam, donec venias ad fluminis ortus:
Spumiferoque tuum fonti, qua plurimus exit,
Subde caput, corpusque simul, simul elue crimen. »
Rex jussæ succedit aquæ: vis aurea tinxit
Flumen, et humano de corpore cessit in amnem.
Nunc quoque jam veteris percepto semine venæ
Arva rigent, auro madidis pallentia glebis.

IV. Ille, perosus opes, silvas et rura colebat,
Panaque montanis habitantem semper in antris.
Pingue sed ingenium mansit: nocituraque, ut ante,
Rursus erant domino stolidæ præcordia mentis.
Nam, freta prospiciens, late riget arduus alto
Tmolus in adscensu, clivoque extentus utroque,
Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypæpis.
Pan ibi dum teneris jactat sua carmina Nymphis,

Et leve cerata modulatur arundine carmen;
Ausus Apollineos præ se contemnere cantus,
Judice sub Tmolo certamen venit ad impar.
Monte suo senior judex consedit; et aures
Liberat arboribus: quercu coma cærula tantum
Cingitur, et pendent circum cava tempora glandes.
Isque Deum pecoris spectans, « In judice, dixit,
Nulla mora est. » Calamis agrestibus insonat ille:
Barbaricoque Midan (aderat nam forte canenti)
Carmine delenit. Post hunc sacer ora retorsit
Tmolus ad os Phœbi: vultum sua silva secuta est.
Ille caput flavum lauro Parnaside vinctus
Verrit humum Tyrio saturata murice palla;
Instructamque fidem gemmis et dentibus Indis
Sustinet a læva: tenuit manus altera plectrum.
Artificis status ipse fuit. Tum stamina docto
Pollice sollicitat, quorum dulcedine captus
Pana jubet Tmolus citharæ submittere cannas.
Judicium sanctique placet sententia montis
Omnibus: arguitur tamen, atque injusta vocatur
Unius sermone Midæ. Nec Delius aures
Humanam stolidas patitur retinere figuram;
Sed trahit in spatium, villisque albentibus implet,
Instabilesque imo facit, et dat posse moveri.
Cetera sunt hominis: partem damnatur in unam,
Induiturque aures lente gradientis aselli.
Ille quidem celat, turpique onerata pudore

Tempora purpureis tentat velare tiaris.
Sed, solitus longos ferro resecare capillos,
Viderat hoc famulus: qui, quum nec prodere visum
Dedecus auderet, cupiens efferre sub auras,
Nec posset reticere tamen, secedit; humumque
Effodit, et, domini quales adspexerit aures,
Voce refert parva, terræque immurmurat haustæ.
Indiciumque suæ vocis tellure regesta
Obruit, et scrobibus tacitus discedit opertis.
Creber arundinibus tremulis ibi surgere lucus
Cœpit; et, ut primum pleno maturuit anno,
Prodidit agricolam: leni nam motus ab Austro
Obruta verba refert, dominique coarguit aures.

V. Ultus abit Tmolo, liquidumque per aera vectus
Angustum citra pontum Nepheleidos Helles
Laomedonteis Letoius adstitit arvis.
Dextera Sigæi, Rhœtæi læva profundi,
Ara Panomphæo vetus est sacrata Tonanti.
Inde novæ primum moliri mœnia Trojæ
Laomedonta videt, susceptaque magna labore
Crescere difficili, nec opes exposcere parvas.
Cumque tridentigero tumidi genitore profundi
Mortalem induitur formam; Phrygioque tyranno
Ædificant muros, pacto pro mœnibus auro.
Stabat opus: pretium rex inficiatur, et addit
Perfidiæ cumulum, falsis perjuria verbis.

« Non impune feres, » rector maris inquit : et omnes
Inclinavit aquas ad avaræ litora Trojæ.
Inque freti formam terras convertit; opesque
Abstulit agricolis, et fluctibus obruit arva.
Pœna neque hæc satis est : regis quoque filia monstro
Poscitur æquoreo : quam dura ad saxa revinctam
Vindicat Alcides, promissaque munera, dictos
Poscit equos : tantique operis mercede negata,
Bis perjura capit superatæ mœnia Trojæ.
Nec, pars militiæ, Telamon sine honore recessit;
Hesioneque data potitur : nam conjuge Peleus
Clarus erat Diva; nec avi magis ille superbit
Nomine, quam soceri : siquidem Jovis esse nepoti
Contigit haud uni : conjux Dea contigit uni.

VI. Namque senex Thetidi Proteus, « Dea, dixerat, undæ,
Concipe : mater eris juvenis, qui fortibus actis
Acta patris vincet; majorque vocabitur illo. »
Ergo, ne quidquam mundus Jove majus haberet,
Quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes,
Jupiter æquoreæ Thetidis connubia vitat;
In suaque Æaciden succedere vota nepotem
Jussit, et amplexus in virginis ire marinæ.

Est sinus Hæmoniæ curvos falcatus in arcus;
Brachia procurrunt; ubi, si foret altior unda,
Portus erat : summis inductum est æquor arenis.
Litus habet solidum, quod nec vestigia servet,

Neç remoretur iter, nec opertum pendeat alga.
Myrtea silva subest, bicoloribus obsita baccis.
Est specus in medio; natura factus, an arte,
Ambiguum, magis arte tamen: quo sæpe venire
Frenato delphine sedens, Theti nuda, solebas.
Illic te Peleus, ut somno vincta jacebas,
Occupat; et quoniam precibus tentata repugnas,
Vim parat, innectens ambobus colla lacertis.
Quod nisi venisses, variatis sæpe figuris,
Ad solitas artes, auso foret ille potitus.
Sed modo tu volucris; volucrem tamen ille tenebat:
Nunc gravis arbor eras; hærebat in arbore Peleus.
Tertia forma fuit maculosæ tigridis: illa
Territus Æacides a corpore brachia solvit.
Inde Deos pelagi, vino super æquora fuso,
Et pecoris fibris, et fumo turis adorat.
Donec Carpathius medio de gurgite vates,
« Æacida, dixit, thalamis potiere petitis.
Tu modo, quum gelido sopita quiescet in antro,
Ignaram laqueis vincloque innecte tenaci;
Nec te decipiat centum mentita figuras;
Sed preme quidquid erit, dum, quod fuit ante, reformet. »
Dixerat hæc Proteus, et condidit æquore vultum;
Admisitque suos in verba novissima fluctus.
Pronus erat Titan, inclinatoque tenebat
Hesperium temone fretum; quum pulchra relicto
Nereis ingreditur consueta cubilia ponto.

Vix bene virgineos Peleus invaserat artus:
Illa novat formas, donec sua membra teneri
Sentit, et in partes diversas brachia tendi.
Tum demum ingemuit: « Neque, ait, sine numine vincis: »
Exhibita estque Thetis. Confessam amplectitur heros,
Et potitur votis, ingentique implet Achille.

VII. Felix et nato, felix et conjuge Peleus;
Et cui, si demas jugulati crimina Phoci,
Omnia contigerant. Fraterno sanguine sontem,
Expulsumque domo patria, Trachinia tellus
Accipit: hic regnum sine vi, sine cæde, tenebat
Lucifero genitore satus, patriumque nitorem
Ore ferens Ceyx; illo qui tempore mœstus,
Dissimilisque sui, fratrem lugebat ademtum.
Quo postquam Æacides fessus curaque viaque
Venit, et intravit, paucis comitantibus, urbem;
Quosque greges pecorum, quæ secum armenta trahebat,
Haud procul a muris sub opaca valle reliquit.
Copia quum facta est adeundi prima tyranni,
Velamenta manu prætendens supplice, qui sit,
Quoque satus, memorat: tantum sua crimina celat.
Mentitusque fugæ causam, petit urbe, vel agro
Se juvet. Hunc contra placido Trachinius ore
Talibus adloquitur: « Mediæ quoque commoda plebi
Nostra patent, Peleu; nec inhospita regna tenemus.
Adjicis huic animo momenta potentia, clarum

Nomen, avumque Jovem: neç tempora perde precando.
Quod petis, omne feres: tuaque hæc pro parte videto,
Qualiacunque vides. Utinam meliora videres! »
Et flebat. Moveat quæ tantos causa dolores,
Peleusque comitesque rogant. Quibus ille profatur:
« Forsitan hanc volucrem, rapto quæ vivit, et omnes
Terret aves, semper pennas habuisse putetis.
Vir fuit: et tanta est animi constantia, quantum
Acer erat, belloque ferox, ad vimque paratus,
Nomine Dædalion; illo genitore creatus,
Qui vocat Auroram, cœloque novissimus exit.
Culta mihi pax est; pacis mihi cura tenendæ,
Conjugiique fuit: fratri fera bella placebant.
Illius virtus reges gentesque subegit,
Quæ nunc Thisbæas agitat mutata columbas.
Nata erat huic Chione, quæ dotatissima forma
Mille procis placuit, bis septem nubilis annis.
Forte revertentes Phœbus, Maiaque creatus,
Ille suis Delphis, hic vertice Cylleneo,
Videre hanc pariter, pariter traxere calorem.
Spem Veneris differt in tempora noctis Apollo.
Non tulit ille moras; virgaque movente soporem
Virginis os tangit: tactu jacet illa potenti,
Vimque Dei patitur. Nox cœlum sparserat astris;
Phœbus anum simulat, præceptaque gaudia sumit.
Ut sua maturus complevit tempora venter;
Alipedis de stirpe Dei, versuta propago,

Nascitur Autolycus, furtum ingeniosus ad omne,
Qui facere adsuerat, patriæ non degener artis,
Candida de nigris, et de candentibus atra.
Nascitur e Phœbo (namque est enixa gemellos)
Carmine vocali clarus, citharaque Philammon.
Quid peperisse duos, et Dîs placuisse duobus;
Et forti genitore, et progenitore Tonanti
Esse satam prodest? an obest quoque gloria multis?
Obfuit huic certe: quæ se præferre Dianæ
Sustinuit, faciemque Deæ culpavit. At illi
Ira ferox mota est: «Factisque placebimus, inquit.»
Nec mora; curvavit cornu, nervoque sagittam
Impulit, et meritam trajecit arundine linguam.
Lingua tacet, nec vox tentataque verba sequuntur:
Conantemque loqui cum sanguine vita reliquit.
Quem, misera o pietas! ego tum patruoque dolorem
Corde tuli, fratrique pio solatia dixi.
Quæ pater haud aliter, quam cautes murmura ponti,
Accipit, et natam delamentatur ademtam.
Ut vero ardentem vidit, quater impetus illi
In medios fuit ire rogos: quater inde repulsus
Concita membra fugæ mandat; similisque juvenco,
Spicula crabronum pressa cervice gerenti,
Quà via nulla, ruit. Jam tum mihi currere visus
Plus homine est: alasque pedes sumsisse putares.
Effugit ergo omnes; veloxque cupidine leti
Vertice Parnasi potitur. Miseratus Apollo,

Arce focus summa; fessis loca grata carinis.
Ascendunt illuc; stratosque in litore tauros
Cum gemitu adspiciunt, vastatoremque cruento
Ore ferum, longos infectum sanguine villos.
Inde manus tendens in aperti litora ponti,
Cæruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
Orat, opemque ferat: nec vocibus illa rogantis
Flectitur Æacidæ. Thetis hanc pro conjuge supplex
Accepit veniam: sed enim irrevocatus ab acri
Cæde lupus perstat, dulcedine sanguinis asper;
Donec inhærentem laceræ cervice juvencæ
Marmore mutavit. Corpus, præterque colorem
Omnia servavit: lapidis color indicat, illum
Jam non esse lupum, jam non debere timeri.
Nec tamen hac profugum consistere Pelea terra
Fata sinunt: Magnetas adit vagus exsul, et illic
Sumit ab Hæmonio purgamina cædis Acasto.

IX. INTEREA fratrisque sui, fratremque secutis
Anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx,
Consulat ut sacras, hominum oblectamina, sortes,
Ad Clarium parat ire Deum: nam templa profanus
Invia cum Phlegyis faciebant Delphica Phorbas.
Consilii tamen ante sui, fidissima, certam
Te facit, Halcyone: cui protinus intima frigus
Ossa receperunt, buxoque simillimus ora
Pallor obit, lacrymisque genæ maduere profusis.

Ter conata loqui, ter fletibus ora rigavit:
Singultuque pias interrumpente querelas,
« Quæ mea culpa tuam, dixit, carissime, mentem
Vertit? ubi est, quæ cura mei prius esse solebat?
Jam potes Halcyone securus abesse relicta:
Jam via longa placet: jam sum tibi carior absens.
At, puto, per terras iter est, tantumque dolebo;
Non etiam metuam, curæque timore carebunt.
Æquora me terrent, et ponti tristis imago.
Et laceras nuper tabulas in litore vidi;
Et sæpe in tumulis sine corpore nomina legi.
Neve tuum fallax animum fiducia tangat;
Quod socer Hippotades tibi sit, qui carcere fortes
Contineat ventos, et, quum velit, æquora placet.
Quum semel emissi tenuerunt æquora venti;
Nil illis vetitum est, incommendataque tellus
Omnis, et omne fretum. Cœli quoque nubila vexant;
Excutiuntque feris rutilos concursibus ignes.
Quo magis hos novi (nam novi, et sæpe paterna
Parva domo vidi), magis hos reor esse timendos.
Quod tua si flecti precibus sententia nullis,
Care, potest, conjux, nimiumque es certus eundi;
Me quoque tolle simul. Certe jactabimur una;
Nec, nisi quæ patiar, metuam: pariterque feremus
Quidquid erit; pariter super æquora lata feremur. »
Talibus Æolidos dictis lacrymisque movetur
Sidereus conjux; neque enim minor ignis in ipso est.

Concolor est illis, Stygia modo nigrior unda:
Sternitur interdum, spumisque sonantibus albet.
Ipsa quoque his agitur vicibus Trachinia puppis:
Et modo sublimis, veluti de vertice montis,
Despicere in valles, imumque Acheronta videtur;
Nunc, ubi demissam curvum circumstetit æquor,
Suspicere inferno summum de gurgite cœlum.
Sæpe dat ingentem fluctu latus icta fragorem:
Nec levius pulsata sonat, quam ferreus olim
Quum laceras aries ballistave concutit arces.
Utque solent, sumtis in cursu viribus, ire
Pectore in arma feri, prætentaque tela leones;
Sic, ubi se ventis admiserat unda coortis,
Ibat in arma ratis, multoque erat altior illis.
Jamque labant cunei, spoliataque tegmine ceræ
Rima patet, præbetque viam letalibus undis.
Ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres;
Inque fretum credas totum descendere cœlum,
Inque plagas cœli tumefactum ascendere pontum.
Vela madent nimbis; et cum cœlestibus undis
Æquoreæ miscentur aquæ: caret ignibus æther;
Cæcaque nox premitur tenebris hiemisque suisque.
Discutiunt tamen has, præbentque micantia lumen
Fulmina: fulmineis ardescunt ignibus undæ.
Dat quoque jam saltus intra cava texta carinæ
Fluctus: et ut miles, numero præstantior omni,
Quum sæpe adsiluit defensæ mœnibus urbis,

Spe potitur tandem; laudisque accensus amore
Inter mille viros, murum tamen occupat unus.
Sic, ubi pulsarunt acres latera ardua fluctus,
Vastius insurgens decimæ ruit impetus undæ:
Nec prius absistit fessam oppugnare carinam,
Quam velut in captæ descendat mœnia navis.
Pars igitur tentabat adhuc invadere pinum,
Pars maris intus erat. Trepidant haud secius omnes,
Quam solet urbs, aliis murum fodientibus extra,
Atque aliis murum, trepidare, tenentibus intus.
Deficit ars, animique cadunt: totidemque videntur,
Quot veniant fluctus, ruere atque irrumpere mortes.
Non tenet hic lacrymas: stupet hic: vocat ille beatos,
Funera quos maneant: hic votis numen adorat,
Brachiaque ad cœlum, quod non videt, irrita tollens
Poscit opem: subeunt illi fratresque parensque;
Huic cum pignoribus domus, et quod cuique relictum est.
Halcyone Ceyca movet: Ceycis in ore
Nulla nisi Halcyone est; et, quum desideret unam,
Gaudet abesse tamen. Patriæ quoque vellet ad oras
Respicere, inque domum supremos vertere vultus;
Verum ubi sit nescit: tanta vertigine pontus
Fervet! et, inducta piceis e nubibus umbra,
Omne latet cœlum, duplicataque noctis imago est.
Frangitur incursu nimbosi turbinis arbos:
Frangitur et regimen; spoliisque animosa superstans
Unda, velut victrix, sinuatas despicit undas.

Nox legit, et spargit per opacas humida terras.
Janua, quæ verso stridorem cardine reddat,
Nulla domo tota; custos in limine nullus.
At medio torus est, ebeno sublimis in atra,
Plumeus, unicolor, pullo velamine tectus:
Quo cubat ipse Deus, membris languore solutis.
Hunc circa passim, varias imitantia formas,
Somnia vana jacent totidem, quot messis aristas,
Silva gerit frondes, ejectas litus arenas.

Quo simul intravit, manibusque obstantia virgo
Somnia dimovit, vestis fulgore reluxit
Sacra domus; tardaque Deus gravitate jacentes
Vix oculos tollens, iterumque iterumque relabens,
Summaque percutiens nutanti pectora mento,
Excussit tandem sibi se; cubitoque levatus,
Quid veniat (cognorat enim), scitatur. At illa:
« Somne, quies rerum, placidissime, Somne, Deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui corda diurnis
Fessa ministeriis mulces, reparasque labori;
Somnia, quæ veras æquent imitamine formas,
Herculea Trachine jube, sub imagine regis
Halcyonen adeant, simulacraque naufraga fingant.
Imperat hoc Juno. » Postquam mandata peregit
Iris, abit; neque enim ulterius tolerare vaporis
Vim poterat: labique ut Somnum sensit in artus,
Effugit, et remeat per quos modo venerat arcus.

At pater e populo natorum mille suorum

Excitat artificem, simulatoremque figuræ,
Morphea: non illo jussos solertius alter
Exprimit incessus, vultumque sonumque loquendi.
Adjicit et vestes, et consuetissima cuique
Verba. Sed hic solos homines imitatur: at alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens.
Hunc Icelon Superi, mortale Phobetora vulgus
Nominat. Est etiam diversæ tertius artis
Phantasos: ille in humum. saxumque, undamque, trabemque,
Quæque vacant anima, fallaciter omnia transit.
Regibus hi, ducibusque suos ostendere vultus
Nocte solent: populos alii plebemque pererrant.
Præterit hos senior; cunctisque e fratribus unum
Morphea, qui peragat Thaumantidos edita, Somnus
Eligit; et rursus molli languore solutus,
Deposuitque caput, stratoque recondidit alto.
Ille volat, nullos strepitus facientibus alis,
Per tenebras; intraque moræ breve tempus in urbem
Pervenit Hæmoniam; positisque e corpore pennis
In faciem Ceycis abit: formaque sub illa
Luridus, exsangui similis, sine vestibus ullis,
Conjugis ante torum miseræ stetit. Uda videtur
Barba viri, madidisque gravis fluere unda capillis.
Tum lecto incumbens, fletu super ora refuso,
Hæc ait: « Agnoscis Ceyca, miserrima conjux?
An mea mutata est facies nece? respice, nosces;
Inveniesque, tuo pro conjuge, conjugis umbram.

Nil opis, Halcyone, nobis tua vota tulerunt.
Occidimus : falsæ tibi me promittere noli.
Nubilus Ægæo deprendit in æquore navim
Auster, et ingenti jactatam flamine solvit:
Oraque nostra, tuum frustra clamantia nomen,
Implerunt fluctus. Non hæc tibi nuntiat auctor
Ambiguus; non ista vagis rumoribus audis:
Ipse ego fata tibi præsens mea naufragus edo.
Surge, age, da lacrymas, lugubriaque indue; nec me
Indeploratum sub inania Tartara mitte. »

Adjicit his vocem Morpheus, quam conjugis illa
Crederet esse sui. Fletus quoque fundere veros
Visus erat: gestumque manus Ceycis habebant.
Ingemit Halcyone lacrymans, motatque lacertos
Per somnum, corpusque petens amplectitur auras:
Exclamatque, « Mane. Quo te rapis? ibimus una. »
Voce sua, specieque viri turbata, soporem
Excutit; et primo, si sit, circumspicit illic,
Qui modo visus erat: nam moti voce ministri
Intulerant lumen. Postquam non invenit usquam,
Percutit ora manu, laniatque a pectore vestes,
Pectoraque ipsa ferit. Nec crinem solvere curat;
Scindit; et altrici, quæ luctus causa, roganti,
« Nulla est Halcyone, nulla est, ait; occidit una
Cum Ceyce suo : solantia tollite verba.
Naufragus interiit. Vidi, agnovique; manusque
Ad discedentem, cupiens retinere, tetendi.

Umbra fuit: sed et umbra tamen manifesta, virique
Vera mei. Non ille quidem, si quæris, habebat
Adsuetos vultus: nec, quo prius, ore nitebat.
Pallentem, nudumque, et adhuc humente capillo
Infelix vidi: stetit hoc miserabilis ipso
Ecce loco (et quærit, vestigia si qua supersint).
Hoc erat, hoc animo quod divinante timebam;
Et ne, me fugiens, ventos sequerere, rogabam.
At certe vellem, quoniam periturus abibas,
Me quoque duxisses. Tecum fuit utile, tecum
Ire mihi: neque enim de vitæ tempore quidquam
Non simul egissem, nec mors discreta fuisset.
Nunc absens pereo, jactor nunc fluctibus absens:
Et, sine me, me pontus habet. Crudelior ipso
Sit mihi mens pelago, si vitam ducere nitar
Longius, et tanto pugnem superesse dolori.
Sed neque pugnabo; nec te, miseranda, relinquam:
Et tibi nunc saltem veniam comes: inque sepulcro,
Si non urna, tamen junget nos litera: si non
Ossibus ossa meis, at nomen nomine tangam. »
Plura dolor prohibet; verboque intervenit omni
Plangor, et attonito gemitus e corde trahuntur.
  Mane erat: egreditur tectis ad litus, et illum
Mœsta locum repetit, de quo spectarat euntem.
Dumque, « Moratus ibi; » dumque, « Hic retinacula solvit,
Hoc mihi discedens dedit oscula litore, dicit, »
Dumque notata oculis reminiscitur acta, fretumque

Prospicit; in liquida, spatio distante, tuetur
Nescio quid, quasi corpus, aqua: primoque, quid illud
Esset, erat dubium. Postquam paulo adpulit unda,
Et, quamvis aberat, corpus tamen esse liquebat;
Qui foret, ignorans, quia naufragus, omine mota est,
Et, tanquam ignoto lacrymas daret, « Heu! miser, inquit,
Quisquis es, et si qua est conjux tibi! » Fluctibus actum
Fit propius corpus; quod quo magis illa tuetur,
Hoc minus et minus est amens sua: jamque propinquæ
Admotum terræ, jam quod cognoscere posset,
Cernit... Erat conjux! « Ille est, » exclamat; et una
Ora, comas, vestem lacerat: tendensque trementes
Ad Ceyca manus, « Sic, o carissime conjux!
Sic ad me, miserande, redis? ait. » Adjacet undis
Facta manu moles, quæ primas æquoris iras
Frangit, et incursus quæ prædelassat aquarum.
Insilit huc; mirumque fuit potuisse; volabat:
Percutiensque levem modo natis aera pennis,
Stringebat summas ales miserabilis undas.
Dumque volat, mœsto similem, plenumque querelæ
Ora dedere sonum, tenui crepitantia rostro.
Ut vero tetigit mutum et sine sanguine corpus;
Dilectos artus amplexa recentibus alis,
Frigida nequidquam duro dedit oscula rostro.
Senserit hoc Ceyx, an vultum motibus undæ
Tollere sit visus, populus dubitabat; at ille
Senserat: et tandem, Superis miserantibus, ambo

Alite mutantur. Fatis obnoxius isdem
Tunc quoque mansit amor; nec conjugiale solutum
Fœdus in alitibus : coeunt, fiuntque parentes;
Perque dies placidos, hiberno tempore, septem
Incubat Halcyone pendentibus æquore nidis.
Tum via tuta maris : ventos custodit, et arcet
Æolus egressu, præstatque nepotibus æquor.

XI. Hos aliquis senior circum freta lata volantes
Spectat, et ad finem servatos laudat amores.
Proximus, aut idem, si fors tulit, « Hic quoque, dixit,
Quem mare carpentem, substrictaque crura gerentem,
Adspicis (ostendens spatiosum guttura mergum),
Regia progenies : et, si descendere ad ipsum
Ordine perpetuo quæris, sunt hujus origo
Ilus, et Assaracus, raptusque Jovi Ganymedes,
Laomedonque senex, Priamusque novissima Trojæ
Tempora sortitus. Frater fuit Hectoris iste :
Qui, nisi sensisset prima nova fata juventa,
Forsitan inferius non Hectore nomen haberet;
Quamvis est illum proles enixa Dymantis.
Æsacon umbrosa furtim peperisse sub Ida
Fertur Alexirhoe, Granico nata bicorni.
Oderat hic urbes; nitidaque remotus ab aula
Secretos montes, et inambitiosa colebat
Rura : nec Iliacos cœtus, nisi rarus, adibat.
Non agreste tamen, nec inexpugnabile Amori

Pectus habens, silvas captatam sæpe per omnes
Adspicit Hesperien patria Cebrenida ripa,
Injectos humeris siccantem sole capillos.
Visa fugit Nymphe, veluti perterrita fulvum
Cerva lupum, longeque lacu deprensa relicto
Accipitrem fluvialis anas. Quam Troius heros
Insequitur, celeremque metu celer urget amore.
Ecce latens herba coluber fugientis adunco
Dente pedem strinxit, virusque in corpore liquit.
Cum vita suppressa fuga est : amplectitur amens
Exanimem, clamatque, « Piget, piget esse secutum ;
Sed non hoc timui : nec erat mihi vincere tanti.
Perdidimus miseram nos te duo. Vulnus ab angue,
A me causa data est. Ego sim sceleratior illo,
Ni tibi morte mea mortis solatia mittam. »
Dixit ; et e scopulo, quem rauca subederat unda,
Se dedit in pontum : Tethys miserata cadentem
Molliter excepit, nantemque per æquora pennis
Texit ; et optatæ non est data copia mortis.
Indignatur amans invitum vivere cogi,
Obstarique animæ, misera de sede volenti
Exire : utque novas humeris adsumserat alas,
Subvolat, atque iterum corpus super æquora mittit.
Pluma levat casus : furit Æsacos, inque profundum
Pronus abit, letique viam sine fine retentat.
Fecit amor maciem : longa internodia crurum,
Longa manet cervix : caput est a corpore longe.
Æquor amat, nomenque tenet, quia mergitur illo.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER DUODECIMUS.

LIBRI DUODECIMI

ARGUMENTUM.

I. Cerva pro Iphigenia supposita. — II. Famæ domus. — III. Cycni et Achillis certamen : Cycnus in avem. — IV. Cæneus in virum invulnerabilem. — V. Lapitharum cum Centauris pugna. — VI. Periclymenus in aquilam, et ab Hercule interfectus. — VII. Mors Achillis.

METAMORPHOSEON

LIBER DUODECIMUS.

I. Nescius adsumtis Priamus pater Æsacon alis
Vivere, lugebat : tumulo quoque nomen habenti
Inferias dederat cum fratribus Hector inanes.
Defuit officio Paridis præsentia tristi,
Postmodo qui rapta longum cum conjuge bellum
Attulit in patriam ; conjurataeque sequuntur
Mille rates, gentisque simul commune Pelasgæ.
Nec dilata foret vindicta, nisi æquora sævi
Invia fecissent venti, Bœotaque tellus
Aulide piscosa puppes tenuisset ituras.
Hîc patrio de more Jovi quum sacra parassent;
Ut vetus accensis incanduit ignibus ara,
Serpere cæruleum Danai videre draconem
In platanum, cœptis quæ stabat proxima sacris.
Nidus erat volucrum bis quatuor arbore summa :
Quas simul, et matrem circum sua damna volantem,
Corripuit serpens, avidaque recondidit alvo.
Obstupuere omnes. At veri providus augur
Thestorides, « Vincemus, ait : gaudete, Pelasgi.
Troja cadet; sed erit nostri mora longa laboris. »
Atque novem volucres in belli digerit annos.

Ille, ut erat, virides amplexus in arbore ramos,
Fit lapis, et servat serpentis imagine saxum.
Permanet Aoniis Nereus violentus in undis,
Bellaque non transfert: et sunt, qui parcere Trojæ
Neptunum credant, quia mœnia fecerat urbi.
At non Thestorides: nec enim nescitve, tacetve
Sanguine virgineo placandam virginis iram
Esse Deæ. Postquam pietatem publica causa,
Rexque patrem vicit, castumque datura cruorem
Flentibus ante aram stetit Iphigenia ministris;
Victa Dea est, nubemque oculis objecit; et inter
Officium turbamque sacri, vocesque precantum,
Supposita fertur mutasse Mycenida cerva.
Ergo ubi, qua decuit, lenita est cæde Diana,
Et pariter Phœbes, pariter maris ira recessit,
Accipiunt ventos a tergo mille carinæ;
Multaque perpessæ Phrygia potiuntur arena.

II. Orbe locus medio est inter terrasque, fretumque,
Cœlestesque plagas, triplicis confinia mundi;
Unde, quod est usquam, quamvis regionibus absit,
Inspicitur, penetratque cavas vox omnis ad aures.
Fama tenet, summaque domum sibi legit in arce:
Innumerosque aditus, ac mille foramina tectis
Addidit, et nullis inclusit limina portis.
Nocte dieque patet: tota est ex ære sonanti;
Tota fremit, vocesque refert, iteratque quod audit.

Nulla quies intus, nullaque silentia parte.
Nec tamen est clamor, sed parvæ murmura vocis,
Qualia de pelagi, si quis procul audiat, undis
Esse solent; qualemve sonum, quum Jupiter atras
Increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
Atria turba tenent: veniunt leve vulgus, euntque:
Mixtaque cum veris passim commenta vagantur
Millia rumorum, confusaque verba volutant.
E quibus hi vacuas implent sermonibus aures;
Hi narrata ferunt alio: mensuraque ficti
Crescit, et auditis aliquid novus adjicit auctor.
Illic Credulitas, illic temerarius Error,
Vanaque Lætitia est, consternatique Timores,
Seditioque repens, dubioque auctore Susurri.
Ipsa quid in cœlo rerum, pelagoque geratur,
Et tellure, videt, totumque inquirit in orbem.

III. Fecerat hæc notum, Graias cum milite forti
Adventare rates; neque inexspectatus in armis
Hostis adest. Prohibent aditu, litusque tuentur
Troes: et Hectorea primus fataliter hasta,
Protesilae, cadis; commissaque prœlia magno
Stant Danais, fortisque animæ nece cognitus Hector.
Nec Phryges exiguo, quid Achaia dextera posset,
Sanguine senserunt. Et jam Sigæa rubebant
Litora: jam leto proles Neptunia, Cycnus
Mille viros dederat: jam curru instabat Achilles,

Troaque Peliacæ sternebat cuspidis ictu
Agmina; perque acies aut Cycnum aut Hectora quærens,
Congreditur Cycno: decimum dilatus in annum
Hector erat. Tum colla jugo candentia pressos
Exhortatus equos, currum direxit in hostem;
Concutiensque suis vibrantia tela lacertis,
« Quisquis es, o juvenis! solatia mortis habeto,
Dixit, ab Hæmonio quod sis jugulatus Achille. »
Hactenus Æacides: vocem gravis hasta secuta est.
Sed quamquam certa nullus fuit error in hasta,
Nil tamen emissi profecit acumine ferri;
Utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu:
« Nate Dea, nam te fama prænovimus, inquit
Ille, quid a nobis vulnus miraris abesse
(Mirabatur enim)? Non hæc, quam cernis, equinis
Fulva jubis cassis, neque onus cava parma sinistræ
Auxilio mihi sunt: decor est quæsitus ab istis.
Mars quoque ob hoc capere arma solet. Removebitur omne
Tegminis officium: tamen indestrictus abibo.
Est aliquid, non esse satum Nereide, sed qui
Nereaque, et natas, et totum temperet æquor. »
Dixit: et hæsurum clypei curvamine telum
Misit in Æaciden, quod et æs, et proxima rupit
Terga novena boum; decimo tamen orbe moratum.
Excutit hoc heros, rursusque trementia forti
Tela manu torsit: rursus sine vulnere corpus,
Sincerumque fuit; nec tertia cuspis apertum,

Et se præbentem valuit destringere Cycnum.
Haud secus exarsit, quam Circo taurus aperto,
Quum sua terribili petit irritamina cornu,
Pœniceas vestes, elusaque vulnera sentit.
Num tamen exciderit ferrum, considerat, hastæ.
Hærebat ligno : « Manus est mea debilis ergo;
Quasque, ait, ante habuit vires, effudit in uno.
Nam certe valuit, vel quum Lyrnesia primus
Mœnia disjeci; vel quum Tenedonque, suoque
Eetioneas implevi sanguine Thebas;
Vel quum purpureus populari cæde Caycus
Fluxit, opusque meæ bis sensit Telephus hastæ.
Hîc quoque tot cæsis, quorum per litus acervos
Et feci, et video, valuit mea dextra, valetque. »
Dixit : et, ante actis veluti male crederet, hastam
Misit in adversum Lycia de plebe Menœten,
Loricamque simul, subjectaque pectora rupit.
Quo plangente gravem moribundo vertice terram,
Extrahit illud idem calido de vulnere telum,
Atque ait : « Hæc manus est, hæc, qua modò vicimus, hasta.
Utar in hunc îsdem : sit in hoc precor exitus idem. »
Sic fatus, Cycnumque petit, nec fraxinus errat,
Inque humero sonuit non evitata sinistro.
Inde, velut muro, solidave a caute, repulsa est.
Qua tamen ictus erat, signatum sanguine Cycnum
Viderat, et frustra fuerat gavisus, Achilles.
Vulnus erat nullum : sanguis fuit ille Menœtæ.

Tum vero præceps curru fremebundus ab alto
Desilit, et nitido securum cominus hostem
Ense petens, parmam gladio, galeamque cavari
Cernit, et in duro lædi quoque corpore ferrum.
Haud tulit ulterius; clypeoque adversa reducto
Ter quater ora viri, capulo cava tempora pulsat:
Cedentique sequens instat, turbatque, ruitque,
Attonitoque negat requiem. Pavor occupat illum,
Ante oculosque natant tenebræ, retroque ferenti
Aversos passus, medio lapis obstitit arvo.
Quem super impulsum resupino pectore Cycnum
Vi multa vertit, terræque adflixit Achilles.
Tum, clypeo genibusque premens præcordia duris,
Vincla trahit galeæ, quæ presso subdita mento
Elidunt fauces, et respiramen iterque
Eripiunt animæ. Victum spoliare parabat;
Arma relicta videt: corpus Deus æquoris albam
Contulit in volucrem, cujus modo nomen habebat.

IV. Hic labor, hæc requiem multorum pugna dierum
Attulit, et positis pars utraque substitit armis.
Dumque vigil Phrygios servat custodia muros,
Et vigil Argolicas servat custodia fossas,
Festa dies aderat, qua Cycni victor Achilles
Pallada vittatæ placabat sanguine vaccæ.
Cujus ut imposuit prosecta calentibus aris,
Et Dîs acceptus penetravit in æthera nidor;

Sacra tulere suam, pars est data cetera mensis.
Discubuere toris proceres, et corpora tosta
Carne replent, vinoque levant curasque sitimque.
Non illos citharæ, non illos carmina vocum,
Longave multifori delectat tibia buxi :
Sed noctem sermone trahunt; virtusque loquendi
Materia est. Pugnam referunt hostisque, suamque;
Inque vices adita, atque exhausta pericula sæpe
Commemorare juvat : quid enim loqueretur Achilles?
Aut quid apud magnum potius loquerentur Achillem?
  Proxima præcipue domito victoria Cycno
In sermone fuit. Visum mirabile cunctis,
Quod juveni corpus nullo penetrabile telo,
Invictumque ad vulnera erat, ferrumque terebat.
Hoc ipsum Æacides, hoc mirabantur Achivi;
Quum sic Nestor ait : « Vestro fuit unicus ævo
Contemtor ferri, nulloque forabilis ictu
Cycnus. At ipse olim patientem vulnera mille,
Corpore non læso, Perrhæbum Cænea vidi;
Cænea Perrhæbum, qui factis inclytus Othryn
Incoluit : quoque id mirum magis esset in illo,
Femina natus erat. » Monstri novitate moventur,
Quisquis adest, narretque rogant; quos inter Achilles :
« Dic, age, nam cunctis eadem est audire voluntas,
O! facunde senex, ævi prudentia nostri,
Quis fuerit Cæneus, cur in contraria versus;
Qua tibi militia, cujus certamine pugnæ

Cognitus; a quo sit victus, si victus ab ullo est.»
Tum senior: «Quamvis obstet mihi tarda vetustas,
Multaque me fugiant, primis spectata sub annis;
Plura tamen memini: nec, quæ magis hæreat illa,
Pectore res nostro est, inter bellique domique
Acta tot; ac si quem potuit spatiosa senectus
Spectatorem operum multorum reddere; vixi
Annos bis centum: nunc tertia vivitur ætas.
Clara decore fuit proles Elateia Cænis,
Thessalidum virgo pulcherrima, perque propinquas,
Perque tuas urbes (tibi enim popularis, Achille),
Multorum frustra votis optata procorum.
Tentasset Peleus thalamos quoque forsitan illos;
Sed jam aut contigerant illi connubia matris,
Aut fuerant promissa, tuæ. Nec Cænis in ullos
Denupsit thalamos; secretaque litora carpens,
Æquorei vim passa Dei est: ita fama ferebat.
Utque novæ Veneris Neptunus gaudia cepit;
«Sint tua vota licet, dixit, secura repulsæ;
Elige quid voveas.» Eadem hoc quoque fama ferebat.
«Magnum, Cænis ait, facit hæc injuria votum,
Tale pati nil posse, mihi: da, femina ne sim;
Omnia præstiteris.» Graviore novissima dixit
Verba sono; poteratque viri vox illa videri,
Sicut erat: nam jam voto Deus æquoris alti
Adnuerat; dederatque super, ne saucius ullis
Vulneribus fieri, ferrove occumbere posset.

Munere lætus abit, studiisque virilibùs ævum
Exigit Atracides, Peneiaque arva pererrat.

V. « Duxerat Hippodamen audaci Ixione natus;
Nubigenasque feros, positis ex ordine mensis:
Arboribus tecto discumbere jusserat antro.
Hæmonii proceres aderant: aderamus et ipsi;
Festaque confusa resonabat regia turba.
Ecce canunt Hymenæon, et ignibus atria fumant:
Cinctaque adest virgo matrum nuruumque caterva,
Præsignis facie. Felicem diximus illa
Conjuge Pirithoum: quod pæne fefellimus omen.
Nam tibi, sævorum sævissime Centaurorum,
Euryte, quam vino pectus, tam virgine visa
Ardet, et ebrietas geminata libidine regnat.
Protinus eversæ turbant convivia mensæ;
Raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.
Eurytus Hippodamen, alii, quam quisque probarant,
Aut poterant, rapiunt: captæque erat urbis imago.
Femineo clamore sonat domus. Ocius omnes
Surgimus: et primus, « Quæ te vecordia, Theseus,
Euryte, pulsat, ait; qui, me vivente, lacessas
Pirithoum, violesque duos ignarus in uno? »
Neve ea magnanimus frustra memoraverit heros,
Submovet instantes, raptamque furentibus aufert.
Ille nihil contra; neque enim defendere verbis
Talia facta potest: sed vindicis ora protervis

Insequitur manibus, generosaque pectora pulsat.
« Forte fuit juxta signis exstantibus asper
Antiquus crater, quem vastum vastior ipse
Sustulit Ægides, adversaque misit in ora.
Sanguinis ille globos pariter, cerebrumque, merumque
Vulnere et ore vomens, madida resupinus arena
Calcitrat: ardescunt germana cæde bimembres;
Certatimque omnes uno ore, Arma, arma, loquuntur.
Vina dabant animos: et prima pocula pugna
Missa volant, fragilesque cadi, curvique lebetes;
Res epulis quondam, nunc bello et cædibus aptæ.
Primus Ophionides Amycus penetralia donis
Haud timuit spoliare suis; et primus ab æde
Lampadibus densum rapuit funale coruscis:
Elatumque alte, veluti qui candida tauri
Rumpere sacrifica molitur colla securi,
Illisit fronti Lapithæ Celadontis, et ossa
Non agnoscendo confusa reliquit in ore.
Exsiluere oculi, disjectisque ossibus oris
Acta retro naris, medioque infixa palato est.
Hunc pede convulso mensæ Pellæus acernæ
Stravit humi Belates, disjecto in pectora mento:
Cumque atro mixtos sputantem sanguine dentes,
Vulnere Tartareas geminato mittit ad umbras.
Proximus ut steterat, spectans altaria vultu
Fumida terribili: « Cur non, ait, utimur istis? »
Cumque suis Gryneus immanem sustulit aram

Ignibus, et medium Lapitharum jecit in agmen,
Depressitque duos, Brotean, et Orion. Orio
Mater erat Mycale: quam deduxisse canendo
Sæpe reluctanti constabat cornua Lunæ.
« Non impune feres, teli modo copia detur,
Dixerat Exadius: » telique habet instar, in alta
Quæ fuerant pinu, votivi cornua cervi.
Figitur huic duplici Grynèus in lumina ramo,
Eruiturque oculos; quorum pars cornibus hæret,
Pars fluit in barbam, concretaque sanguine pendet.
Ecce rapit mediis flagrantem Rhœtus ab aris
Primitiarum torrem, dextraque a parte Charaxi
Tempora perfringit, fulvo protecta capillo.
Correpti rapida, veluti seges arida, flamma
Arserunt crines: et vulnere sanguis inustus
Terribilem stridore sonum dedit; ut dare ferrum
Igne rubens plerumque solet, quod forcipe curva
Quum faber eduxit, lacubus demittit: at illud
Stridet, et in trepida submersum sibilat unda.
Saucius hirsutis avidum de crinibus ignem
Excutit: inque humeros limen tellure revulsum
Tollit, onus plaustri: quod ne permittat in hostem,
Ipsa facit gravitas. Socium quoque saxea moles
Oppressit spatio stantem propiore Cometen.
Gaudia nec retinet Rhœtus. « Sic comprecor, inquit,
Cetera sit fortis castrorum turba tuorum: »
Semicremoque novat repetitum stipite vulnus;

Terque quaterque gravi juncturas verticis ictu
Rupit: et in liquido sederunt ossa cerebro.
Victor ad Evagrum, Corythumque, Dryantaque transit.
E quibus ut prima tectus lanugine malas
Procubuit Corythus; « Puero quæ gloria fuso
Parta tibi est? Evagros ait. » Nec dicere Rhœtus
Plura sinit: rutilasque ferox in aperta loquentis
Condidit ora viri, perque os in pectora, flammas.
Te quoque, sæve Drya, circum caput igne rotato
Insequitur; sed non in te quoque constitit idem
Exitus: assiduæ successu cædis ovantem,
Qua juncta est humero cervix, sude figis obusta.
Ingemuit, duroque sudem vix osse revellit
Rhœtus, et ipse suo madefactus sanguine fugit.
Fugit et Orneus, Lycabasque, et saucius armo
Dexteriore Medon, et cum Pisenore Thaumas;
Quique pedum nuper certamine vicerat omnes
Mermeros, accepto nunc vulnere tardius ibat;
Et Pholus, et Melaneus, et Abas prædator aprorum,
Quique suis frustra bellum dissuaserat augur
Astylos. Ille etiam metuenti vulnera Nesso,
« Ne fuge: ad Herculeos, inquit, servaberis arcus. »
At non Eurynomus, Lycidasque, et Areos, et Imbreus
Effugere necem: quos omnes dextra Dryantis
Perculit adversos. Adversum tu quoque, quamvis
Terga fugæ dederas, vulnus, Crenæe, tulisti.
Nam grave, respiciens, inter duo lumina ferrum,

Qua naris fronti committitur, accipis, imæ.
In tanto fremitu ductis sine fine jacebat
Sopitus vinis, et inexperrectus Aphidas:
Languentique manu carchesia mixta tenebat,
Fusus in Ossææ villosis pellibus ursæ.
Quem procul ut vidit frustra nulla arma moventem,
Inserit amento digitos, « Miscendaque, dixit,
Cum Styge vina bibas, Phorbas. » Nec plura moratus
In juvenem torsit jaculum: ferrataque collo
Fraxinus, ut casu jacuit resupinus, adacta est.
Mors caruit sensu: plenoque e gutture fluxit
Inque toros, inque ipsa niger carchesia sanguis.
Vidi ego Petræum, conantem evellere terra
Glandiferam quercum: quam dum complexibus ambit,
Et quatit huc illuc, labefactaque robora jactat,
Lancea Pirithoi, costis immissa Petræi,
Pectora cum duro luctantia robore fixit.
Pirithoi virtute Lycum cecidisse ferebant,
Pirithoi cecidisse Chromin: sed uterque minorem
Victori titulum, quam Dictys Helopsque, dederunt.
Fixus Helops jaculo, quod pervia tempora fecit,
Et missum a dextra lævam penetravit in aurem.
Dictys, ab ancipiti delapsus acumine montis,
Dum fugit instantem trepidans Ixione natum,
Decidit in præceps, et pondere corporis ornum
Ingentem fregit, suaque induit ilia fractæ.
Ultor adest Aphareus: saxumque e monte revulsum

Mittere conatur. Conantem stipite querno
Occupat Ægides, cubitique ingentia frangit
Ossa : nec ulterius dare corpus inutile leto
Aut vacat, aut curat; tergoque Bianoris alti
Insilit, haud solito quemquam portare, nisi ipsum :
Opposuitque genu costis; prensamque sinistra
Cæsariem retinens, vultum, minitantiaque ora
Robore nodoso, præduraque tempora, fregit.
Robore Nedymnum, jaculatoremque Lycotan
Sternit, et immissa protectum pectora barba
Hippason, et summis exstantem Riphea silvis,
Tereaque, Hæmoniis qui prensos montibus ursos
Ferre domum vivos, indignantesque solebat.
Haud tulit utentem pugnæ successibus ultra
Thesea Demoleon : solidoque revellere trunco
Annosam pinum magno molimine tentat.
Quod quia non potuit, præfractam misit in hostem.
Sed procul a telo Theseus veniente recessit,
Pallados admonitu (credi sic ipse volebat).
Non tamen arbor iners cecidit : nam Crantoris alti
Abscidit jugulo pectusque humerumque sinistrum.
Armiger ille tui fuerat genitoris, Achille :
Quem Dolopum rector, bello superatus, Amyntor
Æacidæ dederat, pacis pignusque fidemque.
« Hunc procul ut fœdo disjectum vulnere Peleus
Vidit, « At inferias, juvenum gratissime Crantor,
Accipe, ait : » validoque in Demoleonta lacerto

Fraxineam misit, mentis quoque viribus, hastam,
Quæ laterum cratem perrumpit, et ossibus hærens
Intremuit. Trahit ille manu sine cuspide lignum;
Id quoque vix sequitur: cuspis pulmone retenta est.
Ipse dolor vires animo dabat: æger in hostem
Erigitur, pedibusque virum proculcat equinis.
Excipit ille ictus galea clypeoque sonantes,
Defensatque humeros, prætentaque sustinet arma:
Perque armos uno duo pectora perforat ictu.
Ante tamen leto dederat Phlegræon et Hylen
Eminus; Hiphinoum collato Marte, Claninque.
Additur his Dorylas: qui tempora tecta gerebat
Pelle lupi, sævique vicem præstantia teli
Cornua vara boum multo rubefacta cruore.
Huic ego, nam vires animus dabat, « Adspice, dixi,
Quantum concedant nostro tua cornua ferro: »
Et jaculum torsi. Quod quum vitare nequiret,
Opposuit dextram passuræ vulnera fronti.
Adfixa est cum fronte manus. Fit clamor: at illum
Hærentem Peleus, et acerbo vulnere victum
(Stabat enim propior) mediam ferit ense sub alvum.
Prosiluit, terraque ferox sua viscera traxit,
Tractaque calcavit, calcataque rupit; et illis
Crura quoque impediit, et inani concidit alvo.
« Nec te pugnantem tua, Cyllare, forma redemit,
Si modo naturæ formam concedimus illi.
Barba erat incipiens; barbæ color aureus: aurea

Ex humeris medios coma descendebat in armos.
Gratus in ore vigor : cervix, humerique, manusque,
Pectoraque artificum laudatis proxima signis,
Et qua parte viri est; nec equi mendosa sub illa
Deteriorque viro facies. Da colla, caputque :
Castore dignus erit. Sic tergum sessile; sic stant
Pectora celsa toris : totus pice nigrior atra.
Candida cauda tamen : color est quoque cruribus albus.
Multæ illum petiere sua de gente; sed una
Abstulit Hylonome, qua nulla decentior inter
Semiferos altis habitavit femina silvis.
Hæc et blanditiis, et amando, et amare fatendo
Cyllaron una tenet. Cultus quoque quantus in illis
Esse potest membris : ut sit coma pectine lævis;
Ut modo rore maris, modo se violave rosave
Implicet; interdum candentia lilia gestet;
Bisque die lapsis Pagasææ vertice silvæ
Fontibus ora lavet, bis flumine corpora tingat;
Nec, nisi quæ deceant, electarumque ferarum,
Aut humero, aut lateri prætendat vellera lævo.
Par amor est illis : errant in montibus una,
Antra simul subeunt; et tum Lapitheia tecta
Intrarant pariter, pariter fera bella gerebant.
Auctor in incerto est; jaculum de parte sinistra
Venit, et inferius, quam collo pectora subsunt,
Cyllare, te fixit. Parvo cor vulnere læsum
Corpore cum toto post tela educta refrixit.

Protinus Hylonome morientes excipit artus,
Impositaque manu vulnus fovet, oraque ad ora
Admovet, atque animæ fugienti obsistere tentat.
Ut videt exstinctum, dictis, quæ clamor ad aures
Arcuit ire meas, telo, quod inhæserat illi,
Incubuit; moriensque suum complexa maritum est.
Ante oculos stat et ille meos, qui sena leonum
Vinxerat inter se connexis vellera nodis,
Phæocomes, hominemque simul protectus equumque:
Codice qui misso, quem vix juga bina moverent
Juncta, Phonoleniden a summo vertice fregit.
Fracta volubilitas capitis latissima; perque os,
Perque cavas nares, oculosque, auresque cerebrum
Molle fluit, veluti concretum vimine querno
Lac solet; utve liquor rari sub pondere cribri
Manat, et exprimitur per densa foramina spissus.
«Ast ego, dum parat hunc armis nudare jacentem
(Scit tuus hoc genitor), gladium spoliantis in ima
Ilia demisi. Chthonius quoque Teleboasque
Ense jacent nostro: ramum prior ille bifurcum
Gesserat, hic jaculum; jaculo mihi vulnera fecit.
Signa vides: apparet adhuc vetus, ecce, cicatrix.
Tunc ego debueram capienda ad Pergama mitti:
Tunc poteram magni, si non superare, morari
Hectoris arma meis. Illo sed tempore nullus,
Aut puer, Hector erat: nunc me mea deficit ætas.
Quid tibi victorem gemini Periphanta Pyreti,

Ampyca quid referam, qui quadrupedantis Oecli
Fixit in adverso cornum sine cuspide vultu?
Vecte Pelethronium Macareus in pectus adacto
Stravit Erygdupum: memini et venabula condi
Inguine, Nesseis manibus conjecta, Cymeli.
Nec tu credideris tantum cecinisse futura
Ampyciden Mopsum. Mopso jaculante biformis
Occubuit, frustraque loqui tentavit Odites,
Ad mentum lingua, mentoque ad guttura fixo.
« Quinque neci Cæneus dederat, Stiphelumque, Bromumqu
Antimachumque, Helimumque, securiferumque Pyracmon.
Vulnera non memini: numerum nomenque notavi.
Provolat Emathii spoliis armatus Halesi,
Quem dederat leto, membrisque et corpore Latreus
Maximus. Huic ætas inter juvenemque senemque,
Vis juvenilis erat: variabant tempora cani.
Qui clypeo, galeaque, Macedoniaque sarissa
Conspicuus, faciemque obversus in agmen utrumque,
Armaque concussit, certumque equitavit in orbem;
Verbaque tot fudit vacuas animosus in auras:
« Et te Cæni, feram? nam tu mihi femina semper,
Tu mihi Cænis eris: nec te natalis origo
Comminuit? mentemque subit, quo præmia facto,
Quaque viri falsam speciem mercede pararis?
Vel quid nata vide, vel quid sis passa; columque,
I, cape cum calathis, et stamina pollice torque:
Bella relinque viris. » Jactanti talia Cæneus

Extentum cursu missa latus eruit hasta,
Qua vir equo commissus erat. Furit ille dolore,
Nudaque Phyllei juvenis ferit ora sarissa.
Non secus hæc resilit, quam tecti a culmine grando,
Aut si quis parvo feriat cava tympana saxo.
Cominus adgreditur, laterique recondere duro
Luctatur gladium : gladio loca pervia non sunt.
« Haud tamen effugies; medio jugulaberis ense,
Quandoquidem mucro est hebes, inquit : » et in latus ensem
Obliquat, longaque amplectitur ilia dextra.
Plaga facit gemitus, ceu corpore marmoris icti;
Fractaque dissiluit percusso lamina collo.
Ut satis illæsos miranti præbuit artus;
« Nunc age, ait Cæneus, nostro tua corpora ferro
Tentemus : » capuloque tenus demisit in armos
Ensem fatiferum, cæcamque in viscera movit,
Versavitque manum, vulnusque in vulnere fecit.
Ecce ruunt vasto rabidi clamore bimembres,
Telaque in hunc omnes unum mittuntque feruntque.
Tela retusa cadunt : manet imperfossus ab omni,
Inque cruentatus Cæneus Elateius ictu.
Fecerat attonitos nova res. « Heu! dedecus ingens!
Monychus exclamat; populus superamur ab uno,
Vixque viro : quamquam ille vir est; nos segnibus actis,
Quod fuit ille, sumus. Quid membra immania prosunt?
Quid geminæ vires? quid, quod fortissima rerum
In nobis natura duplex animalia junxit?

Nec nos matre Dea, nec nos Ixione natos
Esse reor; qui tantus erat, Junonis ut altæ
Spem caperet. Nos semimari superamur ab hoste.
Saxa, trabesque super, totosque involvite montes:
Vivacemque animam missis elidite silvis.
Silva premat fauces: et erit pro vulnere pondus.»
Dixit: et insani dejectam viribus Austri
Forte trabem nactus, validum conjecit in hostem;
Exemplumque fuit: parvoque in tempore nudus
Arboris Othrys erat, nec habebat Pelion umbras.
Obrutus immani cumulo, sub pondere Cæneus
Æstuat arboreo, congestaque robora duris
Fert humeris. Sed enim postquam super ora caputque
Crevit onus, neque habet, quas ducat, spiritus auras,
Deficit interdum: modo se super aera frustra
Tollere conatur, jactasque evolvere silvas;
Interdumque movet: veluti, quam cernimus, ecce,
Ardua si terræ quatiatur motibus Ide.
Exitus in dubio est: alii sub inania corpus
Tartara detrusum silvarum mole ferebant.
Abnuit Ampycides, medioque ex aggere fulvis
Vidit avem pennis liquidas exire sub auras:
Quæ mihi tunc primum, tunc est conspecta supremum.
Hanc ubi lustrantem leni sua castra volatu
Mopsus, et ingenti circum clangore sonantem
Adspexit, pariterque oculis animoque secutus;
«O! salve, dixit, Lapithææ gloria gentis,

Maxime vir quondam, sed avis nunc unica, Cæneu. »
« Credita res auctore suo est : dolor addidit iram ;
Oppressumque ægre tulimus tot ab hostibus unum :
Nec prius abstitimus ferrum exercere cruore,
Quam data pars leto, partem fuga noxque removit. »

VI. Hæc inter Lapithas et semihomines Centauros
Prælia, Tlepolemus, Pylio referente, dolorem
Præteriti Alcidæ tacito non pertulit ore;
Atque ait : « Herculeæ mirum est oblivia laudis
Acta tibi, senior : certe mihi sæpe referre
Nubigenas domitos a se pater ipse solebat. »
Tristis ad hæc Pylius : « Quid me meminisse malorum
Cogis, et obductos annis rescindere luctus,
Inque tuum genitorem odium, offensasque fateri?
Ille quidem majora fide, Dî! gessit, et orbem
Implevit meritis, quod mallem posse negari.
Sed neque Deiphobum, nec Polydamanta, nec ipsum
Hectora laudamus : quis enim laudaverit hostem?
Ille tuus genitor Messania mœnia quondam
Stravit, et immeritas urbes, Elinque Pylonque,
Diruit, inque meos ferrum flammamque penates
Impulit. Utque alios taceam, quos ille peremit;
Bis sex Nelidæ fuimus, conspecta juventus :
Bis sex Herculeis ceciderunt, me minus uno,
Viribus. Atque alios vinci potuisse ferendum est.
Mira Periclymeni mors est; cui posse figuras

Sumere quas vellet, rursusque reponere sumtas
Neptunus dederat, Nelei sanguinis auctor.
Hic, ubi nequidquam est formas variatus in omnes,
Vertitur in faciem volucris, quæ fulmina curvis
Ferre solet pedibus, Divûm gratissima regi.
Viribus usus avis, pennis rostroque redunco,
Hamatisque viri laniaverat unguibus ora.
Tendit in hunc nimium certos Tirynthius arcus,
Atque inter nubes sublimia membra ferentem,
Pendentemque ferit, lateri qua jungitur ala.
Nec grave vulnus erat: sed rupti vulnere nervi
Deficiunt, motumque negant, viresque volandi.
Decidit in terram, non concipientibus auras
Infirmis pennis: et qua levis hæserat alæ,
Corporis adfixi pressa est gravitate sagitta,
Perque latus summum jugulo est exacta sinistro.
Num videor debere tui præconia rebus
Herculis, o! Rhodiæ ductor pulcherrime classis?
Nec tamen ulterius, quam fortia facta silendo,
Ulciscar fratres: solida est mihi gratia tecum. »
Hæc postquam dulci Neleius edidit ore;
A sermone senis, repetito munere Bacchi,
Surrexere toris: nox est data cetera somno.

VII. At Deus, æquoreas qui cuspide temperat undas,
In volucrem corpus nati Stheneleida versum
Mente dolet patria, sævumque perosus Achillem

Exercet memores, plus quam civiliter, iras.
Jamque fere tracto duo per quinquennia bello,
Talibus intonsum compellat Smynthea dictis:
« O! mihi de fratris longe gratissime natis,
Irrita qui mecum posuisti mœnia Trojæ,
Ecquid, ut has jam jam casuras adspicis arces,
Ingemis? aut ecquid tot defendentia muros
Millia cæsa doles? ecquid, ne persequar omnes,
Hectoris umbra subit, circum sua Pergama tracti?
Quum tamen ille ferox, belloque cruentior ipso,
Vivit adhuc, operis nostri populator, Achilles.
Det mihi se; faxo, triplici quid cuspide possim,
Sentiat: at quoniam concurrere cominus hosti
Non datur, occulta nec opinum perde sagitta. »
Adnuit; atque animo pariter patruoque suoque
Delius indulgens, nebula velatus in agmen
Pervenit Iliacum, mediaque in cæde virorum
Rara per ignotos spargentem cernit Achivos
Tela Parin, fassusque Deum, « Quid spicula perdis
Sanguine plebis? ait: si qua est tibi cura tuorum,
Vertere in Æaciden, cæsosque ulciscere fratres. »
Dixit: et ostendens sternentem Troia ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certaque letifera direxit spicula dextra.
Quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,
Hoc fuit: ille igitur tantorum victor, Achille,
Vinceris a timido Graiæ raptore maritæ!

At si femineo fuerat tibi Marte cadendum,
Thermodontiaca malles cecidisse bipenni.
Jam timor ille Phrygum, decus et tutela Pelasgi
Nominis, Æacides, caput insuperabile bello,
Arserat: armarat Deus idem, idemque cremarat.
Jam cinis est, et de tam magno restat Achille
Nescio quid, parvam quod non bene compleat urnam.
At vivit, totum quæ gloria compleat orbem:
Hæc illi mensura viro respondet, et hac est
Par sibi Pelides, nec inania Tartara sensit.
Ipse etiam, ut, cujus fuerit, cognoscere possis,
Bella movet clypeus, deque armis arma feruntur.
Non ea Tydides, non audet Oileos Ajax,
Non minor Atrides, non bello major et ævo,
Poscere, non alii: soli Telamone creato
Laertaque, fuit tantæ fiducia laudis.
A se Tantalides onus invidiamque removit,
Argoliscosque duces mediis considere castris
Jussit; et arbitrium litis trajecit in omnes.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER DECIMUS TERTIUS.

LIBRI DECIMI TERTII

ARGUMENTUM.

I. ARMORUM judicium : AJACIS oratio. — II. Perorat ULIXES. — III. AJACIS cruor in hyacinthum. — IV. HECUBA in canem. — V. MEMNONIS cineres in aves. — VI. ANII filiæ in columbas. — VII. ORIONIS filiæ pro Thebanis immolatæ. — VIII. Judex Ambracius in saxum, et filii MOLOSSI in aves. — IX. POLYPHEMUS GALATEÆ amore captus. — X. GLAUCUS in Deum marinum.

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUS TERTIUS.

I. Consedere duces, et, vulgi stante corona,
Surgit ad hos clypei dominus septemplicis Ajax.
Utque erat impatiens iræ, Sigeia torvo
Litora respexit, classemque in litore, vultu;
Intendensque manus: « Agimus, prô Jupiter! inquit,
Ante rates causam; et mecum confertur Ulixes!
At non Hectoreis dubitavit cedere flammis:
Quas ego sustinui, quas hac a classe fugavi.
Tutius est fictis igitur contendere verbis,
Quam pugnare manu. Sed nec mihi dicere promtum,
Nec facere est isti: quantumque ego Marte feroci,
Quantum acie valeo, tantum valet iste loquendo.
Nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelasgi,
Esse reor: vidistis enim. Sua narret Ulixes,
Quæ sine teste gerit, quorum nox conscia sola est.
Præmia magna peti fateor; sed demit honorem
Æmulus: Ajaci non est tenuisse superbum,
Sit licet hoc ingens, quidquid speravit Ulixes.
Iste tulit pretium jam nunc certaminis hujus;
Quo, quum victus erit, mecum certasse feretur.
Atque ego, si virtus in me dubitabilis esset,

Nobilitate potens essem, Telamone creatus,
Mœnia qui forti Trojana sub Hercule cepit,
Litoraque intravit Pagasæa Colcha carina.
Æacus huic pater est, qui jura silentibus illic
Reddit, ubi Æoliden saxum grave Sisyphon urget.
Æacon agnoscit summus, prolemque fatetur
Jupiter esse suam: sic ab Jove tertius Ajax.
« Nec tamen hæc series in causa prosit, Achivi,
Si mihi cum magno non est communis Achille.
Frater erat: fraterna peto. Quid sanguine cretus
Sisyphio, furtisque, et fraude simillimus illi,
Inserit Æacidis alienæ nomina gentis?
An quod in arma prior, nulloque sub indice veni,
Arma neganda mihi? potiorque videbitur ille,
Ultima qui cepit, detrectavitque furore
Militiam ficto: donec solertior isto,
Sed sibi inutilior, timidi commenta retexit
Naupliades animi, vitataque traxit in arma?
Optima nunc sumat, qui sumere noluit illa:
Nos inhonorati, et donis patruelibus orbi,
Obtulimus qui nos ad prima pericula, simus.
Atque utinam aut verus furor ille, aut creditus esset!
Nec comes hic Phrygias unquam venisset ad arces
Hortator scelerum! non te, Pœantia proles,
Expositum Lemnos nostro cum crimine haberet:
Qui nunc, ut memorant, silvestribus abditus antris,
Saxa moves gemitu, Laertiadæque precaris,

Quæ meruit; quæ (si Dî sunt) non vana preceris.
Et nunc ille eadem nobis juratus in arma,
Heu! pars una ducum, quo successore sagittæ
Herculis utuntur, fractus morboque fameque,
Velaturque, aliturque avibus; volucresque petendo
Debita Trojanis exercet spicula fatis.
Ille tamen vivit, quia non comitavit Ulixen.
Mallet et infelix Palamedes esse relictus.
Viveret, aut certe letum sine crimine haberet.
Quem male convicti nimium memor iste furoris
Prodere rem Danaam finxit; fictumque probavit
Crimen, et ostendit, quod jam præfoderat, aurum.
« Ergo aut exsilio vires subduxit Achivis,
Aut nece: sic pugnat, sic est metuendus Ulixes.
Qui, licet eloquio fidum quoque Nestora vincat,
Haud tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
Esse rear nullum: qui, quum imploraret Ulixen
Vulnere tardus equi, fessusque senilibus annis,
Proditus a socio est. Non hæc mihi crimina fingi
Scit bene Tydides: qui nomine sæpe vocatum
Corripuit; trepidoque fugam exprobravit amico.
Adspiciunt oculis Superi mortalia justis.
En eget auxilio, qui non tulit; utque reliquit,
Sic linquendus erat: legem sibi dixerat ipse.
Conclamat socios: adsum, videoque trementem,
Pallentemque metu, ac trepidantem morte futura.
Opposui molem clypei, texique jacentem;

Servavique animam (minimum est hoc laudis) inertem.
Si perstas certare, locum redeamus in illum :
Redde hostem, vulnusque tuum, solitumque timorem ;
Post clypeumque late, et mecum contende sub illo.
At postquam eripui; cui standi vulnera vires
Non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.
Hector adest, secumque Deos in prælia ducit;
Quaque ruit, non tu tantum terreris, Ulixe,
Sed fortes etiam : tantum trahit ille timoris.
Hunc ego sanguineæ successu cædis ovantem
Cominus ingenti resupinum pondere fudi.
Hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
Sustinui; sortemque meam vovistis, Achivi :
Et vestræ valuere preces. Si quæritis hujus
Fortunam pugnæ, non sum superatus ab illo.
« Ecce ferunt Troes ferrumque, ignemque, Jovemque
In Danaas classes : ubi nunc facundus Ulixes?
Nempe ego mille meo protexi pectore puppes,
Spem vestri reditus. Date tot pro navibus arma.
Quod si vera licet mihi dicere; quæritur istis,
Quam mihi, major honos : conjunctaque gloria nostra est,
Atque Ajax armis, non Ajaci arma petuntur.
Conferat his Ithacus Rhesum, imbellemque Dolona,
Priamidenque Helenum rapta cum Pallade captum.
Luce nihil gestum, nihil est Diomede remoto.
Si semel ista datis meritis tam vilibus arma,
Dividite, et major pars sit Diomedis in illis.

Quo tamen hæc Ithaco? qui clam, qui semper inermis
Rem gerit; et furtis incautum decipit hostem?
Ipse nitor galeæ, claro radiantis ab auro,
Insidias prodet, manifestabitque latentem.
Sed neque Dulichius sub Achillis casside vertex
Pondera tanta feret; nec non onerosa gravisque
Pelias esse potest imbellibus hasta lacertis:
Nec clypeus, vasti cælatus imagine mundi,
Conveniet timidæ, natæque ad furta sinistræ.

« Debilitaturum quid te petis, improbe, munus?
Quod tibi si populi donaverit error Achivi,
Cur spolieris, erit; non, cur metuaris ab hoste.
Et fuga, qua sola cunctos, timidissime, vincis,
Tarda futura tibi est, gestamina tanta trahenti.
Adde, quod iste tuus, tam raro prœlia passus,
Integer est clypeus: nostro, qui tela ferendo
Mille patet plagis, novus est successor habendus.
Denique, quid verbis opus est? spectemur agendo.
Arma viri fortis medios mittantur in hostes:
Inde jubete peti, et referentem ornate relatis. »

II. Finierat Telamone satus, vulgique secutum
Ultima murmur erat: donec Laertius heros
Adstitit, atque oculos paulum tellure moratos
Sustulit ad proceres, exspectatoque resolvit
Ora sono: neque abest facundis gratia dictis.
« Si mea cum vestris valuissent vota, Pelasgi,

Non foret ambiguus tanti certaminis heres:
Tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille.
Quem quoniam non æqua mihi vobisque negarunt
Fata (manuque simul veluti lacrymantia tersit
Lumina), quis magno melius succedat Achilli,
Quam per quem magnus Danais successit Achilles?
Huic modo ne prosit, quod, ut est, hebes esse videtur:
Neve mihi noceat, quod vobis semper, Achivi,
Profuit ingenium; meaque hæc facundia, si qua est,
Quæ nunc pro domino, pro vobis sæpe locuta est,
Invidia careat: bona nec sua quisque recuset.
Nam genus, et proavos, et quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco. Sed enim, quia retulit Ajax
Esse Jovis pronepos, nostri quoque sanguinis auctor
Jupiter est, totidemque gradus distamus ab illo.
Nam mihi Laertes pater est, Arcesius illi,
Jupiter huic; neque in his quisquam damnatus et exsul.
Est quoque per matrem Cyllenius addita nobis
Altera nobilitas: Deus est in utroque parente.
«Sed neque materno quod sum generosior ortu,
Nec mihi, quod pater est fraterni sanguinis insons,
Proposita arma peto: meritis expendite causam.
Dummodo quod fratres Telamon Peleusque fuerunt,
Ajacis meritum non sit: nec sanguinis ordo,
Sed virtutis honos spoliis quæratur in istis.
Aut si proximitas primusque requiritur heres,
Est genitor Peleus, est Pyrrhus filius illi.

Quis locus Ajaci? Phthiam Scyronve ferantur.
Nec minus est isto Teucer patruelis Achilli.
Num petit ille tamen? num sperat, ut auferat arma?
Ergo operum quoniam nudum certamen habetur,
Plura quidem feci, quam quæ comprendere dictis
In promptu mihi sit: rerum tamen ordine ducar.
« Præscia venturi genitrix Nereia leti
Dissimulat cultu natum: deceperat omnes,
In quibus Ajacem, sumtæ fallacia vestis.
Arma ego femineis, animum motura virilem,
Mercibus inserui: neque adhuc projecerat heros
Virgineos habitus, quum parmam hastamque tenenti,
Nate Dea, dixi, tibi se peritura reservant
Pergama. Quid dubitas ingentem evertere Trojam?
Injecique manum, fortemque ad fortia misi.
Ergo opera illius mea sunt. Ego Telephon hasta
Pugnantem domui: victum orantemque refeci.
Quod Thebæ cecidere, meum est: me credite Lesbon,
Me Tenedon, Chrysenque, et Cyllan, Apollinis urbes,
Et Syron cepisse: mea concussa putate
Procubuisse solo Lyrnesia mœnia dextra.
Utque alias taceam, qui sævum perdere posset
Hectora, nempe dedi: per me jacet inclytus Hector.
Illis hæc armis, quibus est inventus Achilles,
Arma peto: vivo dederam, post fata reposco.
« Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes,
Aulidaque Euboicam complerunt mille carinæ,

Exspectata diu, nulla, aut contraria classi,
Flamina sunt: duræque jubent Agamemnona sortes
Immeritam sævæ natam mactare Dianæ.
Denegat hoc genitor, Divisque irascitur ipsis:
Atque in rege tamen pater est. Ego mite parentis
Ingenium verbis ad publica commoda verti.
Nunc equidem, fateor, fassoque ignoscat Atrides,
Difficilem tenui sub iniquo judice causam.
Hunc tamen utilitas populi, fraterque, datique
Summa movet sceptri, laudem ut cum sanguine penset.
Mittor et ad matrem, quæ non hortanda, sed astu
Decipienda fuit: quo si Telamonius isset,
Orba suis essent etiamnum lintea ventis.
« Mittor et Iliacas audax orator ad arces;
Visaque et intrata est altæ mihi curia Trojæ:
Plenaque adhuc erat illa viris. Interritus egi,
Quam mihi mandarat communis Græcia, causam:
Accusoque Parin, prædamque Helenamque reposco;
Et moveo Priamum, Priamoque Antenora junctum.
At Paris, et fratres, et qui rapuere sub illo,
Vix tenuere manus (scis hoc, Menelae) nefandas;
Primaque lux nostris tecum fuit illa pericli.
« Longa referre mora est, quæ consilioque manuque
Utiliter feci spatiosi tempore belli.
Post acies primas, urbis se mœnibus hostes
Continuere diu; nec aperti copia Martis
Ulla fuit: decimo demum pugnavimus anno.

Quid facis interea, qui nil, nisi prælia, nosti?
Quis tuus usus erat? nam si mea facta requiris,
Hostibus insidior, fossas munimine cingo;
Consolor socios, ut longi tædia belli
Mente ferant placida; doceo, quo simus alendi,
Armandive modo; mittor, quo postulat usus.
«Ecce Jovis monitu, deceptus imagine somni,
Rex jubet incepti curam dimittere belli.
Ille potest auctore suam defendere causam.
Non sinat hoc Ajax, delendaque Pergama poscat;
Quodque potest, pugnet. Cur non remoratur ituros?
Cur non arma capit? dat, quod vaga turba sequatur?
Non erat hoc nimium, nunquam nisi magna loquenti.
Quid, quod et ipse fugis? vidi, puduitque videre,
Quum tu terga dares, inhonestaque vela parares.
Nec mora, Quid facitis? quæ vos dementia, dixi,
Concitat, o socii, captam dimittere Trojam?
Quidve domum fertis decimo, nisi dedecus, anno?
Talibus atque aliis, in quæ dolor ipse disertum
Fecerat, aversos profuga de classe reduxi.
«Convocat Atrides socios terrore paventes;
Nec Telamoniades etiam nunc hiscere quidquam
Ausit: at ausus erat reges incessere dictis
Thersites, etiam per me haud impune, protervis.
Erigor, et trepidos cives exhortor in hostem,
Amissamque mea virtutem voce reposco.
Tempore ab hoc, quodcunque potest fecisse videri

Fortiter iste, meum est, qui dantem terga retraxi.
Denique de Danais quis te laudatve petitve?
At sua Tydides mecum communicat acta:
Me probat, et socio semper confidit Ulixe.
Est aliquid, de tot Graiorum millibus, unum
A Diomede legi. Nec me sors ire jubebat:
Sic tamen et spreto noctisque hostisque periclo,
Ausum eadem, quæ nos, Phrygia de gente Dolona
Interimo; non ante tamen, quam cuncta coegi
Prodere, et edidici, quid perfida Troja pararet.
Omnia cognoram; nec, quod specularer, habebam:
Et jam promissa poteram cum laude reverti.
Haud contentus ea, petii tentoria Rhesi,
Inque suis ipsum castris comitesque peremi:
Atque ita captivo victor, votisque potitus,
Ingredior curru lætos imitante triumphos.
Cujus equos pretium pro nocte poposcerat hostis.
Arma negate mihi: fueritque benignior Ajax.
« Quid Lycii referam Sarpedonis agmina ferro
Devastata meo? cum multo sanguine fudi
Cœranon, Hippasiden et, Alastoraque, Chromiumque,
Alcandrumque, Haliumque, Noemonaque, Prytaninque.
Exitioque dedi cum Chersidamante Thoona,
Et Charopen, fatisque immitibus Eunomon actum;
Quique minus celebres nostra sub mœnibus urbis
Procubuere manu. Sunt et mihi vulnera, cives,
Ipso pulchra loco: nec vanis credite verbis.

Adspicite, en (vestemque manu diducit); et, Hæc sunt
Pectora semper, ait, vestris exercita rebus.
At nihil impendit per tot Telamonius annos
Sanguinis in socios: et habet sine vulnere corpus.
Quid tamen hoc refert, si se pro classe Pelasga
Arma tulisse refert contra Troasque Jovemque?
Confiteorque, tulit: neque enim bene facta maligne
Detrectare meum est; sed nec communia solus
Occupet, atque aliquem vobis quoque reddat honorem.
Repulit Actorides, sub imagine tutus Achillis,
Troas ab arsuris cum defensore carinis.
Ausum etiam Hectoreo solum concurrere Marti
Se putat, oblitus regisque, ducumque, meique;
Nonus in officio, et prælatus munere sortis.
Sed tamen eventus vestræ, fortissime, pugnæ
Quis fuit? Hector abit violatus vulnere nullo.
« Me miserum! quanto cogor meminisse dolore
Temporis illius, quo, Graiûm murus, Achilles
Procubuit! nec me lacrymæ, luctusve, timorve
Tardarunt, quin corpus humo sublime referrem.
His humeris, his, inquam, humeris ego corpus Achillis,
Et simul arma tuli: quæ nunc quoque ferre laboro.
Sunt mihi, quæ valeant in talia pondera, vires;
Est animus vestros certe sensurus honores.
Scilicet idcirco pro gnato cærula mater
Ambitiosa suo fuit, ut cœlestia dona,
Artis opus tantæ, rudis, et sine pectore miles

Indueret? neque enim clypei cælamina norit,
Oceanum et terras, cumque alto sidera cœlo,
Pleiadasque, Hyadasque, immunemque æquoris Arcton,
Diversasque urbes, nitidumque Orionis ensem.
Postulat ut capiat, quæ non intelligit, arma.
Quid? quod me, duri fugientem munera belli,
Arguit incepto serum accessisse labori?
Nec se magnanimo maledicere sentit Achilli?
Si simulasse vocat crimen, simulavimus ambo.
Si mora pro culpa est; ego sum maturior illo.
Me pia detinuit conjux; pia mater Achillem:
Primaque sunt illis data tempora, cetera vobis.
Haud timeo, si jam nequeo defendere crimen
Cum tanto commune viro. Deprensus Ulixis
Ingenio tamen ille; at non Ajacis, Ulixes.
Neve in me stolidæ convicia fundere linguæ
Admiremur eum; vobis quoque digna pudore
Objicit. An falso Palameden crimine turpe
Accusasse mihi, vobis damnasse decorum est?
Sed neque Naupliades facinus defendere tantum,
Tamque patens, valuit; nec vos audistis in illo
Crimina: vidistis, pretioque objecta patebant.
« Nec Pœantiaden quod habet Vulcania Lemnos,
Esse reus merui: factum defendite vestrum;
Consensistis enim: nec me suasisse negabo,
Ut se subtraheret bellique viæque labori,
Tentaretque feros requie lenire dolores.

Paruit, et vivit: non hæc sententia tantum
Fida, sed et felix; quum sit satis, esse fidelem.
Quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt,
Ne mandate mihi: melius Telamonius ibit,
Eloquioque virum morbis iraque furentem
Molliet, aut aliqua producet callidus arte.
Ante retro Simois fluet, et sine frondibus Ide
Stabit, et auxilium promittet Achaia Trojæ,
Quam, cessante meo pro vestris pectore rebus,
Ajacis stolidi Danais solertia prosit.
Sis licet infestus sociis, regique, mihique,
Dure Philoctete; licet exsecrere, meumque
Devoveas sine fine caput, cupiasque dolenti
Me tibi forte dari, nostrumque haurire cruorem;
Utque tui mihi, sic fiat tibi copia nostri:
Te tamen aggrediar, mecumque reducere nitar.
Tamque tuis potiar, faveat Fortuna, sagittis,
Quam sum Dardanio, quem cepi, vate potitus;
Quam responsa Deûm, Trojanaque fata, retexi;
Quam rapui Phrygiæ signum penetrale Minervæ
Hostibus e mediis. Et se mihi comparet Ajax?
Nempe capi Trojam prohibebant fata sine illis.
Fortis ubi est Ajax? ubi sunt ingentia magni
Verba viri? cur hic metuis? cur audet Ulixes
Ire per excubias, et se committere nocti?
Perque feros enses, non tantum mœnia Troum,
Verum etiam summas arces intrare, suaque

Eripere æde Deam, raptamque efferre per hostes?
Quæ nisi fecissem, frustra Telamone creatus
Gestasset læva taurorum tergora septem.
Illa nocte mihi Trojæ victoria parta est:
Pergama tum vici, quum vinci posse coegi.
« Desine Tydiden vultuque et murmure nobis
Ostentare meum : pars est sua laudis in illis.
Nec tu, quum socia clypeum pro classe tenebas,
Solus eras : tibi turba comes, mihi contigit unus.
Qui, nisi pugnacem sciret sapiente minorem
Esse, nec indomitæ deberi præmia dextræ,
Ipse quoque hæc peteret : peteret moderatior Ajax,
Eurypylusque ferox, claroque Andremone natus;
Nec minus Idomeneus, patriaque creatus eadem
Meriones : peteret majoris frater Atridæ.
Quippe manu fortes (nec sunt tibi Marte secundi)
Consiliis cessere meis. Tibi dextera bello
Utilis ; ingenium est, quod eget moderamine nostri.
Tu vires sine mente geris : mihi cura futuri est.
Tu pugnare potes; pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides : tu tantum corpore prodes;
Nos animo : quantoque ratem qui temperat, anteit
Remigis officium, quanto dux milite major,
Tanto ego te supero. Nec non in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu : vigor omnis in illis.
« At vos, o proceres! vigili date præmia vestro,

Proque tot annorum curis, quas anxius egi,
Hunc titulum meritis pensandum reddite nostris.
Jam labor in fine est: obstantia fata removi;
Altaque, posse capi faciendo, Pergama cepi.
Per spes nunc socias, casuraque mœnia Troum,
Perque Deos oro, quos hosti nuper ademi;
Per, si quid superest, quod sit sapienter agendum,
Si quid adhuc audax, ex præcipitique petendum;
Si Trojæ fatis aliquid restare putatis;
Este mei memores: aut si mihi non datis arma,
Huic date. » Et ostendit signum fatale Minervæ.

III. Mota manus procerum est; et, quid facundia posset,
Re patuit; fortisque viri tulit arma disertus.
Hectora qui solus, qui ferrum, ignemquê, Jovemque
Sustinuit toties; unam non sustinet iram:
Invictumque virum vincit dolor. Arripit ensem:
Et, « Meus hic certe est. An et hunc sibi poscet Ulixes?
Hoc, ait, utendum est in me mihi: quique cruore
Sæpe Phrygum maduit, domini nunc cæde madebit;
Ne quisquam Ajacem possit superare, nisi Ajax. »
Dixit: et in pectus, tum denique vulnera passum,
Qua patuit ferro, letalem condidit ensem.
Nec valuere manus infixum educere telum;
Expulit ipse cruor: rubefactaque sanguine tellus
Purpureum viridi genuit de cespite florem,

Qui prius Œbalio fuerat de vulnere natus.
Litera communis mediis pueroque viroque
Inscripta est foliis : hæc nominis, illa querelæ.

IV. Victor ad Hypsipyles patriam, clarique Thoantis,
Et veterum terras infames cæde virorum,
Vela dat, ut referat, Tirynthia tela, sagittas.
Quæ postquam ad Graios, domino comitante, revexit;
Imposita est sero tandem manus ultima bello.
Troja simul Priamusque cadunt : Priameia conjux
Perdidit infelix hominis post omnia formam,
Externasque novo latratu terruit auras.
Longus in angustum qua clauditur Hellespontus,
Ilion ardebat; neque adhuc consederat ignis :
Exiguumque senis Priami Jovis ara cruorem
Combiberat. Tractata comis antistita Phœbi
Non profecturas tendebat ad æthera palmas.
Dardanidas matres patriorum signa Deorum,
Dum licet, amplexas, succensaque templa tenentes
Invidiosa trahunt victores præmia Graii.
Mittitur Astyanax illis de turribus, unde
Pugnantem pro se, proavitaque regna tuentem,
Sæpe videre patrem, monstratum a matre, solebat.
Jamque viam suadet Boreas; flatuque secundo
Carbasa mota sonant : jubet uti navita ventis.
« Troja, vale : rapimur, » clamant. dantque oscula terræ
Troades, et patriæ fumantia tecta relinquunt.

Ultima conscendit classem (miserabile visu)
In mediis Hecube natorum inventa sepulcris.
Prensantem tumulos; atque ossibus oscula dantem,
Dulichiæ traxere manus : tamen unius hausit,
Inque sinu cineres secum tulit Hectoris haustos.
Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,
Inferias inopes, crinem, lacrymasque relinquit.
Est, ubi Troja fuit, Phrygiæ contraria tellus,
Bistoniis habitata viris. Polymestoris illic
Regia dives erat, cui te commisit alendum
Clam, Polydore, pater, Phrygiisque removit ab armis.
Consilium sapiens, sceleris nisi præmia magnas
Adjecisset opes, animi irritamen avari.
Ut cecidit Fortuna Phrygum, capit impius ensem
Rex Thracum, juguloque sui defigit alumni :
Et, tanquam tolli cum corpore crimina possent,
Exanimem e scopulo subjectas misit in undas.
Litore Threicio classem religarat Atrides,
Dum mare pacatum, dum ventus amicior esset.
Hic subito. quantus, quum viveret, esse solebat,
Exit humo late rupta; similisque minaci,
Temporis illius vultum referebat Achilles,
Quo ferus injusto petiit Agamemnona ferro.
« Immemoresque meî disceditis, inquit, Achivi?
Obrutaque est mecum virtutis gratia nostræ?
Ne facite : utque meum non sit sine honore sepulcrum
Placet Achilleos mactata Polyxena manes. »

Dixit: et, immiti sociis parentibus Umbræ,
Rapta sinu matris, quam jam prope sola fovebat,
Fortis, et infelix, et, plus quam femina, virgo
Ducitur ad tumulum, diroque fit hostia busto.
Quæ memor ipsa suî, postquam crudelibus aris
Admota est, sensitque sibi fera sacra parari;
Utque Neoptolemum stantem, ferrumque tenentem,
Inque suo vidit figentem lumina vultu,
« Utere jamdudum generoso sanguine, dixit:
Nulla mora est. At tu jugulo, vel pectore telum
Conde meo: jugulumque simul pectusque retexit.
Scilicet aut ulli servire Polyxena ferrem,
Aut per tale sacrum numen placabitur ullum.
Mors tantum vellem matrem mea fallere posset.
Mater obest, minuitque necis mihi gaudia: quamvis
Non mea mors illi, verum sua vita gemenda est.
Vos modo, ne Stygios adeam non libera manes,
Este procul, si justa peto; tactuque viriles
Virgineo removete manus: acceptior illi,
Quisquis is est, quem cæde mea placare paratis,
Liber erit sanguis. Si quos tamen ultima nostri
Vota movent oris; Priami vos filia regis,
Non captiva, rogat: genitrici corpus inemtum
Reddite; neve auro redimat jus triste sepulcri,
Sed lacrymis: tunc, quum poterat, redimebat et auro. »
Dixerat. At populus lacrymas, quas illa tenebat,
Non tenet: ipse etiam flens invitusque sacerdos

Præbita conjecto rupit præcordia ferro.
Illa, super terram defecto poplite labens,
Pertulit intrepidos ad fata novissima vultus.
Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
Quum caderet, castique decus servare pudoris.
Troades excipiunt, deploratosque recensent
Priamidas, et quid dederit domus una cruoris.
Teque gemunt, virgo, teque, o! modo regia conjux,
Regia dicta parens, Asiæ florentis imago;
Nunc etiam prædæ mala sors, quam victor Ulixes
Esse suam nollet, nisi quod tamen Hectora partu
Eliderас : dominum matri vix reperit Hector.
Quæ corpus complexa animæ tam fortis inane,
Quas toties patriæ dederat, natisque, viroque,
Huic quoque dat lacrymas; lacrymas in vulnera fundit,
Osculaque ore legit, consuetaque pectora plangit,
Canitiemque suam concreto in sanguine verrens,
Plura quidem, sed et hæc, laniato pectore dixit :
« Nata tuæ (quid enim superest ?) dolor ultime matri,
Nata, jaces, videoque tuum, mea vulnera, vulnus.
En, ne perdiderim quemquam sine cæde meorum,
Tu quoque vulnus habes. At te, quia femina, rebar
A ferro tutam : cecidisti et femina ferro.
Totque tuos idem fratres, te perdidit idem,
Exitium Trojæ, nostrique orbator, Achilles.
At postquam Paridis cecidit Phœbique sagittis;
Nunc certe, dixi, non est metuendus Achilles.

Nunc quoque mî metuendus erat. Cinis ipse sepulti
In genus hoc sævit; tumulo quoque sensimus hostem :
Æacidæ fecunda fui. Jacet Ilion ingens :
Eventuque gravi finita est publica clades;
Si finita tamen : soli mihi Pergama restant;
In cursuque meus dolor est. Modo maxima rerum,
Tot generis natisque potens, nuribusque viroque,
Nunc trahor exsul, inops, tumulis avulsa meorum,
Penelopæ munus, quæ me data pensa trahentem
Matribus ostendens Ithacis, « Hæc Hectoris illa est
Clara parens, hæc est, dicet, Priameia conjux. »
Postque tot amissos tu nunc, quæ sola levabas
Maternos luctus, hostilia busta piasti.
Inferias hosti peperi. Quo ferrea resto?
Quidve moror? quo me servas, damnosa senectus?
Quid, Dî crudeles, nisi quo nova funera cernam,
Vivacem differtis anum? quis posse putaret
Felicem Priamum, post diruta Pergama, dici?
Felix morte sua, nec te, mea nata, peremtam
Adspicit, et vitam pariter regnumque reliquit.
At, puto, funeribus dotabere, regia virgo;
Condeturque tuum monumentis corpus avitis.
Non hæc est Fortuna domus : tibi munera matris
Contingent fletus, peregrinæque haustus arenæ.
Omnia perdidimus. Superest, cur vivere tempus
In breve sustineam, proles gratissima matri,
Nunc solus, quondam minimus de stirpe virili,

Has datus Ismario regi Polydorus in oras.
Quid moror interea crudelia vulnera lymphis
Abluere, et sparsos immiti sanguine vultus? »
Dixit: et ad litus passu processit anili,
Albentes laniata comas. « Date, Troades, urnam, »
Dixerat infelix, liquidas hauriret ut undas:
Adspicit ejectum Polydori in litore corpus,
Factaque Threiciis ingentia vulnera telis.
Troades exclamant: obmutuit illa dolore;
Et pariter vocem, lacrymasque introrsus obortas
Devorat ipse dolor; duroque simillima saxo
Torpet, et adversa figit modo lumina terra;
Interdum torvos sustollit ad æthera vultus:
Nunc positi spectat vultum, nunc vulnera, nati;
Vulnera præcipue: seque armat et instruit ira.
Qua simul exarsit, tanquam regina maneret,
Ulcisci statuit; pœnæque in imagine tota est.
Utque furit catulo lactente orbata leæna,
Signaque nacta pedum sequitur, quem non videt, hostem;
Sic Hecube, postquam cum luctu miscuit iram,
Non oblita animorum, annorum oblita suorum,
Vadit ad artificem diræ Polymestora cædis,
Colloquiumque petit: nam se monstrare relictum
Velle latens illi, quod nato redderet, aurum.
Credidit Odrysius, prædæque adsuetus amore,
In secreta venit: quum blando callidus ore,
« Tolle moras, Hecube, dixit; da munera nato.

Omne fore illius quod das, quod et ante dedisti,
Per Superos juro.» Spectat truculenta loquentem,
Falsaque jurantem; tumidaque exæstuat ira,
Atque ita correptum captivarum agmine matrum
Involat, et digitos in perfida lumina condit,
Exspoliatque genas oculis (facit ira valentem),
Immergitque manus, fœdataque sanguine sonti
Non lumen, neque enim superest, loca luminis haurit.
Clade sui Thracum gens irritata tyranni
Troada telorum lapidumque incessere jactu
Cœpit: at hæc missum rauco cum murmure saxum
Morsibus insequitur; rictuque in verba parato
Latravit, conata loqui. Locus exstat, et ex re
Nomen habet; veterumque diu memor illa malorum,
Tum quoque Sithonios ululavit mœsta per agros.
Illius Troasque suos, hostesque Pelasgos,
Illius fortuna Deos quoque moverat omnes:
Sic omnes, ut et ipsa Jovis conjuxque sororque
Eventus Hecubam meruisse negaverit illos.

V. Non vacat Auroræ, quamquam isdem faverat armis,
Cladibus et casu Trojæque Hecubæque moveri.
Cura Deam propior, luctusque domesticus angit
Memnonis amissi: Phrygiis quem lutea campis
Vidit Achillea pereuntem cuspide mater.
Vidit; et ille color, quo matutina rubescunt
Tempora, palluerat: latuitque in nubibus æther.

At non impositos supremis ignibus artus
Sustinuit spectare parens : sed crine soluto,
Sicut erat, magni genibus procumbere non est
Dedignata Jovis, lacrymisque has addere voces :
« Omnibus inferior, quas sustinet aureus æther
(Nam mihi sunt totum rarissima templa per orbem),
Diva tamen venio : non ut delubra, diesque
Des mihi sacrificos, caliturasque ignibus aras.
Si tamen adspicias, quantum tibi femina præstem,
Tum quum luce nova noctis confinia servo,
Præmia danda putes : sed non ea cura; neque hic est
Nunc status Auroræ, meritos ut poscat honores.
Memnonis orba mei venio : qui fortia frustra
Pro patruo tulit arma suo, primisque sub annis
Occidit a forti, sic vos voluistis, Achille.
Da, precor, huic aliquem, solatia mortis, honorem,
Summe Deûm rector, maternaque vulnera leni. »
Jupiter adnuerat, quum Memnonis arduus alto
Corruit igne rogus, nigrique volumina fumi
Infecere diem : veluti quum flumina natas
Exhalant nebulas, nec sol admittitur infra.
Atra favilla volat, glomerataque corpus in unum
Densatur, faciemque capit, sumitque calorem
Atque animam ex igni : levitas sua præbuit alas.
Et primo similis volucri, mox vera volucris
Insonuit pennis : pariter sonuere sorores
Innumeræ, quibus est eadem natalis origo.

Terque rogum lustrant, et consonus exit in auras
Ter clangor: quarto seducunt castra volatu.
Tum duo diversa populi de parte feroces
Bella gerunt, rostrisque et aduncis unguibus iras
Exercent, alasque adversaque pectora lassant:
Inferiæque cadunt cineri cognata sepulto
Corpora; seque viro forti meminere creatas.
Præpetibus subitis nomen facit auctor: ab illo
Memnonides dictæ, quum Sol duodena peregit
Signa, parentali perituræ Marte rebellant.
Ergo aliis latrasse Dymantida flebile visum:
Luctibus est Aurora suis intenta, piasque
Nunc quoque dat lacrymas, et toto rorat in orbe.

VI. Nec tamen eversam Trojæ cum mœnibus esse
Spem quoque fata sinunt: sacra, et, sacra altera, patrem,
Fert humeris venerabile onus Cythereius heros.
De tantis opibus prædam pius eligit illam,
Ascaniumque suum: profugaque per æquora classe
Fertur ab Antandro, sceleratаque limina Thracum,
Et Polydoreo manantem sanguine terram
Linquit: et utilibus ventis, æstuque secundo
Intrat Apollineam, sociis comitantibus, urbem.
Hunc Anius, quo rege homines, antistite Phœbus
Rite colebantur, temploque domoque recepit,
Urbemque ostendit, delubraque vota, duasque
Latona quondam stirpes pariente retentas.

Ture dato flammis, vinoque in tura profuso,
Cæsorumque boum fibris de more crematis,
Regia tecta petunt : positique tapetibus altis
Munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.
Tum pius Anchises : « O Phœbi lecte sacerdos !
Fallor ? an et natum, quum primum hæc mœnia vidi,
Bisque duas natas, quantum reminiscor, habebas ? »
Huic Anius niveis circumdata tempora vittis
Concutiens, et tristis, ait : « Non falleris, heros
Maxime ; natorum vidisti quinque parentem,
Quem nunc, tanta homines rerum inconstantia versat !
Pene vides orbum : quid enim mihi filius absens
Auxilii ? quem dicta suo de nomine tellus
Andros habet, pro patre locumque et regna tenentem.
Delius augurium dedit huic ; dedit altera Liber
Femineæ sorti voto majora fideque
Munera : nam tactu natarum cuncta mearum
In segetem, laticemque meri, baccamque Minervæ
Transformabantur ; divesque erat usus in illis.
Hoc ubi cognovit Trojæ populator Atrides
(Ne non ex aliqua vestram sensisse procellam
Nos quoque parte putes) ; armorum viribus usus,
Abstrahit invitas gremio genitoris : alantque
Imperat Argolicam cœlesti munere classem.
Effugiunt quo quæque potest. Eubœa duabus,
Et totidem natis Andros fraterna petita est.
Miles adest, et, ni dedantur, bella minatur.

Victa metu pietas consortia pectora pœnæ
Dedit; et ut timido possis ignoscere fratri,
Non hic Æneas, non, qui defenderet Andron,
Hector erat: per quos decimum durastis in annum.
Jamque parabantur captivis vincla lacertis.
Illæ tollentes etiamnum libera cœlo
Brachia, « Bacche pater, fer opem, dixere: » tulitque
Muneris auctor opem; si miro perdere more
Ferre vocatur opem. Nec qua ratione figuram
Perdiderint, potui scire, aut nunc dicere possim.
Summa mali nota est: pennas sumsere, tuæque
Conjugis in volucrem, niveas abiere columbas. »

VII. Talibus atque aliis postquam convivia dictis
Implerunt, mensa somnum petiere remota;
Cumque die surgunt, adeuntque oracula Phœbi:
Qui petere antiquam matrem, cognataque jussit
Litora. Prosequitur rex, et dat munus ituris;
Anchisæ sceptrum, chlamydem pharetramque nepoti,
Cratera Æneæ; quem quondam miserat illi
Hospes ab Aoniis Therses Ismenius oris.
Miserat hunc illi Therses, fabricaverat Alcon
Myleus, et longo cælaverat argumento.
Urbs erat; et septem posses ostendere portas:
Hæ pro nomine erant, et, quæ foret illa, docebant.
Ante urbem exsequiæ, tumulique, ignesque, rogique,
Effusæque comas, et apertæ pectora matres,

Significant luctum. Nymphæ quoque flere videntur,
Siccatosque queri fontes. Sine frondibus arbos
Nuda riget : rodunt arentia saxa capellæ.
Ecce facit mediis natas Orione Thebis,
Hanc non femineum jugulo dare pectus aperto,
Illam demisso per fortia vulnera telo
Pro populo cecidisse suo; pulchrisque per urbem
Funeribus ferri, celebrique in parte cremari :
Tum de virginea geminos exire favilla,
Ne genus intereat, juvenes, quos fama Coronas
Nominat, et cineri materno ducere pompam.

VIII. Hactenus antiquo signis fulgentibus ære
Summus inaurato crater erat asper acantho.
Nec leviora datis Trojani dona remittunt :
Dantque sacerdoti, custodem turis, acerram;
Dant pateram, claramque auro gemmisque coronam.
Inde recordati Teucros a sanguine Teucri
Ducere principium, Creten tenuere, locique
Ferre diu nequiere Jovem : centumque relictis
Urbibus, Ausonios optant contingere portus.
Sævit hiems, jactatque viros : Strophadumque receptos
Portubus infidis exterruit ales Aello.
Et jam Dulichios portus, Ithacamque, Samenque,
Neritiasque domos, regnum fallacis Ulixei,
Præter erant vecti : certatam lite Deorum
Ambraciam, versique vident sub imagine saxum

Judicis, Actiaco quæ nunc ab Apolline nota est,
Vocalemque sua terram Dodonida quercu,
Chaoniosque sinus, ubi nati rege Molosso
Irrita subjectis fugere incendia pennis.

IX. Proxima Phæacum felicibus obsita pomis
Rura petunt. Epiros ab his, regnataque vati
Buthrotos Phrygio, simulataque Troja tenentur.
Inde futurorum certi, quæ cuncta fideli
Priamides Helenus monitu prædixerat, intrant
Sicaniam. Tribus hæc excurrit in æquora linguis :
E quibus imbriferos obversa Pachynos ad Austros;
Mollibus expositum Zephyris Lilybæon : at Arcton
Æquoris expertem spectat Boreamque Peloros.
Hac subeunt Teucri, remisque æstuque secundo
Sub noctem potitur Zanclæa classis arena.
Scylla latus dextrum, lævum irrequieta Charybdis
Infestant. Vorat hæc raptas revomitque carinas;
Illa feris atram canibus succingitur alvum,
Virginis ora gerens : et, si non omnia vates
Ficta reliquerunt, aliquo quoque tempore virgo.
Hanc multi petiere proci : quibus illa repulsis
Ad pelagi Nymphas, pelagi gratissima Nymphis,
Ibat, et elusos juvenum narrabat amores.
Quam, dum pectendos præbet Galatea capillos,
Talibus adloquitur, repetens suspiria, dictis :
« Te tamen, o virgo, genus haud immite virorum

Expetit; utque facis, potes his impune negare.
At mihi, cui pater est Nereus, quam cærula Doris
Enixa est; quæ sum turba quoque tuta sororum;
Non nisi per fluctus licuit Cyclopis amorem
Effugere: « et lacrymæ vocem impediere loquentis.
Quas ubi marmoreo detersit pollice virgo;
Et solata Deam est, « Refer, o carissima! dixit:
Neve tui causam tege, sum tibi fida, doloris. »
Nereis his contra resecuta Cratæide natam:
« Acis erat, Fauno Nymphaque Symæthide cretus,
Magna quidem patrisque sui matrisque voluptas,
Nostra tamen major: nam me sibi junxerat uni
Pulcher; et, octonis iterum natalibus actis,
Signarat dubia teneras lanugine malas.
Hunc ego, me Cyclops, nullo cum fine petebat.
Nec, si quæsieris, odium Cyclopis, amorne
Acidis in nobis fuerit præsentior, edam.
Par utrumque fuit. Prô! quanta potentia regni
Est, Venus alma, tui! nempe ille immitis, et ipsis
Horrendus silvis, et visus ab hospite nullo
Impune, et magni cum Dîs contemtor Olympi,
Quid sit amor, sentit: nostrique cupidine captus
Uritur, oblitus pecorum antrorumque suorum.
Jamque tibi formæ, jamque est tibi cura placendi;
Jam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos:
Jam libet hirsutam tibi falce recidere barbam,
Et spectare feros in aqua, et componere vultus.

Multas silva tegit: multæ stabulantur in antris.
Nec, si forte roges, possim tibi dicere, quot sint.
Pauperis est numerare pecus. De laudibus harum
Nil mihi credideris: præsens potes ipsa videre,
Ut vix sustineant distentum cruribus uber.
Sunt, fetura minor, tepidis in ovilibus agni:
Sunt quoque, par ætas, aliis in ovilibus hædi.
Lac mihi semper adest niveum. Pars inde bibenda
Servatur: partem liquefacta coagula durant.
Nec tibi deliciæ faciles, vulgataque tantum
Munera contingent, damæ, leporesque, capræque,
Parve columbarum, demtusve cacumine nidus:
Inveni geminos, qui tecum ludere possint,
Inter se similes, vix ut dignoscere possis,
Villosæ catulos in summis montibus ursæ.
Inveni: et, Dominæ, dixi, servabimus istos.
Jam modo cæruleo nitidum caput exsere ponto:
Jam, Galatea, veni; nec munera despice nostra.
Certe ego me novi, liquidæque in imagine vidi
Nuper aquæ: placuitque mihi mea forma videnti.
Adspice, sim quantus. Non est hoc corpore major
Jupiter in cœlo: nam vos narrare soletis
Nescio quem regnare Jovem. Coma plurima torvos
Prominet in vultus; humerosque, ut lucus, obumbrat.
Nec mihi quod rigidis horrent densissima setis
Corpora, turpe puta. Turpis sine frondibus arbos:
Turpis equus, nisi colla jubæ flaventia velent.

Pluma tegit volucres : ovibus sua lana decori est :
Barba viros, hirtæque decent in corpore setæ.
Unum est in media lumen mihi fronte, sed instar
Ingentis clypei. Quid? non hæc omnia magnus
Sol videt e cœlo? Soli tamen unicus orbis.
Adde, quod in vestro genitor meus æquore regnat.
Hunc tibi do socerum. Tantum miserere, precesque
Supplicis exaudi : tibi enim succumbimus uni.
Quique Jovem, et cœlum sperno, et penetrabile fulmen,
Nerei, te vereor : tua fulmine sævior ira est.
Atque ego contemtûs essem patientior hujus,
Si fugeres omnes. Sed cur, Cyclope repulso,
Acin amas, præfersque meis amplexibus Acin?
Ille tamen placeatque sibi, placeatque licebit,
Quod nollem, Galatea, tibi : modo copia detur,
Sentiet esse mihi tanto pro corpore vires.
Viscera viva traham, divulsaque membra per agros,
Perque tuas spargam (sic se tibi misceat) undas.
Uror enim, læsusque exæstuat acrius ignis;
Cumque suis videor translatam viribus Ætnam
Pectore ferre meo : nec tu, Galatea, moveris. »

« Talia nequidquam questus (nam cuncta videbam)
Surgit, et ut taurus vacca furibundus ademta
Stare nequit, silvaque et notis saltibus errat :
Quum ferus ignaros, nec quidquam tale timentes,
Me videt atque Acin : « Videoque, exclamat, et ista
Ultima sit, faciam, Veneri concordia vestræ. »

Tantaque vox, quantam Cyclops iratus habere
Debuit, illa fuit: clamore perhorruit Ætne.
Ast ego vicino pavefacta sub æquore mergor.
Terga fugæ dederat conversa Symæthius heros:
Et, « Fer opem, Galatea, precor, mihi; ferte parentes,
Dixerat, et vestris periturum admittite regnis. »
Insequitur Cyclops, partemque e monte revulsam
Mittit; et extremus quamvis pervenit ad illum
Angulus e saxo, totum tamen obruit Acin.
At nos, quod solum fieri per fata licebat,
Fecimus, ut vires adsumeret Acis avitas.
Puniceus de mole cruor manabat, et intra
Temporis exiguum rubor evanescere cœpit:
Fitque color primo turbati fluminis imbre,
Purgaturque mora. Tum moles fracta dehiscit,
Vivaque per rimas, properataque surgit arundo,
Osque cavum saxi sonat exsultantibus undis:
Miraque res! subito media tenus exstitit alvo
Incinctus juvenis flexis nova cornua cannis.
Qui, nisi quod major, quod toto cærulus ore est,
Acis erat. Sed sic quoque erat tamen Acis in amnem
Versus: et antiquum tenuerunt flumina nomen. »

X. Desierat Galatea loqui; cœtuque soluto,
Discedunt, placidisque natant Nereides undis.
Scylla redit; neque enim medio se credere ponto
Audet: et aut bibula sine vestibus errat arena;

Aut, ubi lassata est, seductos nacta recessus
Gurgitis, inclusa sua membra refrigerat unda.
Ecce fretum findens alti novus incola ponti,
Nuper in Euboica versis Anthedone membris,
Glaucus adest, visæque cupidine virginis hæret:
Et, quæcunque putat fugientem posse morari,
Verba refert. Fugit illa tamen, veloxque timore
Pervenit in summum positi prope litora montis.
Ante fretum est ingens, apicem collectus in unum,
Longa sine arboribus convexus ad æquora vertex.
Constitit hic: et tuta loco, monstrumne, Deusne
Ille sit, ignorans, admiraturque colorem,
Cæsariemque humeros, subjectaque terga tegentem,
Ultimaque excipiat quod tortilis inguina piscis.
Sentit; et innitens, quæ stabat proxima, moli,
« Non ego prodigium, non sum fera bellua, virgo;
Sum Deus, inquit, aquæ: nec majus in æquora Proteus
Jus habet, aut Triton, Athamantiadesve Palæmon.
Ante tamen mortalis eram: sed scilicet altis
Deditus æquoribus, jam tum exercebar in illis.
Nam modo ducebam ducentia retia pisces:
Nunc in mole sedens moderabar arundine linum.
Sunt viridi prato confinia litora, quorum
Altera pars undis, pars altera cingitur herbis;
Quas neque cornigeræ morsu læsere juvencæ,
Nec placidæ, carpsistis, oves, hirtæve capellæ.
Non apis inde tulit collectos sedula flores:

Non data sunt capiti genialia serta; nec unquam
Falciferæ secuere manus. Ego primus in illo
Cespite consedi, dum lina madentia sicco.
Utque recenserem captivos ordine pisces,
Insuper exposui, quos aut in retia casus,
Aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.
Res similis fictæ! sed quid mihi fingere prodest?
Gramine contacto cœpit mea præda moveri,
Et mutare latus, terraque, ut in æquore, niti.
Dumque moror, mirorque simul, fugit omnis in undas
Turba suas, dominumque novum, litusque relinquunt.
Obstupui, dubiusque diu, quæ causa, requiro:
Num Deus hoc aliquis, num succus fecerit herbæ.
Quæ tamen has, inquam, vires habet herba? manuque
Pabula decerpsi, decerptaque dente momordi.
Vix bene combiberant ignotos guttura succos;
Quum subito trepidare intus præcordia sensi,
Alteriusque rapi naturæ pectus amore.
Nec potui restare loco: Repetendaque nunquam
Terra, vale, dixi; corpusque sub æquora mersi.
Dî maris exceptum socio dignantur honore:
Utque mihi, quæcunque feram, mortalia demant,
Oceanum Tethynque rogant. Ego lustror ab illis:
Et purgante nefas novies mihi carmine dicto,
Pectora fluminibus jubeor supponere centum.
Nec mora: diversis lapsi de partibus amnes,
Totaque vertuntur supra caput æquora nostrum.

Hactenus acta tibi possum memoranda referre;
Hactenus et memini: nec mens mea cetera sensit.
Quæ postquam rediit, alium me corpore toto,
Ac fueram nuper, nec eumdem mente, recepi.
Hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam,
Cæsariemque meam, quam longa per æquora verro,
Ingentesque humeros, et cærula brachia vidi,
Cruraque pinnigero curvata novissima pisce.
Quid tamen hæc species, quid Dîs placuisse marinis,
Quid juvat esse Deum, si tu non tangeris istis?»
  Talia dicentem, dicturum plura, reliquit
Scylla Deum. Furit ille, irritatusque repulsa
Prodigiosa petit Titanidos atria Circes.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUS QUARTUS.

LIBRI DECIMI QUARTI

• ARGUMENTUM.

I. Scylla in saxum canibus succinctum. — II. Cercopes in simias. — III. Ulixis socii in sues; rursus in pristinam formam. — IV. Picus in avem sui nominis. — V. Canens in auras. — VI. Diomedis comites in aves. — VII. Apulus pastor in oleastrum. — VIII. Æneæ naves in Nymphas. — IX. Ardea civitas in avem. — X. Æneas inter Deos Indigetes receptus. Pomona et Vertumnus. — XI. Tiberinus in Tiberim. — XII. Iphis et Anaxarete. — XIII. Aquæ frigidæ in calidas : Romulus in Deum Quirinum. — XIV. Hersilia in Horam Deam.

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUS QUARTUS.

I. Jamque Giganteis injectam faucibus Ætnen,
Arvaque Cyclopum, quid rastra, quid usus aratri
Nescia, nec quidquam junctis debentia bubus,
Liquerat Euboicus tumidarum cultor aquarum :
Liquerat et Zanclen, adversaque mœnia Rhegi,
Navifragumque fretum, gemino quod litore pressum
Ausoniæ Siculæque tenet confinia terræ.
Inde, manu magna Tyrrhena per æquora lapsus,
Herbiferos adiit colles, atque atria Glaucus
Sole satæ Circes, variarum plena ferarum.
Quam simul adspexit; dicta acceptaque salute,
« Diva, Dei miserere, precor : nam sola levare
Tu potes hunc, dixit, videar modo dignus, amorem.
Quanta sit herbarum, Titani, potentia nulli,
Quam mihi, cognitius, qui sum mutatus ab illis.
Neve mei non nota tibi sit causa furoris;
Litore in Italico, Messania mœnia contra,
Scylla mihi visa est : pudor est promissa, precesque,
Blanditiasque meas, contemtaque verba referre.
At tu, sive aliquid regni est in carmine; carmen
Ore move sacro : sive expugnacior herba est,
Utere tentatis operosæ viribus herbæ.

Nec medeare mihi, sanesque hæc vulnera mando;
Fineque nil opus est: partem ferat illa caloris. »
At Circe (neque enim flammis habet aptius ulla
Talibus ingenium; seu causa est hujus in ipsa,
Seu Venus indicio facit hoc offensa paterno)
Talia verba refert: « Melius sequerere volentem,
Optantemque eadem, parilique cupidine captam.
Dignus eras: ultro poteras certeque rogari;
Et, si spem dederis, mihi crede, rogaberis ultro.
Neu dubites, absitque tuæ fiducia formæ:
En ego, quum Dea sim, nitidi quum filia Solis,
Carmine quum tantum, tantum quum gramine possim;
Ut tua sim, voveo. Spernentem sperne: sequenti
Redde vices; unoque duos ulciscere facto. »
Talia tentanti, « Prius, inquit, in æquore frondes,
Glaucus, et in summis nascentur montibus algæ;
Sospite quam Scylla nostri mutentur amores. »
Indignata Dea est; et lædere quatenus ipsum
Non poterat, nec vellet amans, irascitur illi,
Quæ sibi prælata est: Venerisque offensa repulsa,
Protinus horrendis infamia pabula succis
Conterit, et tritis Hecateia carmina miscet;
Cærulaque induitur velamina: perque ferarum
Agmen adulantum media procedit ab aula;
Oppositumque petens contra Zancleia saxa
Rhegion, ingreditur ferventes æstibus undas:
In quibus, ut solida, ponit vestigia, ripa;

Summaque decurrit pedibus super æquora siccis.
  Parvus erat gurges, curvos sinuatus in arcus,
Grata quies Scyllæ: quo se referebat ab æstu
Et maris et cœli, medio quum plurimus orbe
Sol erat, et minimas a vertice fecerat umbras.
Hunc Dea prævitiat, portentiferisque venenis
Inquinat: huic fusos latices radice nocenti
Spargit, et obscurum verborum ambage novorum
Ter novies carmen magico demurmurat ore.
Scylla venit, mediaque tenus descenderat alvo,
Quum sua fœdari latrantibus inguina monstris
Adspicit; ac primo non credens corporis illas
Esse sui partes, refugitque, abigitque, timetque
Ora proterva canum: sed quos fugit, attrahit una.
Et corpus quærens femorum, crurumque, pedumque,
Cerbereos rictus pro partibus invenit illis;
Statque canum rabies, subjectaque terga ferarum
Inguinibus truncis, uteroque exstante, coercet.
  Flevit amans Glaucus; nimiumque hostiliter usæ
Viribus herbarum fugit connubia Circes.
Scylla loco mansit: quumque est data copia primum,
In Circes odium sociis spoliavit Ulixen.
Mox eadem Teucras fuerat mersura carinas,
Ni prius in scopulum, qui nunc quoque saxeus exstat,
Transformata foret: scopulum quoque navita vitat.

II. Hanc ubi Trojanæ remis, avidamque Charybdin

Evicere rates; quum jam prope litus adessent
Ausonium, Libycas vento referuntur ad oras.
Excipit Ænean illic animoque domoque,
Non bene discidium Phrygii latura mariti,
Sidonis; inque pyra sacri sub imagine facta
Incubuit ferro, deceptaque decipit omnes.
Rursus arenosæ fugiens nova mœnia terræ,
Ad sedemque Erycis, fidumque relatus Acesten,
Sacrificat, tumulumque sui genitoris honorat.
Quasque rates Iris Junonia pene cremarat,
Solvit; et Hippotadæ regnum, terrasque calenti
Sulfure fumantes, Acheloiadumque relinquit
Sirenum scopulos; orbataque præside pinus
Inarimen, Prochytenque legit, sterilique locatas
Colle Pithecusas, habitantum nomine dictas.
Quippe Deûm genitor fraudem, et perjuria quondam
Cercopum exosus, gentisque admissa dolosæ,
In deforme viros animal mutavit, ut idem
Dissimiles homini possent, similesque videri.
Membraque contraxit, naresque a fronte resimas
Contudit, et rugis peraravit anilibus ora.
Totaque velatos flaventi corpora villo
Misit in has sedes; nec non prius abstulit usum
Verborum, et natæ dira in perjuria linguæ.
Posse queri tantum rauco stridore relinquit.
Has ubi præteriit, et Parthenopeia dextra
Mœnia deseruit; læva de parte canori

Æolidæ tumulum, et loca feta palustribus ulvis
Litora Cumarum, vivacisque antra Sibyllæ
Intrat; et, ut manes adeat per Averna paternos,
Orat : at illa diu vultus tellure moratos
Erexit, tandemque Deo furibunda recepto,
« Magna petis, dixit, vir factis maxime, cujus
Dextera per ferrum, pietas spectata per ignes.
Pone tamen, Trojane, metum : potiere petitis;
Elysiasque domos, et regna novissima mundi,
Me duce, cognosces, simulacraque cara parentis.
Invia virtuti nulla est via. » Dixit; et auro
Fulgentem ramum silva Junonis Avernæ
Monstravit, jussitque suo divellere trunco.
Paruit Æneas : et formidabilis Orci
Vidit opes, atavosque suos, umbramque senilem
Magnanimi Anchisæ: didicit quoque jura locorum,
Quæque novis essent adeunda pericula bellis.
Inde ferens lassos averso tramite passus,
Cum duce Cumæa fallit sermone laborem.
Dumque iter horrendum per opaca crepuscula carpit,
« Seu Dea tu præsens, seu Dîs gratissima, dixit;
Numinis instar eris semper mihi. meque fatebor
Muneris esse tui, quæ me loca mortis adire,
Quæ loca me visæ voluisti evadere mortis.
Pro quibus aerias meritis evectus ad auras
Templa tibi statuam, tribuam tibi turis honorem. »
Respicit hunc vates, et, suspiratibus haustis,

« Nec Dea sum, dixit, nec sacri turis honore
Humanum dignare caput. Neu nescius erres,
Lux æterna mihi, carituraque fine dabatur,
Si mea virginitas Phœbo patuisset amanti.
Dum tamen hanc sperat, dum præcorrumpere donis
Me cupit; « Elige, ait, virgo Cumæa, quid optes :
Optatis potiere tuis. » Ego pulveris hausti
Ostendens cumulum, quot haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contingere vana rogavi.
Excidit optarem juvenes quoque protinus annos.
Hos tamen ille mihi dabat, æternamque juventam,
Si Venerem paterer. Contemto munere Phœbi,
Innuba permaneo : sed jam felicior ætas
Terga dedit, tremuloque gradu venit ægra senectus,
Quæ patienda diu est. Nam jam mihi secula septem
Acta vides : superest, numeros ut pulveris æquem,
Tercentum messes, tercentum musta videre.
Tempus erit, quum me de tanto corpore parvam
Longa dies faciat, consumtaque membra senecta
Ad minimum redigantur onus: nec amata videbor,
Nec placuisse Deo. Phœbus quoque forsitan ipse
Vel non agnoscet, vel dilexisse negabit.
Usque adeo mutata ferar! nullique videnda,
Voce tamen noscar : vocem mihi fata relinquent. »

III. Talia convexum per iter memorante Sibylla,
Sedibus Euboicam Stygiis emergit in urbem

Troius Æneas; sacrisque e more litatis,
Litora adit nondum nutricis habentia nomen.
Hic quoque substiterat post tædia longa laborum
Neritius Macareus, comes experientis Ulixei.
Desertum quondam mediis qui rupibus Ætnæ
Noscit Achæmeniden, improvisoque repertum
Vivere miratus, « Qui te casusve Deusve
Servat, Achæmenide? cur, inquit, barbara Graium
Prora vehit? petitur vestræ quæ terra carinæ? »
Talia quærenti jam non hirsutus amictu,
Jam suus, et spinis conserto tegmine nullis,
Fatur Achæmenides: « Iterum Polyphemon, et illos
Adspiciam fluidos humano sanguine rictus,
Hac mihi si potior domus est, Ithaceque, carina;
Si minus Ænean veneror genitore, nec unquam
Esse satis potero, præstem licet omnia, gratus.
Quod loquor, et spiro, cœlumque, et sidera solis
Respicio, (possimne ingratus et immemor esse?)
Ille dedit. Quod non anima hæc Cyclopis in ora
Venit; et, ut lumen jam nunc vitale relinquam,
Aut tumulo, aut certe non illa condar in alvo.
Quid mihi tunc animi (nisi si timor abstulit omnem
Sensum animumque) fuit, quum vos petere alta relictus
Æquora prospexi? Volui inclamare; sed hosti
Prodere me timui: vestræ quoque clamor Ulixis
Pene rati nocuit. Vidi, quum, monte revulso,
Immanem scopulum medias permisit in undas.

Vidi iterum, veluti tormenti viribus acta,
Vasta giganteo jaculantem saxa lacerto;
Et, ne deprimeret fluctusve lapisve carinam,
Pertimui, jam me non esse oblitus in illa.
Ut vero fuga vos ab acerba morte removit,
Ille quidem totam fremebundus obambulat Ætnam,
Prætentatque manu silvas, et luminis orbus
Rupibus incursat, fœdataque brachia tabo
In mare protendens, gentem exsecratur Achivam.
Atque ait: « O! si quis referat mihi casus Ulixen,
Aut aliquem e sociis, in quem mea sæviat ira,
Viscera cujus edam, cujus viventia dextra
Membra mea laniem, cujus mihi sanguis inundet
Guttur, et elisi trepident sub dentibus artus;
Quam nullum, aut leve sit damnum mihi lucis ademtæ! »
« Hæc, et plura ferox. Me luridus occupat horror,
Spectantem vultus etiamnum cæde madentes,
Crudelesque manus, et inanem luminis orbem,
Membraque, et humano concretam sanguine barbam.
Mors erat ante oculos: minimum tamen illa malorum.
Et jam prensurum, jam jam mea viscera rebar
In sua mersurum: mentique hærebat imago
Temporis illius, quo vidi bina meorum
Ter quater adfligi sociorum corpora terræ.
Quæ super ipse jacens, hirsuti more leonis,
Visceraque, et carnes, cumque albis ossa medullis,
Semianimesque artus avidam condebat in alvum.

Me tremor invasit: stabam sine sanguine mœstus;
Mandentemque videns, ejectantemque cruentas
Ore dapes, et frusta mero glomerata vomentem,
Talia fingebam misero mihi fata parari:
Perque dies multos latitans, omnemque tremiscens
Ad strepitum, mortemque timens, cupidusque moriri,
Glande famem pellens, et mixta frondibus herba,
Solus, inops, exspes, leto pœnæque relictus,
Haud procul adspexi longo post tempore navim,
Oravique fugam gestu, ad litusque cucurri:
Et movi; Graiumque ratis Trojana recepit.
Tu quoque pande tuos, comitum gratissime, casus,
Et ducis, et turbæ, quæ tecum credita ponto est.»
  Æolon ille refert Tusco regnare profundo;
Æolon Hippotaden, cohibentem carcere ventos:
Quos bovis inclusos tergo, memorabile munus,
Dulichium sumsisse ducem; flatuque secundo
Lucibus isse novem, et terram adspexisse petitam:
Proxima post nonam quum sese Aurora moveret,
Invidia socios, prædæque cupidine ductos,
Esse ratos aurum, demsisse ligamina ventis;
Cum quibus isse retro, per quas modo venerat undas,
Æoliique ratem portus repetisse tyranni.
«Inde Lami veterem Læstrygonis, inquit, in urbem
Venimus: Antiphates terra regnabat in illa.
Missus ad hunc ego sum, numero comitante duorum:
Vixque fuga quæsita salus comitique mihique.

Tertius e nobis Læstrygonis impia tinxit
Ora cruore suo: fugientibus instat, et agmen
Concitat Antiphates. Coeunt, et saxa trabesque
Continuant, merguntque viros, merguntque carinas.
Una tamen, quæ nos ipsumque vehebat Ulixen,
Effugit. Amissa sociorum parte, dolentes,
Multaque conquesti terris adlabimur illis,
Quas procul hinc cernis. Procul hinc tibi, cerne, videnda est
Insula, visa mihi: tuque, o! justissime Troum,
Nate Dea (neque enim finito Marte vocandus
Hostis es, Ænea), moneo, fuge litora Circes.
Nos quoque Circæo religata in litore pinu
Antiphatæ memores, immansuetique Cyclopis,
Ire negabamus, et tecta ignota subire.
Sorte sumus lecti: sors me, fidumque Politen,
Eurylochumque simul, nimiique Elpenora vini,
Bisque novem socios Circæa ad mœnia misit.
Quæ simul attigimus, stetimusque in limine tecti;
Mille lupi, mixtæque lupis ursæque leæque
Occursu fecere metum: sed nulla timenda,
Nullaque erat nostro factura in corpore vulnus.
Quin etiam blandas movere per aera caudas,
Nostraque adulantes comitant vestigia; donec
Excipiunt famulæ, perque atria marmore tecta
Ad dominam ducunt. Pulchro sedet illa recessu,
Sublimis solio, pallamque induta nitentem,
Insuper aurato circumvelatur amictu.

Nereides Nymphæque simul, quæ vellera motis
Nulla trahunt digitis, nec fila sequentia ducunt,
Gramina disponunt, sparsosque sine ordine flores
Secernunt calathis, variasque coloribus herbas.
Ipsa, quod hæ faciunt, opus exigit : ipsa quis usus
Quoque sit in folio, quæ sit concordia mixtis,
Novit, et advertens pensas examinat herbas.
« Hæc ubi nos vidit, dicta acceptaque salute,
Diffudit vultus, et reddidit omnia votis.
Nec mora; misceri tosti jubet hordea grani,
Mellaque, vimque meri, et cum lacte coagula passo.
Quique sub hac lateant furtim dulcedine, succos
Adjicit. Accipimus sacra data pocula dextra;
Quæ simul arenti sitientes hausimus ore,
Et tetigit summos virga Dea dira capillos;
(Et pudet, et referam) setis horrescere cœpi,
Nec jam posse loqui; pro verbis edere raucum
Murmur, et in terram toto procumbere vultu :
Osque meum sensi pando occallescere rostro;
Colla tumere toris; et qua modo pocula parte
Sumta mihi fuerant, illa vestigia feci.
Cumque eadem passis (tantum medicamina possunt!)
Claudor hara; solumque suis caruisse figura
Vidimus Eurylochum : solus data pocula fugit.
Quæ nisi vitasset, pecoris pars una manerem
Nunc quoque setigeri : nec tantæ cladis ab illo
Certior ad Circen ultor venisset Ulixes.

Acris equi, lævaque hastilia bina ferebat,
Puniceam fulvo chlamydem comprensus ab auro.
Venerat in silvas et filia Solis easdem:
Utque novas legeret fecundis collibus herbas,
Nomine dicta suo, Circæa reliquerat arva.
Quæ simul ac juvenem, virgultis abdita, vidit;
Obstupuit: cecidere sinu, quas legerat, herbæ;
Flammaque per totas visa est errare medullas.
Ut primum valido mentem collegit ab æstu,
Quid cuperet fassura fuit: ne posset adire,
Cursus equi fecit, circumfususque satelles.
« Non tamen effugies, vento rapiare licebit,
Si modo me novi, si non evanuit omnis
Herbarum virtus, nec me mea carmina fallunt. »
Dixit; et effigiem, nullo cum corpore, falsi
Finxit apri, præterque oculos transcurrere regis
Jussit, et in densum trabibus nemus ire videri,
Plurima qua silva est, et equo loca pervia non sunt.
« Haud mora: continuo prædæ petit inscius umbram
Picus, equique celer fumantia terga relinquit;
Spemque sequens vanam, silva pedes errat in alta.
Concipit illa preces, et verba venefica dicit:
Ignotosque Deos ignoto carmine adorat,
Quo solet et niveæ vultum confundere Lunæ,
Et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
Tunc quoque cantato densetur carmine cœlum,
Et nebulas exhalat humus; cæcisque vagantur

Limitibus comites, et abest custodia regi.
Nacta locum tempusque, « Per, o! tua lumina, dixit,
Quæ mea ceperunt, perque hanc, pulcherrime, formam,
Quæ facit, ut supplex tibi sim Dea, consule nostris
Ignibus, et socerum, qui pervidet omnia, Solem
Accipe, nec durus Titanida despice Circen. »
Dixerat. Ille ferox ipsamque precesque repellit;
Et, « Quæcunque es, ait, non sum tuus : altera captum
Me tenet, et teneat per longum, comprecor, ævum;
Nec Venere externa socialia fœdera lædam,
Dum mihi Janigenam servabunt fata Canentem. »
Sæpe retentatis precibus Titania frustra,
« Non impune feres; neque enim reddere Canenti:
Læsaque quid faciat, quid amans, quid femina, disces
Rebus, ait; sed amans, et læsa, et femina Circe. »
Tum bis ad occasum, bis se convertit ad ortum:
Ter juvenem baculo tetigit; tria carmina dixit.
Ille fugit, sese solito velocius ipse
Currere miratus, pennas in corpore vidit:
Seque novam subito Latiis accedere silvis
Indignatus avem, duro fera robora rostro
Figit, et iratus longis dat vulnera ramis.
Purpureum chlamydis pennæ traxere colorem.
Fibula quod fuerat, vestemque momorderat aurum,
Pluma fit; et fulvo cervix præcingitur auro.
Nec quidquam antiqui Pico, nisi nomina, restat.
« Interea comites, clamato sæpe per agros

Nequidquam Pico, nullaque in parte reperto,
Inveniunt Circen; nam jam tenuaverat auras,
Passaque erat nebulas ventis ac sole resolvi;
Criminibusque premunt veris, regemque reposcunt,
Vimque ferunt, sævisque parant incessere telis.
Illa nocens spargit virus, succosque veneni;
Et Noctem, Noctisque Deos Ereboque Chaoque
Convocat, et longis Hecaten ululatibus orat.
Exsiluere loco, dictu mirabile, silvæ;
Ingemuitque solum, vicinaque palluit arbos;
Sparsaque sanguineis maduerunt pabula guttis;
Et lapides visi mugitus edere raucos;
Et latrare canes, et humus serpentibus atris
Squalere, et tenues animæ volitare videntur.
Attonitum monstris vulgus pavet: illa paventum
Ora venenata tetigit mirantia virga;
Cujus ab attactu variarum monstra ferarum
In juvenes veniunt: nulli sua mansit imago.

V. « Presserat occiduus Tartessia litora Phœbus,
Et frustra conjux oculis animoque Canentis
Exspectatus erat: famuli populusque per omnes
Discurrunt silvas; atque obvia lumina portant.
Nec satis est Nymphæ flere, et lacerare capillos,
Et dare plangorem; facit hæc tamen omnia: sese
Proripit, ac Latios errat vesana per agros.
Sex illam noctes, totidem redeuntia Solis

Lumina viderunt, inopem somnique cibique,
Per juga, per valles, qua fors ducebat, euntem.
Ultimus adspexit fessam luctuque viaque
Tibris, et in gelida ponentem corpora ripa.
Illic cum lacrymis ipso modulata dolore,
Verba, sono tenui mœrens, fundebat; ut olim
Carmina jam moriens canit exsequialia cygnus.
Luctibus extremum tenues liquefacta medullas
Tabuit; inque leves paulatim evanuit auras.
Fama tamen signata loco est; quem rite Canentem
Nomine de Nymphæ veteres dixere Camenæ.
Talia multa mihi longum narrata per annum,
Visaque sunt: resides, et desuetudine tardi
Rursus inire fretum, rursus dare vela jubemur.
Ancipitesque vias, et iter Titania vastum
Dixerat, et sævi restare pericula ponti.
Pertimui, fateor; nactusque hoc litus adhæsi. »

VI. Finierat Macareus: urnaque Æneia nutrix
Condita marmorea, tumulo breve carmen habebat:
Hic me Caieten notæ pietatis alumnus,
Argolico ereptam, quo debuit igne, cremavit.
Solvitur herboso religatus ab aggere funis;
Et procul insidias, infamatæque relinquunt
Tecta Deæ, lucosque petunt, ubi nubilus umbra
In mare cum flava prorumpit Tibris arena;
Faunigenæque domo potitur, nataque Latini,

Non sine Marte tamen: bellum cum gente feroci
Suscipitur, pactaque furit pro conjuge Turnus.
Concurrit Latio Tyrrhenia tota, diuque
Ardua sollicitis victoria quæritur armis.
Auget uterque suas externo robore vires;
Et multi Rutulos, multi Trojana tuentur
Castra; neque Æneas Evandri ad limina frustra,
At Venulus magnam profugi Diomedis ad urbem
Venerat. Ille quidem sub Iapyge maxima Dauno
Mœnia condiderat, dotaliaque arva tenebat.
Sed Venulus Turni postquam mandata peregit,
Auxiliumque petit; vires Ætolius heros
Excusat, nec se soceri committere pugnæ
Velle sui populos; nec, quos e gente suorum
Armet, habere viros. « Neve hæc commenta putetis,
Admonitu quamquam luctus renovantur amaro,
Perpetiar memorare tamen. Postquam alta cremata est
Ilion, et Danaas paverunt Pergama flammas,
Naryciusque heros a virgine, virgine rapta,
Quam meruit solus, pœnam digessit in omnes;
Spargimur, et ventis inimica per æquora rapti,
Fulmina, noctem, imbres, iram cœlique marisque
Perpetimur Danai, cumulumque, Capharea, cladis.
Neve morer referens tristes ex ordine casus,
Græcia tum potuit Priamo quoque flenda videri.
Me tamen armiferæ servatum cura Minervæ
Fluctibus eripuit: patriis sed rursus ab Argis

Pellor; et antiquo memores de vulnere pœnas
Exigit alma Venus : tantosque per alta labores
Æquora sustinui, tantos terrestribus armis,
Ut mihi felices sint illi sæpe vocati,
Quos communis hiems, importunusque Caphareus,
Mersit aquis; vellemque horum pars una fuissem.
Ultima jam passi comites belloque fretoque,
Deficiunt, finemque rogant erroris : at Acmon
Fervidus ingenio, tum vero et cladibus asper,
« Quid superest, quod jam patientia vestra recuset
Ferre, viri? dixit : quid habet Cytherea, quod ultra
(Velle puta) faciat? nam dum pejora timentur,
Est in vota locus : sors autem ubi pessima rerum,
Sub pedibus timor est, securaque summa malorum.
Audiat ipsa, licet; licet, ut facit, oderit omnes
Sub Diomede viros : odium tamen illius omnes
Spernimus, et parvo stat magna potentia nobis. »
« Talibus invitam Venerem Pleuronius Acmon
Instimulat verbis, veteremque resuscitat iram.
Dicta placent paucis : numeri majoris amici
Acmona corripimus; cui respondere paranti
Vox pariter, vocisque via est tenuata, comæque
In plumas abeunt : plumis nova colla teguntur,
Pectoraque, et tergum : majores brachia pennas
Accipiunt, cubitique leves sinuantur in alas.
Magna pedum digitos pars occupat : oraque cornu
Indurata rigent, finemque in acumine ponunt.

Hunc Lycus, hunc Idas, et cum Rhetenore Nycteus,
Hunc mirantur Abas; et dum mirantur, eamdem
Accipiunt faciem : numerusque ex agmine major
Subvolat, et remos plausis circumsonat alis.
Si volucrum quæ sit subitarum forma requiris;
Ut non cygnorum, sic albis proxima cygnis.
Vix equidem has sedes, et Iapygis arida Dauni
Arva gener teneo, minima cum parte meorum.»

VII. Hactenus Œnides. Venulus Calydonia regna,
Peucetiosque sinus, Messapiaque arva relinquit.
In quibus antra videt, quæ multa nubila silva,
Et levibus guttis manantia, semicaper Pan
Nunc tenet; at quodam tenuerunt tempore Nymphæ.
Appulus has illa pastor regione fugatas
Terruit, et primo subita formidine movit :
Mox, ubi mens rediit, et contemsere sequentem,
Ad numerum motis pedibus duxere choreas.
Improbat has pastor, saltuque imitatus agresti
Addidit obscœnis convicia rustica dictis.
Nec prius obticuit, quam guttura condidit arbor :
Arbore enim succoque licet cognoscere mores;
Quippe notam linguæ baccis oleaster amaris
Exhibet : asperitas verborum cessit in illas.

VIII. Hinc ubi legati rediere, negata ferentes
Arma Ætola sibi, Rutuli sine viribus illis

Bella instructa gerunt; multumque ab utraque cruoris
Parte datur: fert ecce avidas in pinea Turnus
Texta faces; ignesque timent, quibus unda pepercit.
Jamque picem, et ceras, alimentaque cetera flammæ
Mulciber urebat, perque altum ad carbasa malum
Ibat, et incurvæ fumabant transtra carinæ:
Quum memor has pinus Idæo vertice cæsas
Sancta Deûm genitrix, tinnitibus aera pulsi
Æris, et inflati complevit murmure buxi.
Perque leves domitis invecta leonibus auras,
« Irrita sacrilega jactas incendia dextra,
Turne, ait: eripiam; nec me patiente cremabit
Ignis edax nemorum partes et membra meorum. »
Intonuit, dicente Dea; tonitrumque secuti
Cum saliente graves ceciderunt grandine nimbi;
Aeraque, et subitis tumidum concursibus æquor
Astræi turbant, et eunt in prælia, fratres.
E quibus alma parens unius viribus usa,
Stuppea prærumpit Phrygiæ retinacula classis;
Fertque rates pronas, medioque sub æquore mergit.
Robore mollito, lignoque in corpora verso,
In capitum faciem puppes mutantur aduncæ;
In digitos abeunt, et crura natantia, remi:
Quodque prius fuerat, latus est; mediisque carina
Subdita navigiis, spinæ mutatur in usum.
Lina comæ molles, antennæ brachia fiunt.
Cærulus, ut fuerat, color est; quasque ante timebant,

Illas virgineis exercent lusibus undas
Naides æquoreæ: durisque in montibus ortæ
Molle fretum celebrant; nec eas sua tangit origo.
Non tamen oblitæ, quam multa pericula sævo
Pertulerint pelago, jactatis sæpe carinis
Supposuere manus, nisi si qua vehebat Achivos.
Cladis adhuc Phrygiæ memores, odere Pelasgos:
Neritiæque ratis viderunt fragmina lætis
Vultibus, et lætæ videre rigescere puppim
Cautibus Alcinoi; saxumque increscere ligno.

IX. Spes erat, in Nymphas animata classe marinas,
Posse metu monstri Rutulum desistere bello.
Perstat; habetque Deos pars utraque, quique, Deorum
Instar, habent animos: nec jam dotalia regna,
Nec soceri sceptrum, nec te, Lavinia virgo,
Sed vicisse petunt; deponendique pudore
Bella gerunt: tandemque Venus victricia nati
Arma videt, Turnusque cadit; cadit Ardea, Turno
Sospite, dicta potens: quam postquam barbarus ignis
Abstulit, et tepida latuerunt tecta favilla,
Congerie e media tum primum cognita præpes
Subvolat, et cineres plausis everberat alis.
Et sonus, et macies, et pallor, et omnia, captam
Quæ deceant urbem, nomen quoque mansit in illa
Urbis; et ipsa suis deplangitur Ardea pennis.

X. Jamque Deos omnes, ipsamque Æneia virtus
Junonem veteres finire coegerat iras :
Quum, bene fundatis opibus crescentis Iuli,
Tempestivus erat cœlo Cythereius heros;
Ambieratque Venus Superos; colloque parentis
Circumfusa sui, « Nunquam mihi, dixerat, ullo
Tempore dure pater, nunc sis mitissimus oro :
Æneæque meo, qui te de sanguine nostro
Fecit avum, quamvis parvum, des, optime, numen;
Dum modo des aliquod. Satis est inamabile regnum
Adspexisse semel, Stygios semel isse per amnes. »
Adsensere Dii : nec conjux regia vultus
Immotos tenuit, placatoque adnuit ore.
Tum pater, « Estis, ait, cœlesti munere digni,
Quæque petis, pro quoque petis : cape, gnata, quod optas. »
Fatus erat. Gaudet, gratesque agit ille parenti :
Perque leves auras junctis invecta columbis
Litus adit Laurens, ubi tectus arundine serpit
In freta flumineis vicina Numicius undis.
Hunc jubet Æneæ, quæcumque obnoxia morti,
Abluere, et tacito deferre sub æquora cursu.
Corniger exsequitur Veneris mandata; suisque,
Quidquid in Ænea fuerat mortale, repurgat,
Et respergit aquis : pars optima restitit illi.
Lustratum genitrix divino corpus odore
Unxit, et ambrosia cum dulci nectare mixta

Contigit os, fecitque Deum; quem turba Quirini
Nuncupat Indigetem, temploque arisque recepit.

XI. Inde sub Ascanii ditione binominis Alba,
Resque Latina fuit: succedit Silvius illi;
Quo satus, antiquo tenuit repetita Latinus
Nomina cum sceptro: clarum subit Alba Latinum;
Epitos ex illo: post hunc Capetusque, Capysque;
Sed Capys ante fuit. Regnum Tiberinus ab illis
Cepit; et in Tusci demersus fluminis undis
Nomina fecit aquæ: de quo Remulusque, feroxque
Acrota sunt geniti. Remulus maturior annis
Fulmineo periit, imitator fulminis, ictu.
Fratre suo sceptrum moderatior Acrota forti
Tradit Aventino: qui, quo regnarat, eodem
Monte jacet positus, tribuitque vocabula monti.
Jamque Palatinæ summam Proca gentis habebat.
Rege sub hoc Pomona fuit: qua nulla Latinas
Inter Hamadryadas coluit solertius hortos,
Nec fuit arborei studiosior altera fetus;
Unde tenet nomen. Non silvas illa, nec amnes;
Rus amat, et ramos, felicia poma ferentes.
Nec jaculo gravis est, sed adunca dextera falce;
Qua modo luxuriem premit, et spatiantia passim
Brachia compescit: fissa modo cortice virgam
Inserit, et succos alieno præbet alumno.
Nec patitur sentire sitim: bibulæque recurvas

Radicis fibras labentibus irrigat undis.
Hic amor, hoc studium: Veneris quoque nulla cupido.
Vim tamen agrestûm metuens, pomaria claudit
Intus, et accessus prohibet refugitque viriles.
Quid non et Satyri, saltatibus apta juventus,
Fecere, et pinu præcincti cornua Panes,
Silvanusque, suis semper juvenilior annis,
Quique Deus fures vel falce vel inguine terret,
Ut poterentur ea? sed enim superabat amando
Hos quoque Vertumnus: neque erat felicior illis.
O! quoties habitu duri messoris aristas
Corbe tulit, verique fuit messoris imago!
Tempora sæpe gerens fœno religata recenti,
Desectum poterat gramen versasse videri.
Sæpe manu stimulos rigida portabat, ut illum
Jurares fessos modo disjunxisse juvencos.
Falce data frondator erat, vitisque putator:
Induerat scalas; lecturum poma putares.
Miles erat gladio, piscator arundine sumta.
Denique per multas aditum sibi sæpe figuras
Reperit, ut caperet spectatæ gaudia formæ.
Ille etiam picta redimitus tempora mitra,
Innitens baculo, positis ad tempora canis,
Adsimulavit anum, cultosque intravit in hortos,
Pomaque mirata est: « Tantoque potentior! inquit; »
Paucaque laudatæ dedit oscula, qualia nunquam
Vera dedisset anus: glebaque incurva resedit,

Suspiciens pandos autumni pondere ramos.
Ulmus erat contra spatiosa tumentibus uvis,
Quam socia postquam pariter cum vite probavit;
« At si staret, ait, cælebs sine palmite truncus,
Nil præter frondes, quare peteretur, haberet.
Hæc quoque, quæ juncta vitis requiescit in ulmo,
Si non nupta foret, terræ adclinata jaceret.
Tu tamen exemplo non tangeris arboris hujus;
Concubitusque fugis, nec te conjungere curas.
Atque utinam velles! Helene non pluribus esset
Sollicitata procis, nec quæ Lapitheia movit
Prælia, nec conjux timidis audacis Ulixei.
Nunc quoque, quum fugias averserisque petentes,
Mille proci cupiunt, et Semideique, Deique,
Et quæcunque tenent Albanos numina montes.
Sed tu, si sapies, si te bene jungere, anumque
Hanc audire voles (quæ te plus omnibus illis,
Plus quam credis, amo), vulgares rejice tædas,
Vertumnumque tori socium tibi delige: pro quo
Me quoque pignus habe. Neque enim sibi notior ille est,
Quam mihi: nec toto passim vagus errat in orbe.
Hæc loca sola colit: nec. uti pars magna procorum,
Quam modo vidit, amat. Tu primus et ultimus illi
Ardor eris, solique suos tibi devovet annos.
Adde, quod est juvenis; quod naturale decoris
Munus habet; formasque apte fingetur in omnes,
Et, quod erit jussus (jubeas licet omnia), fiet.

Quid, quod amatis idem? quod, quæ tibi poma coluntur,
Primus habet, lætaque tenet tua munera dextra?
Sed neque jam fetus desiderat arbore demtos,
Nec, quas hortus alit, cum succis mitibus herbas,
Nec quidquam, nisi te. Miserere ardentis; et ipsum,
Qui petit, ore meo præsentem crede precari:
Ultoresque Deos, et pectora dura perosam
Idalien, memoremque time Rhamnusidis iram.
Quoque magis timeas (etenim mihi multa vetustas
Scire dedit), tota referam notissima Cypro
Facta, quibus flecti facile et mitescere possis.

XII. « Viderat a veteris generosam sanguine Teucri
Iphis Anaxareten, humili de stirpe creatus.
Viderat, et totis perceperat ossibus æstum.
Luctatusque diu, postquam ratione furorem
Vincere non potuit, supplex ad limina venit:
Et modo nutrici miserum confessus amorem,
Ne sibi dura foret, per spes oravit alumnæ;
Et modo de multis blanditus cuique ministris,
Sollicita petiit propensum voce favorem.
Sæpe ferenda dedit blandis sua verba tabellis:
Interdum madidas lacrymarum rore coronas
Postibus intendit, posuitque in limine duro
Molle latus, tristique seræ convicia fecit.
Surdior illa freto surgente, cadentibus Hædis,
Durior et ferro, quod Noricus excoquit ignis,

Et saxo, quod adhuc viva radice tenetur;
Spernit, et irridet, factisque immitibus addit
Verba superba ferox; et spe quoque fraudat amantem.
Non tulit impatiens longi tormenta doloris
Iphis, et ante fores hæc verba novissima dixit:
« Vincis, Anaxarete; neque erunt tibi tædia tandem
Ulla ferenda mei: lætos molire triumphos,
Et Pæana voca, nitidaque incingere lauro.
Vincis enim, moriorque libens: age, ferrea, gaude.
Certe aliquid laudare mei cogeris, eritque
Quo tibi sim gratus, meritumque fatebere nostrum.
Non tamen ante tui curam cessisse memento,
Quam vitam; geminaque simul mihi luce carendum.
Nec tibi Fama mei ventura est nuntia leti;
Ipse ego, ne dubites, adero, præsensque videbor,
Corpore ut exanimi crudelia lumina pascas.
Si tamen, o Superi! mortalia fata videtis,
Este mei memores; nihil ultra lingua precari
Sustinet, et longo facite ut memoremur in ævo;
Et, quæ demsistis vitæ, date tempora famæ. »
« Dixit; et ad postes, ornatos sæpe coronis,
Humentes oculos, et pallida brachia tendens,
Quum foribus laquei religaret vincula summi;
« Hæc tibi serta placent, crudelis et impia? dixit. »
Inseruitque caput, sed tum quoque versus ad illam:
Atque onus infelix elisa fauce pependit.
Icta pedum motu trepidantum ut multa gementem

Visa dedisse sonum est, adapertaque janua factum
Prodidit: exclamant famuli; frustraque levatum
(Nam pater occiderat) referunt ad limina matris.
Accipit illa sinu, complexaque frigida nati
Membra sui, postquam miserorum verba parentum
Edidit, et matrum miserarum facta peregit;
Funera ducebat mediam lacrymosa per urbem,
Luridaque arsuro portabat membra feretro.
Forte viæ vicina domus, qua flebilis ibat
Pompa, fuit; duræque sonus plangoris ad aures
Venit Anaxaretes, quam jam Deus ultor agebat.
Mota tamen, « Videamus, ait, miserabile funus: »
Et patulis iniit tectum sublime fenestris.
Vix bene compositum lecto prospexerat Iphin;
Deriguere oculi; calidusque e corpore sanguis,
Inducto pallore, fugit: conataque retro
Ferre pedes, hæsit; conata avertere vultus,
Hoc quoque non potuit: paulatimque occupat artus,
Quod fuit in duro jampridem pectore, saxum.
Neve ea ficta putes, dominæ sub imagine signum
Servat adhuc Salamis; Veneris quoque nomine templum
Prospicientis habet: quorum memor, o! mea, lentos
Pone, precor, fastus, et amanti jungere, Nymphe.
Sic tibi nec vernum nascentia frigus adurat
Poma, nec excutiant rapidi florentia venti. »

Hæc ubi nequidquam formas Deus aptus in omnes
Edidit, in juvenem rediit, et anilia demit

Instrumenta sibi : talisque apparuit illi,
Qualis ubi oppositas nitidissima Solis imago
Evicit nubes, nullaque obstante reluxit.
Vimque parat : sed vi non est opus; inque figura
Capta Dei Nymphe est, et mutua vulnera sentit.

XIII. Proximus Ausonias injusti miles Amulî
Rexit opes : Numitorque senex amissa nepotum
Munere regna capit; festisque Palilibus urbis
Mœnia conduntur : Tatiusque patresque Sabini
Bella gerunt; arcisque via Tarpeia reclusa
Digna animam pœna congestis exuit armis.
Inde sati Curibus, tacitorum more luporum,
Ore premunt voces, et corpora victa sopore
Invadunt, portasque petunt, quas objice firma
Clauserat Iliades : unam tamen ipsa recludit,
Nec strepitum verso Saturnia cardine fecit.
Sola Venus portæ cecidisse repagula sensit :
Et clausura fuit, nisi quod rescindere nunquam
Dîs licet acta Deûm. Jano loca juncta tenebant
Naides Ausoniæ, gelido rorantia fonte :
Has rogat auxilium. Nec Nymphæ justa petentem
Sustinuere Deam; venasque et flumina fontis
Elicuere sui : nondum tamen invia Jani
Ora patentis erant, neque iter præcluserat unda.
Lurida supponunt fecundo sulfura fonti,
Incenduntque cavas fumante bitumine venas.

Viribus his aliisque vapor penetravit ad ima
Fontis; et Alpino modo quæ certare rigori
Audebatis, aquæ, non ceditis ignibus ipsis.
Flammifera gemini fumant adspergine postes,
Portaque, nequidquam rigidis permissa Sabinis,
Fonte fuit præstructa novo: dum Martius arma
Indueret miles: quæ postquam Romulus ultro
Obtulit, et strata est tellus Romana Sabinis
Corporibus, strata estque suis; generique cruorem
Sanguine cum soceri permiscuit impius ensis:
Pace tamen sisti bellum, nec in ultima ferro
Decertare, placet, Tatiumque accedere regno.
  Occiderat Tatius, populisque æquata duobus,
Romule, jura dabas; posita quum casside Mavors
Talibus adfatur Divûmque hominumque parentem:
« Tempus adest, genitor, quoniam fundamine magno
Res Romana valet, nec præside pendet ab uno,
Præmia, quæ promissa mihi, dignoque nepoti,
Solvere, et ablatum terris imponere cœlo.
Tu mihi, concilio quondam præsente Deorum:
(Nam memoro, memorique animo pia verba notavi),
« Unus erit, quem tu tolles in cærula cœli, »
Dixisti: rata sit verborum summa tuorum. »
  Adnuit Omnipotens, et nubibus aera cæcis
Occuluit, tonitruque et fulgure terruit Urbem.
Quæ sibi promissæ sensit data signa rapinæ,
Innixusque hastæ, pressos temone cruento

Impavidus conscendit equos Gradivus, et ictu
Verberis increpuit, pronumque per aera lapsus
Constitit in summo nemorosi colle Palatî;
Reddentemque suo jam regia jura Quiriti
Abstulit Iliaden. Corpus mortale per auras
Dilapsum tenues, ceu lata plumbea funda
Missa solet medio glans intabescere cœlo.
Pulchra subit facies, et pulvinaribus altis
Dignior, et qualis trabeati forma Quirini.

XIV. Flebat ut amissum conjux; quum regia Juno
Irin ad Hersiliam descendere limite curvo
Imperat, et vacuæ sua sic mandata referre :
« O! et de Latia, o! et de gente Sabina
Præcipuum, matrona, decus, dignissima tanti
Ante fuisse viri, conjux nunc esse Quirini,
Siste tuos fletus; et, si tibi cura videndi
Conjugis est, duce me, lucum pete, colle Quirino
Qui viret, et templum Romani regis obumbrat. »
Paret, et in terram pictos delapsa per arcus,
Hersiliam jussis compellat vocibus Iris.
Illa verecundo vix tollens lumina vultu,
«O Dea! namque mihi, nec quæ sis dicere promptum est;
Et liquet esse Deam; duc, o! duc, inquit, et offer
Conjugis ora mihi : quæ si modo posse videre
Fata semel dederint, cœlum accepisse fatebor. »
Nec mora, Romuleos cum virgine Thaumantea

Ingreditur colles : ibi sidus ab æthere lapsum
Decidit in terras ; a cujus lumine flagrans
Hersiliæ crinis cum sidere cessit in auras.
Hanc manibus notis Romanæ conditor urbis
Excipit, et priscum pariter cum corpore nomen
Mutat ; Horamque vocat, quæ nunc Dea juncta Quirino est.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUS QUINTUS.

LIBRI DECIMI QUINTI

ARGUMENTUM.

I. Calculi nigri in albos conversi. — II. Euphorbus in Pythagoram. — III. Universa rerum omnium metamorphosis. — IV. Aquæ in terras; montes in valles, etc. — V. Variæ fabulæ. — VI. Roma ab Ænea fundata. — VII. Numæ pietas: Egeriæ luctus. — VIII. Hippolytus in Virbium: Egeria in amnem. — IX. Lancea Romuli in cornum arborem: Cipus regnum respuit. — X. Æsculapius in serpentem. — XI. Julii Cæsaris apotheosis. — XII. Epilogus.

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUS QUINTUS.

I. Quæritur interea, qui tantæ pondera molis
Sustineat, tantoque queat succedere regi.
Destinat imperio clarum prænuntia veri
Fama Numam. Non ille satis cognosse Sabinæ
Gentis habet ritus : animo majora capaci
Concipit, et quæ sit rerum natura requirit.
Hujus amor curæ, patria Curibusque relictis,
Fecit, ut Herculei penetraret ad hospitis urbem.
Graia quis Italicis auctor posuisset in oris
Mœnia quærenti, sic e senioribus unus
Retulit indigenis, veteris non inscius ævi :
« Dives ab Oceano bubus Jove natus Iberis
Litora felici tenuisse Lacinia cursu
Fertur, et, armento teneras errante per herbas,
Ipse domum magni nec inhospita tecta Crotonis
Intrasse, et requie longum relevasse laborem ;
Atque ita discedens, Ævo, dixisse, nepotum
Hic locus urbis erit : promissaque vera fuerunt.
Nam fuit Argolico generatus Alemone quidam
Myscelos, illius Dis acceptissimus ævi.
Hunc super incumbens pressum gravitate soporis

Claviger adloquitur : « Patrias, age, desere sedes ;
I, pete diversi lapidosas Æsaris undas. »
Et, nisi paruerit, multa ac metuenda minatur.
Post ea discedunt pariter somnusque Deusque.
« Surgit Alemonides, tacitaque recentia mente
Visa refert, pugnatque diu sententia secum.
Numen abire jubet : prohibent discedere leges ;
Pœnaque mors posita est patriam mutare volenti.
Candidus Oceano nitidum caput abdiderat Sol,
Et caput extulerat densissima sidereum nox :
Visus adesse idem Deus est, eademque monere ;
Et, nisi paruerit, plura et graviora minari.
Pertimuit, patriumque simul transferre parabat
In sedes penetrale novas : fit murmur in urbe,
Spretarumque agitur legum reus. Utque peracta est
Causa prior, crimenque patet sine teste probatum,
Squalidus ad Superos tollens reus ora manusque,
« O ! cui jus cœli bis sex fecere labores,
Fer, precor, inquit, opem : nam tu mihi criminis auctor. »
Mos erat antiquus, niveis atrisque lapillis,
His damnare reos, illis absolvere culpæ.
Nunc quoque sic lata est sententia tristis ; et omnis
Calculus immitem demittitur ater in urnam.
Quæ simul effudit numerandos versa lapillos,
Omnibus e nigro color est mutatus in album :
Candidaque Herculeo sententia munere facta
Solvit Alemoniden : grates agit ille parenti

Amphitryoniadæ; ventisque faventibus æquor
Navigat Ionium, Lacedæmoniumque Tarentum
Præterit, et Sybarin, Salentinumque Neretum,
Thurinosque sinus, Temesenque, et Iapygis arva.
Vixque pererratis, quæ spectant litora, terris,
Invenit Æsarei fatalia fluminis ora;
Nec procul hinc tumulum, sub quo sacrata Crotonis
Ossa tegebat humus: jussaque ibi mœnia terra
Condidit, et numen tumulati traxit in urbem.»
Talia constabat certa primordia fama
Esse loci, positæque Italis in finibus urbis.

II. Vir fuit hic, ortu Samius: sed fugerat una
Et Samon et dominos; odioque tyrannidis exsul
Sponte erat. Isque, licet cœli regione remotos,
Mente Deos adiit; et, quæ Natura negabat
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.
Quumque animo, et vigili perspexerat omnia cura,
In medium discenda dabat: cœtusque silentûm,
Dictaque mirantûm, magni primordia mundi,
Et rerum causas, et quid Natura, docebat;
Quid Deus, unde nives, quæ fulminis esset origo;
Jupiter, an venti, discussa nube tonarent;
Quid quateret terras, qua sidera lege mearent,
Et quodcunque latet. Primusque animalia mensis
Arcuit imponi; primus quoque talibus ora
Docta quidem solvit, sed non et credita, verbis:

« Parcite, mortales, dapibus temerare nefandis
Corpora : sunt fruges, sunt deducentia ramos
Pondere poma suo, tumidæque in vitibus uvæ ;
Sunt herbæ dulces ; sunt, quæ mitescere flamma,
Mollirique queant. Nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia florem.
Prodiga divitias, alimentaque mitia tellus
Suggerit, atque epulas sine cæde et sanguine præbet.
Carne feræ sedant jejunia : nec tamen omnes.
Quippe equus, et pecudes, armentaque gramine vivunt.
At quibus ingenium est immansuetumque ferumque,
Armeniæque tigres, iracundique leones,
Cumque lupis ursi, dapibus cum sanguine gaudent.
Heu! quantum scelus est in viscera viscera condi,
Congestoque avidum pinguescere corpore corpus,
Alteriusque animantem animantis vivere leto!
Scilicet in tantis opibus, quas optima matrum
Terra parit, nil te nisi tristia mandere sævo
Vulnera dente juvat, ritusque referre Cyclopum?
Nec, nisi perdideris alium, placare voracis,
Et male morati poteris jejunia ventris?
At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fetibus arboreis, et, quas humus educat, herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.
Tunc et aves tutas movere per aera pennas,
Et lepus impavidus mediis erravit in agris ;
Nec sua credulitas piscem suspenderat hamo :

Cuncta sine insidiis, nullamque timentia fraudem,
Plenaque pacis erant. Postquam non utilis auctor
Victibus invidit (quisquis fuit ille) virorum,
Corporeasque dapes avidam demersit in alvum;
Fecit iter sceleri: primaque e cæde ferarum
Incaluisse putem maculatum sanguine ferrum.
Idque satis fuerat: nostrumque petentia letum
Corpora missa neci, salva pietate, fatemur;
Sed quam danda neci, tam non epulanda fuerunt.
Longius inde nefas abiit; et prima putatur
Hostia sus meruisse mori, quia semina pando
Eruerit rostro, spemque interceperit anni.
Vite caper morsa Bacchi mactandus ad auras
Ducitur ultoris: nocuit sua culpa duobus.
Quid meruistis, oves, placidum pecus, inque tuendos
Natum homines, pleno quæ fertis in ubere nectar?
Mollia quæ nobis vestras velamina lanas
Præbetis, vitaque magis, quam morte, juvatis.
Quid meruere boves, animal sine fraude dolisque,
Innocuum, simplex, natum tolerare labores?
Immemor est demum, nec frugum munere dignus,
Qui potuit, curvi demto modo pondere aratri,
Ruricolam mactare suum; qui trita labore
Illa, quibus toties durum renovaverat arvum,
Tot dederat messes, percussit colla securi.
Nec satis est, quod tale nefas committitur: ipsos
Inscripsere Deos sceleri, numenque supernum

Cæde laboriferi credunt gaudere juvenci.
Victima labe carens, et præstantissima forma
(Nam placuisse nocet), vittis præsignis et auro,
Sistitur ante aras, auditque ignara precantem,
Imponique suæ videt inter cornua fronti,
Quas coluit, fruges: percussaque sanguine cultros
Inficit, in liquida prævisos forsitan unda.
Protinus ereptas viventi pectore fibras
Inspiciunt, mentesque Deûm scrutantur in illis.
Unde fames homini vetitorum tanta ciborum?
Audetis vesci, genus o mortale! quod, oro,
Ne facite, et monitis animos advertite nostris:
Quumque boum dabitis cæsorum membra palato,
Mandere vos vestros scite et sentite colonos.
«Et quoniam Deus ora movet, sequar ora moventem
Rite Deum; Delphosque meos, ipsumque recludam
Æthera, et augustæ reserabo oracula mentis.
Magna, nec ingeniis evestigata priorum,
Quæque diu latuere, canam. Juvat ire per alta
Astra: juvat, terris et inerti sede relictis,
Nube vehi, validique humeris insistere Atlantis:
Palantesque animos passim, ac rationis egentes
Despectare procul, trepidosque, obitumque timentes
Sic exhortari, seriemque evolvere fati.

III. «O GENUS attonitum gelidæ formidine mortis!
Quid Styga, quid tenebras, quid nomina vana timetis,

Materiem vatum, falsique piacula mundi?
Corpora sive rogus flamma, seu tabe vetustas
Abstulerit, mala posse pati non ulla putetis.
Morte carent animæ; semperque, priore relicta
Sede, novis habitant domibus, vivuntque receptæ.
Ipse ego, nam memini, Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Sedit in adverso gravis hasta minoris Atridæ.
Cognovi clypeum, lævæ gestamina nostræ,
Nuper Abanteis templo Junonis in Argis.
Omnia mutantur: nihil interit. Errat, et illinc
Huc venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
Spiritus; eque feris humana in corpora transit,
Inque feras noster, nec tempore deperit ullo.
Utque novis facilis signatur cera figuris,
Nec manet ut fuerat, nec formas servat easdem,
Sed tamen ipsa eadem est: animam sic semper eamdem
Esse, sed in varias doceo migrare figuras.
Ergo, ne pietas sit victa cupidine ventris,
Parcite, vaticinor, cognatas cæde nefanda
Exturbare animas; nec sanguine sanguis alatur.

«Et quoniam magno feror æquore, plenaque ventis
Vela dedi, nihil est, toto quod perstet in orbe.
Cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago.
Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu,
Non secus ac flumen. Neque enim consistere flumen,
Nec levis hora potest: sed ut unda impellitur unda,

Urgeturque prior veniente, urgetque priorem;
Tempora sic fugiunt pariter, pariterque sequuntur;
Et nova sunt semper: nam quod fuit ante, relictum est.
Fitque, quod haud fuerat, momentaque cuncta novantur.
Cernis et emersas in lucem tendere noctes,
Et jubar hoc nitidum nigræ succedere nocti.
Nec color est idem cœlo, quum lassa quiete
Cuncta jacent media, quumque albo Lucifer exit
Clarus equo: rursumque alius, quum prævia luci
Tradendum Phœbo Pallantias inficit orbem.
Ipse Dei clypeus, terra quum tollitur ima,
Mane rubet, terraque, rubet, quum conditur ima:
Candidus in summo est, melior natura quod illic
Ætheris est, terræque procul contagia vitat.
Nec par aut eadem nocturnæ forma Dianæ
Esse potest unquam: semperque hodierna sequente,
Si crescit, minor est; major, si contrahit orbem.
« Quid? non in species succedere quatuor annum
Adspicis, ætatis peragentem imitamina nostræ?
Nam tener, et lactens, puerique simillimus ævo
Vere novo est. Tunc herba nitens, et roboris expers
Turget, et insolida est, et spe delectat agrestem.
Omnia tum florent; florumque coloribus almus
Ridet ager; neque adhuc virtus in frondibus ulla est.
Transit in Æstatem post Ver, robustior Annus,
Fitque valens juvenis: neque enim robustior ætas
Ulla, nec uberior, nec, quæ magis æstuet, ulla est.

Excipit Autumnus, posito fervore juventæ
Maturus, mitisque, inter juvenemque senemque
Temperie medius, sparsis per tempora canis.
Inde senilis Hiems tremulo venit horrida passu,
Aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.
Nostra quoque ipsorum semper, requieque sine ulla,
Corpora vertuntur: nec, quod fuimusve, sumusque,
Cras erimus. Fuit illa dies, qua semina tantum,
Spesque hominum primæ materna habitavimus alvo.
Artifices Natura manus admovit, et angi
Corpora visceribus distentæ condita matris
Noluit, eque domo vacuas emisit in auras.
Editus in lucem jacuit sine viribus infans;
Mox quadrupes, rituque tulit sua membra ferarum:
Paulatimque tremens, et nondum poplite firmo
Constitit, adjutis aliquo conamine nervis.
Inde valens veloxque fuit; spatiumque juventæ
Transit, et, emensis medii quoque temporis annis,
Labitur occiduæ per iter declive senectæ.
Subruit hæc ævi demoliturque prioris
Robora: fletque Milon senior, quum spectat inanes
Illos, qui fuerant solidorum mole tororum
Herculeis similes, fluidos pendere lacertos.
Flet quoque, ut in speculo rugas adspexit aniles,
Tyndaris, et secum, cur sit bis rapta, requirit.
Tempus edax rerum, tuque invidiosa vetustas,
Omnia destruitis, vitiataque dentibus ævi

Paulatim lenta consumitis omnia morte.
Hæc quoque non perstant, quæ nos Elementa vocamus:
Quasque vices peragant (animos adhibete) docebo.

IV. « Quatuor æternus genitalia corpora mundus
Continet: ex illis duo sunt onerosa, suoque
Pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur;
Et totidem gravitate carent, nulloque premente
Alta petunt, aer, atque aere purior ignis.
Quæ quamquam spatio distant, tamen omnia fiunt
Ex ipsis, et in ipsa cadunt; resolutaque tellus
In liquidas rorescit aquas: tenuatus in auras
Aeraque humor abit: demto quoque pondere, rursus
In superos aer tenuissimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemque retexitur ordo.
Ignis enim densum spissatus in aera transit;
Hic in aquas: tellus glomerata cogitur unda.
Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
Ex aliis alias reparat Natura figuras.
Nec perit in tanto quidquam, mihi credite, mundo;
Sed variat, faciemque novat: nascique vocatur,
Incipere esse aliud, quam quod fuit ante; morique,
Desinere illud idem: quum sint huc forsitan illa,
Hæc translata illuc; summa tamen omnia constant.
« Nil equidem durare diu sub imagine eadem
Crediderim. Sic ad ferrum venistis ab auro,
Secula: sic toties versa est fortuna locorum.

Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus,
Esse fretum; vidi factas ex æquore terras:
Et procul a pelago conchæ jacuere marinæ,
Et vetus inventa est in montibus ancora summis.
Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
Fecit; et eluvie mons est deductus in æquor:
Eque paludosa siccis humus aret arenis:
Quæque sitim tulerant, stagnata paludibus hument.
Hic fontes Natura novos emisit, at illic
Clausit; et antiqui tam multa tremoribus orbis
Flumina prosiliunt, aut excæcata residunt.
Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
Exsistit procul hinc, alioque renascitur ore.
Sic modo combibitur, tecto modo gurgite lapsus
Redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis.
Et Mysum capitisque sui, ripæque prioris
Pœnituisse ferunt, alia nunc ire, Caicum.
Nec non Sicanias volvens Amenanus arenas
Nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret.
Ante bibebatur; nunc, quas contingere nolis,
Fundit Anigros aquas, postquam (nisi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lavere Bibembres
Vulnera, clavigeri quæ fecerat Herculis arcus.
Quid? non et Scythicis Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris?
Fluctibus ambitæ fuerant Antissa, Pharosque,
Et Phœnissa Tyros: quarum nunc insula nulla est.

Leucada continuam veteres habuere coloni :
Nunc freta circueunt. Zancle quoque juncta fuisse
Dicitur Italiæ : donec confinia pontus
Abstulit, et media tellurem repulit unda.
Si quæras Helicen et Burin, Achaidas urbes,
Invenies sub aquis; et adhuc ostendere nautæ
Inclinata solent cum mœnibus oppida mersis.

V. « Est prope Pittheam tumulus Trœzena, sine ullis
Arduus arboribus, quondam planissima campi
Area, nunc tumulus : nam, res horrenda relatu!
Vis fera ventorum, cæcis inclusa cavernis,
Exspirare aliqua cupiens, luctataque frustra
Liberiore frui cœlo, quum carcere rima
Nulla foret toto, nec pervia flatibus esset,
Extentam tumefecit humum ; ceu spiritus oris
Tendere vesicam solet, aut direpta bicorni
Terga capro : tumor ille loci permansit; et alti
Collis habet speciem, longoque induruit ævo.
« Plurima quum subeant, audita aut cognita vobis;
Pauca super referam. Quid? non et lympha figuras
Datque capitque novas? medio tua, corniger Ammon,
Unda die gelida est, ortuque obituque calescit.
Admotis Athamantis aquis accendere lignum
Narratur, minimos quum Luna recessit in orbes.
Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

Crathis, et huic Sybaris, nostris conterminus arvis,
Electro similes faciunt auroque capillos.
Quodque magis mirum, sunt qui non corpora tantum,
Verum animos etiam valeant mutare, liquores.
Cui non audita est obscœnæ Salmacis undæ,
Æthiopesque lacus? quos si quis faucibus hausit,
Aut furit, aut mirum patitur gravitate soporem.
Clitorio quicunque sitim de fonte levarit,
Vina fugit, gaudetque meris abstemius undis;
Seu vis est in aqua calido contraria vino;
Sive, quod indigenæ memorant, Amithaone natus,
Prœtidas attonitas postquam per carmen et herbas
Eripuit furiis, purgamina mentis in illas
Misit aquas: odiumque meri permansit in undis.
Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis:
Quem quicunque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.
Est lacus Arcadiæ, Pheneon dixere priores,
Ambiguis suspectus aquis; quas nocte timeto:
Nocte nocent potæ; sine noxa luce bibuntur.
Sic alias aliasque lacus et flumina vires
Concipiunt: tempusque fuit, quo navit in undis,
Nunc sedet Ortygie. Timuit concursibus Argo
Undarum sparsas Symplegadas elisarum;
Quæ nunc immotæ perstant, ventisque resistunt.
Nec, quæ sulfureis ardet fornacibus, Ætne
Ignea semper erit: neque enim fuit ignea semper.

Nam sive est animal Tellus, et vivit, habetque
Spiramenta, locis flammam exhalantia multis;
Spirandi mutare vias, quotiesque movetur,
Has finire potest, illas aperire cavernas;
Sive leves imis venti cohibentur in antris;
Saxaque cum saxis, et habentem semina flammæ
Materiem jactant, ea concipit ictibus ignem;
Antra relinquentur sedatis frigida ventis:
Sive bituminea rapiunt incendia vires,
Luteave exiguis ardescunt sulfura fumis;
Nempe ubi terra cibos alimentaque pinguia flammæ
Non dabit, absumtis per longum viribus ævum,
Naturæque suum nutrimen deerit edaci;
Non feret illa famem, desertaque deseret ignes.
Esse viros fama est in Hyperborea Pallene,
Qui soleant levibus velari corpora plumis,
Quum Tritoniacam novies subiere paludem.
Haud equidem credo. Sparsæ quoque membra veneno
Exercere artes Scythides memorantur easdem.

« Si qua fides rebus tamen est addenda probatis,
Nonne vides, quæcunque mora fluidove calore
Corpora tabuerint, in parva animalia verti?
I quoque, delectos mactatos obrue tauros;
(Cognita res usu) de putri viscere passim
Florilegæ nascuntur apes, quæ more parentum
Rura colunt, operique favent, in spemque laborant.
Pressus humo bellator equus crabronis origo est.

Concava litoreo si demas brachia cancro,
Cetera supponas terræ; de parte sepulta
Scorpius exibit, caudaque minabitur unca.
Quæque solent canis frondes intexere filis
Agrestes tineæ, (res observata colonis)
Ferali mutant cum papilione figuram.
Semina limus habet virides generantia ranas,
Et generat truncas pedibus, mox apta natando
Crura dat; utque eadem sint longis saltibus apta,
Posterior partes superat mensura priores.
Nec catulus, partu quem reddidit ursa recenti,
Sed male viva caro est: lambendo mater in artus
Fingit, et in formam, quantam capit ipsa, reducit.
Nonne vides, quos cera tegit sexangula, fetus
Melliferarum apium sine membris corpora nasci,
Et serosque pedes, serasque adsumere pennas?
Junonis volucrem, quæ cauda sidera portat,
Armigerumque Jovis, Cythereiadasque columbas
Et genus omne avium, mediis e partibus ovi,
Ni sciret fieri, fieri quis posse putaret?
Sunt qui, quum clauso putrefacta est spina sepulcro,
Mutari credant humanas angue medullas.
Hæc tamen ex aliis ducunt primordia rebus.
Una est, quæ reparet, seque ipsa reseminet, ales:
Assyrii Phœnica vocant. Non fruge, neque herbis,
Sed turis lacrymis, et succo vivit amomi.
Hæc ubi quinque suæ complevit secula vitæ,

Ilicet in ramis, tremulæve cacumine palmæ,
Unguibus et pando nidum sibi construit ore.
Quo simul ac casias, et nardi lenis aristas,
Quassaque cum fulva substravit cinnama myrrha;
Se super imponit, finitque in odoribus ævum.
Inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
Corpore de patrio parvum Phœnica renasci.
Quum dedit huic ætas vires, onerique ferendo est,
Ponderibus nidi ramos levat arboris altæ,
Fertque pius cunasque suas, patriumque sepulcrum;
Perque leves auras Hyperionis urbe potitus,
Ante fores sacras Hyperionis æde reponit.
Si tamen est aliquid miræ novitatis in istis;
Alternare vices, et quæ modo femina tergo
Passa marem est, nunc esse marem miremur hyænam.
Id quoque, quod ventis animal nutritur et aura,
Protinus adsimulat tactu quoscunque colores.
Victa racemifero lyncas dedit India Baccho:
E quibus, ut memorant, quidquid vesica remisit,
Vertitur in lapides, et congelat aere tacto.
Sic et curalium, quo primum contigit auras
Tempore, durescit: mollis fuit herba sub undis.
«Deseret ante dies, et in alto Phœbus anhelos
Æquore tinget equos, quam consequar omnia dictis,
In species translata novas. Sic tempore verti
Cernimus, atque illas adsumere robora gentes,
Concidere has. Sic magna fuit censuque virisque,

Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troja ruinas,
Et pro divitiis tumulos ostendit avorum.
Clara fuit Sparte : magnæ viguere Mycenæ ;
Nec non Cecropiæ, nec non Amphionis arces.
Vile solum Sparte est : altæ cecidere Mycenæ.
Œdipodioniæ quid sunt, nisi fabula, Thebæ?
Quid Pandioniæ restant, nisi nomen, Athenæ?

VI. « Nunc quoque Dardaniam fama est consurgere Romam,
Appenninigenæ quæ proxima Tibridis undis
Mole sub ingenti rerum fundamina ponit.
Hæc igitur formam crescendo mutat, et olim
Immensi caput orbis erit. Sic dicere vates,
Faticinasque ferunt sortes : quantumque recordor,
Priamides Helenus flenti, dubioque salutis,
Dixerat Æneæ, quum res Trojana labaret :
« Nate Dea, si nota satis præsagia nostræ
Mentis habes ; non tota cadet, te sospite, Troja.
Flamma tibi ferrumque dabunt iter : ibis, et una
Pergama rapta feres, donec Trojæque tibique
Externum patrio contingat amicius arvum.
Urbem et jam cerno Phrygios debere nepotes,
Quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis.
Hanc alii proceres per secula longa potentem,
Sed dominam rerum de sanguine natus Iuli
Efficiet : quo, quum tellus erit usa, fruentur

Paulatim lenta consumitis omnia morte.
Hæc quoque non perstant, quæ nos Elementa vocamus:
Quasque vices peragant (animos adhibete) docebo.

IV. « Quatuor æternus genitalia corpora mundus
Continet: ex illis duo sunt onerosa, suoque
Pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur;
Et totidem gravitate carent, nulloque premente
Alta petunt, aer, atque aere purior ignis.
Quæ quamquam spatio distant, tamen omnia fiunt
Ex ipsis, et in ipsa cadunt; resolutaque tellus
In liquidas rorescit aquas: tenuatus in auras
Aeraque humor abit: demto quoque pondere, rursus
In superos aer tenuissimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemque retexitur ordo.
Ignis enim densum spissatus in aera transit;
Hic in aquas: tellus glomerata cogitur unda.
Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
Ex aliis alias reparat Natura figuras.
Nec perit in tanto quidquam, mihi credite, mundo;
Sed variat, faciemque novat: nascique vocatur,
Incipere esse aliud, quam quod fuit ante; morique,
Desinere illud idem: quum sint huc forsitan illa,
Hæc translata illuc; summa tamen omnia constant.
« Nil equidem durare diu sub imagine eadem
Crediderim. Sic ad ferrum venistis ab auro,
Secula: sic toties versa est fortuna locorum.

Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus,
Esse fretum; vidi factas ex æquore terras:
Et procul a pelago conchæ jacuere marinæ,
Et vetus inventa est in montibus ancora summis.
Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
Fecit; et eluvie mons est deductus in æquor:
Eque paludosa siccis humus aret arenis:
Quæque sitim tulerant, stagnata paludibus hument.
Hic fontes Natura novos emisit, at illic
Clausit; et antiqui tam multa tremoribus orbis
Flumina prosiliunt, aut excæcata residunt.
Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
Exsistit procul hinc, alioque renascitur ore.
Sic modo combibitur, tecto modo gurgite lapsus
Redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis.
Et Mysum capitisque sui, ripæque prioris
Pœnituisse ferunt, alia nunc ire, Caicum.
Nec non Sicanias volvens Amenanus arenas
Nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret.
Ante bibebatur; nunc, quas contingere nolis,
Fundit Anigros aquas, postquam (nisi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lavere Bibembres
Vulnera, clavigeri quæ fecerat Herculis arcus.
Quid? non et Scythicis Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris?
Fluctibus ambitæ fuerant Antissa, Pharosque,
Et Phœnissa Tyros: quarum nunc insula nulla est.

Leucada continuam veteres habuere coloni:
Nunc freta circueunt. Zancle quoque juncta fuisse
Dicitur Italiæ: donec confinia pontus
Abstulit, et media tellurem repulit unda.
Si quæras Helicen et Burin, Achaidas urbes,
Invenies sub aquis; et adhuc ostendere nautæ
Inclinata solent cum mœnibus oppida mersis.

V. « Est prope Pittheam tumulus Trœzena, sine ullis
Arduus arboribus, quondam planissima campi
Area, nunc tumulus: nam, res horrenda relatu!
Vis fera ventorum, cæcis inclusa cavernis,
Exspirare aliqua cupiens, luctataque frustra
Liberiore frui cœlo, quum carcere rima
Nulla foret toto, nec pervia flatibus esset,
Extentam tumefecit humum; ceu spiritus oris
Tendere vesicam solet, aut direpta bicorni
Terga capro: tumor ille loci permansit; et alti
Collis habet speciem, longoque induruit ævo.

« Plurima quum subeant, audita aut cognita vobis;
Pauca super referam. Quid? non et lympha figuras
Datque capitque novas? medio tua, corniger Ammon,
Unda die gelida est, ortuque obituque calescit.
Admotis Athamantis aquis accendere lignum
Narratur, minimos quum Luna recessit in orbes.
Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

Crathis, et huic Sybaris, nostris conterminus arvis,
Electro similes faciunt auroque capillos.
Quodque magis mirum, sunt qui non corpora tantum,
Verum animos etiam valeant mutare, liquores.
Cui non audita est obscœnæ Salmacis undæ,
Æthiopesque lacus? quos si quis faucibus hausit,
Aut furit, aut mirum patitur gravitate soporem.
Clitorio quicunque sitim de fonte levarit,
Vina fugit, gaudetque meris abstemius undis;
Seu vis est in aqua calido contraria vino;
Sive, quod indigenæ memorant, Amithaone natus,
Prœtidas attonitas postquam per carmen et herbas
Eripuit furiis, purgamina mentis in illas
Misit aquas: odiumque meri permansit in undis.
Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis:
Quem quicunque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.
Est lacus Arcadiæ, Pheneon dixere priores,
Ambiguis suspectus aquis; quas nocte timeto:
Nocte nocent potæ; sine noxa luce bibuntur.
Sic alias aliasque lacus et flumina vires
Concipiunt: tempusque fuit, quo navit in undis,
Nunc sedet Ortygie. Timuit concursibus Argo
Undarum sparsas Symplegadas elisarum;
Quæ nunc immotæ perstant, ventisque resistunt.
Nec, quæ sulfureis ardet fornacibus, Ætne
Ignea semper erit: neque enim fuit ignea semper.

Nam sive est animal Tellus, et vivit, habetque
Spiramenta, locis flammam exhalantia multis;
Spirandi mutare vias, quotiesque movetur,
Has finire potest, illas aperire cavernas;
Sive leves imis venti cohibentur in antris;
Saxaque cum saxis, et habentem semina flammæ
Materiem jactant, ea concipit ictibus ignem;
Antra relinquentur sedatis frigida ventis:
Sive bitumineæ rapiunt incendia vires,
Luteave exiguis ardescunt sulfura fumis;
Nempe ubi terra cibos alimentaque pinguia flammæ
Non dabit, absumtis per longum viribus ævum,
Naturæque suum nutrimen deerit edaci;
Non feret illa famem, desertaque deseret ignes.
Esse viros fama est in Hyperborea Pallene,
Qui soleant levibus velari corpora plumis,
Quum Tritoniacam novies subiere paludem.
Haud equidem credo. Sparsæ quoque membra veneno
Exercere artes Scythides memorantur easdem.
« Si qua fides rebus tamen est addenda probatis,
Nonne vides, quæcunque mora fluidove calore
Corpora tabuerint, in parva animalia verti?
I quoque, delectos mactatos obrue tauros;
(Cognita res usu) de putri viscere passim
Florilegæ nascuntur apes, quæ more parentum
Rura colunt, operique favent, in spemque laborant.
Pressus humo bellator equus crabronis origo est.

Concava litoreo si demas brachia cancro,
Cetera supponas terræ; de parte sepulta
Scorpius exibit, caudaque minabitur unca.
Quæque solent canis frondes intexere filis
Agrestes tineæ, (res observata colonis)
Ferali mutant cum papilione figuram.
Semina limus habet virides generantia ranas,
Et generat truncas pedibus, mox apta natando
Crura dat; utque eadem sint longis saltibus apta,
Posterior partes superat mensura priores.
Nec catulus, partu quem reddidit ursa recenti,
Sed male viva caro est: lambendo mater in artus
Fingit, et in formam, quantam capit ipsa, reducit.
Nonne vides, quos cera tegit sexangula, fetus
Melliferarum apium sine membris corpora nasci,
Et serosque pedes, serasque adsumere pennas?
Junonis volucrem, quæ cauda sidera portat,
Armigerumque Jovis, Cythereiadasque columbas
Et genus omne avium, mediis e partibus ovi,
Ni sciret fieri, fieri quis posse putaret?
Sunt qui, quum clauso putrefacta est spina sepulcro,
Mutari credant humanas angue medullas.
Hæc tamen ex aliis ducunt primordia rebus.
Una est, quæ reparet, seque ipsa reseminet, ales:
Assyrii Phœnica vocant Non fruge, neque herbis,
Sed turis lacrymis, et succo vivit amomi.
Hæc ubi quinque suæ complevit secula vitæ,

Nam sive est animal Tellus, et vivit, habetque
Spiramenta, locis flammam exhalantia multis;
Spirandi mutare vias, quotiesque movetur,
Has finire potest, illas aperire cavernas;
Sive leves imis venti cohibentur in antris;
Saxaque cum saxis, et habentem semina flammæ
Materiem jactant, ea concipit ictibus ignem;
Antra relinquentur sedatis frigida ventis:
Sive bituminæ rapiunt incendia vires,
Luteave exiguis ardescunt sulfura fumis;
Nempe ubi terra cibos alimentaque pinguia flammæ
Non dabit, absumtis per longum viribus ævum,
Naturæque suum nutrimen deerit edaci;
Non feret illa famem, desertaque deseret ignes.
Esse viros fama est in Hyperborea Pallene,
Qui soleant levibus velari corpora plumis,
Quum Tritoniacam novies subiere paludem.
Haud equidem credo. Sparsæ quoque membra veneno
Exercere artes Scythides memorantur easdem.

« Si qua fides rebus tamen est addenda probatis,
Nonne vides, quæcunque mora fluidove calore
Corpora tabuerint, in parva animalia verti?
I quoque, delectos mactatos obrue tauros;
(Cognita res usu) de putri viscere passim
Florilegæ nascuntur apes, quæ more parentum
Rura colunt, operique favent, in spemque laborant.
Pressus humo bellator equus crabronis origo est.

Concava litoreo si demas brachia cancro;
Cetera supponas terræ; de parte sepulta
Scorpius exibit, caudaque minabitur unca.
Quæque solent canis frondes intexere filis
Agrestes tineæ, (res observata colonis)
Ferali mutant cum papilione figuram.
Semina limus habet virides generantia ranas,
Et generat truncas pedibus, mox apta natando
Crura dat; utque eadem sint longis saltibus apta,
Posterior partes superat mensura priores.
Nec catulus, partu quem reddidit ursa recenti,
Sed male viva caro est: lambendo mater in artus
Fingit, et in formam, quantum capit ipsa, reducit.
Nonne vides, quos cera tegit sexangula, fetus
Melliferarum apium sine membris corpora nasci,
Et serosque pedes, serasque adsumere pennas?
Junonis volucrem, quæ cauda sidera portat,
Armigerumque Jovis, Cythereiadasque columbas
Et genus omne avium, mediis e partibus ovi,
Ni sciret fieri, fieri quis posse putaret?
Sunt qui, quum clauso putrefacta est spina sepulcro,
Mutari credant humanas angue medullas.
Hæc tamen ex aliis ducunt primordia rebus.
Una est, quæ reparet, seque ipsa reseminet, ales:
Assyrii Phœnica vocant Non fruge, neque herbis,
Sed turis lacrymis, et succo vivit amomi.
Hæc ubi quinque suæ complevit secula vitæ,

Ilicet in ramis, tremulæve cacumine palmæ,
Unguibus et pando nidum sibi construit ore.
Quo simul ac casias, et nardi lenis aristas,
Quassaque cum fulva substravit cinnama myrrha;
Se super imponit, finitque in odoribus ævum.
Inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
Corpore de patrio parvum Phœnica renasci.
Quum dedit huic ætas vires, onerique ferendo est,
Ponderibus nidi ramos levat arboris altæ,
Fertque pius cunasque suas, patriumque sepulcrum;
Perque leves auras Hyperionis urbe potitus,
Ante fores sacras Hyperionis æde reponit.
Si tamen est aliquid miræ novitatis in istis;
Alternare vices, et quæ modo femina tergo
Passa marem est, nunc esse marem miremur hyænam.
Id quoque, quod ventis animal nutritur et aura,
Protinus adsimulat tactu quoscunque colores.
Victa racemifero lyncas dedit India Baccho:
E quibus, ut memorant, quidquid vesica remisit,
Vertitur in lapides, et congelat aere tacto.
Sic et curalium, quo primum contigit auras
Tempore, durescit: mollis fuit herba sub undis.
« Deseret ante dies, et in alto Phœbus anhelos
Æquore tinget equos, quam consequar omnia dictis,
In species translata novas. Sic tempore verti
Cernimus, atque illas adsumere robora gentes,
Concidere has. Sic magna fuit censuque virisque,

Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troja ruinas,
Et pro divitiis tumulos ostendit avorum.
Clara fuit Sparte : magnæ viguere Mycenæ ;
Nec non Cecropiæ, nec non Amphionis arces.
Vile solum Sparte est : altæ cecidere Mycenæ.
OEdipodioniæ quid sunt, nisi fabula, Thebæ?
Quid Pandioniæ restant, nisi nomen, Athenæ?

VI. « Nunc quoque Dardaniam fama est consurgere Romam,
Appenninigenæ quæ proxima Tibridis undis
Mole sub ingenti rerum fundamina ponit.
Hæc igitur formam crescendo mutat, et olim
Immensi caput orbis erit. Sic dicere vates,
Faticinasque ferunt sortes : quantumque recordor,
Priamides Helenus flenti, dubioque salutis,
Dixerat Æneæ, quum res Trojana labaret :
« Nate Dea, si nota satis præsagia nostræ
Mentis habes ; non tota cadet, te sospite, Troja.
Flamma tibi ferrumque dabunt iter : ibis, et una
Pergama rapta feres, donec Trojæque tibique
Externum patrio contingat amicius arvum.
Urbem et jam cerno Phrygios debere nepotes,
Quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis.
Hanc alii proceres per secula longa potentem,
Sed dominam rerum de sanguine natus Iuli
Efficiet : quo, quum tellus erit usa, fruentur

Ætheréæ sedes, cœlumque erit exitus illi. »
Hæc Helenum cecinisse penatigero Æneæ,
Mente memor refero, cognataque mœnia lætor
Crescere, et utiliter Phrygibus vicisse Pelasgos.
« Ne tamen oblitis ad metam tendere longe
Exspatiemur equis : cœlum, et quodcunque sub illo est,
Immutat formas, tellusque, et quidquid in illa est.
Nos quoque pars mundi, (quoniam non corpora solum,
Verum etiam volucres animæ sumus, inque ferinas
Possumus ire domos, pecudumque in pectora condi)
Corpora, quæ possint animas habuisse parentum,
Aut fratrum, aut aliquo junctorum fœdere nobis,
Aut hominum certe, tuta esse et honesta sinamus :
Neve Thyesteis cumulemur viscera mensis.
Quam male consuescit, quam se parat ille cruori
Impius humano, vituli qui guttura cultro
Rumpit, et immotas præbet mugitibus aures!
Aut qui vagitus similes puerilibus hædum
Edentem jugulare potest; aut alite vesci,
Cui dedit ipse cibos! quantum est, quod desit in istis
Ad plenum facinus! quo transitus inde paratur!
Bos aret, aut mortem senioribus imputet annis :
Horriferum contra Borean ovis arma ministret :
Ubera dent saturæ manibus pressanda capellæ.
Retia cum pedicis, laqueosque, artesque dolosas
Tollite : nec volucrem viscata fallite virga;
Nec formidatis cervos includite pinnis;

Nec celate cibis uncos fallacibus hamos.
Perdite, si qua nocent: verum hæc quoque perdite tantum.
Ora vacent epulis, alimentaque congrua carpant.»

VII. Talibus atque aliis instructo pectore dictis
In patriam remeasse ferunt, ultroque petitum
Accepisse Numam populi Latialis habenas.
Conjuge qui felix Nympha, ducibusque Camenis,
Sacrificos docuit ritus, gentemque, feroci
Adsuetam bello, pacis traduxit ad artes.
Quem, postquam senior regnumque ævumque peregit,
Exstinctum Latiæque nurus, populusque, Patresque
Deflevere Numam: nam conjux, urbe relicta,
Vallis Aricinæ densis latet abdita silvis,
Sacraque Oresteæ gemitu questuque Dianæ
Impedit. Ah! quoties Nymphæ nemorisque lacusque,
Ne faceret, monuere, et consolantia verba
Dixere! ah! quoties flenti Theseius heros,
«Siste modum, dixit; neque enim fortuna querenda
Sola tua est: similes aliorum respice casus;
Mitius ista feres: utinamque exempla dolentem,
Non mea te possent relevare! sed et mea possunt.

VIII. «Fando aliquem Hippolytum vestras, puto, contigit aures,
Credulitate patris, sceleratæ fraude novercæ
Occubuisse neci. Mirabere, vixque probabo:

Sed tamen ille ego sum. Me Pasiphaeia quondam
Tentatum frustra, patrium temerasse cubile
Quod voluit, finxit voluisse, et crimine verso,
Indiciine metu magis, offensane repulsæ,
Arguit : immeritumque pater projecit ab urbe,
Hostilique caput prece detestatur euntis.
Pittheam profugo curru Trœzena petebam,
Jamque Corinthiaci carpebam litora ponti,
Quum mare surrexit, cumulusque immanis aquarum
In montis speciem curvari et crescere visus,
Et dare mugitus, summoque cacumine findi.
Corniger hinc taurus ruptis expellitur undis,
Pectoribusque tenus molles erectus in auras,
Naribus et patulo partem maris evomit ore.
Corda pavent comitum : mihi mens interrita mansit,
Exsiliis contenta suis; quum colla feroces
Ad freta convertunt, arrectisque auribus horrent
Quadrupedes, monstrique metu turbantur, et altis
Præcipitant currum scopulis. Ego ducere vana
Frena manu, spumis albentibus oblita, luctor;
Et retro lentas tendo resupinus habenas.
Nec vires tamen has rabies superasset equorum,
Ni rota, perpetuum qua circumvertitur axem,
Stipitis occursu fracta ac disjecta fuisset.
Excutior curru : lorisque tenentibus artus
Viscera viva trahi, nervos in stirpe teneri,
Membra rapi partim, partim reprensa relinqui,

Ossa gravem dare fracta sonum, fessamque videres
Exhalari animam, nullasque in corpore partes,
Noscere quas posses; unumque erat omnia vulnus.
« Num potes, aut audes cladi componere nostræ,
Nympha, tuam? vidi quoque luce carentia regna,
Et lacerum fovi Phlegethontide corpus in unda:
Nec, nisi Apollineæ valido medicamine prolis,
Reddita vita foret. Quam postquam fortibus herbis
Atque ope Pæonia, Dite indignante, recepi;
Tum mihi, ne præsens augerem muneris hujus
Invidiam, densas objecit Cynthia nubes:
Utque forem tutus, possemque impune videri,
Addidit ætatem, nec cognoscenda reliquit
Ora mihi; Creteque diu dubitavit habendam
Traderet, an Delon. Delo Cretaque relictis,
Hic posuit, nomenque simul, quod possit equorum
Admonuisse, jubet deponere: « Quique fuisti
Hippolytus, dixit, nunc idem Virbius esto. »
Hoc nemus inde colo, de Dîsque minoribus unus
Numine sub dominæ lateo, atque accenseor illi. »
Non tamen Egeriæ luctus aliena levare
Damna valent, montisque jacens radicibus imis
Liquitur in lacrymas: donec, pietate dolentis
Mota, soror Phœbi gelidum de corpore fontem
Fecit, et æternas artus tenuavit in undas.
At Nymphas tetigit nova res; et Amazone natus
Haud aliter stupuit, quam quum Tyrrhenus arator

Fatalem glebam mediis adspexit in arvis
Sponte sua primum, nulloque agitante, moveri,
Sumere mox hominis, terræque amittere formam,
Oraque venturis aperire recentia fatis.
Indigenæ dixere Tagen: qui primus Etruscam
Edocuit gentem casus aperire futuros.

IX. Utque Palatinis hærentem collibus olim
Quum subito vidit frondescere Romulus hastam,
Quæ radice nova, non ferro stabat adacto,
Et jam non telum, sed lenti viminis arbor
Non exspectatas dabat admirantibus umbras.
Aut sua fluminea quum vidit Cipus in unda
Cornua (vidit enim), falsamque in imagine credens
Esse fidem, digitis ad frontem sæpe relatis,
Quæ vidit, tetigit: nec jam sua lumina damnans
Restitit, ut victor domito remeabat ab hoste.
Ad cœlumque oculos, et eodem brachia tollens,
« Quidquid, ait, Superi, monstro portenditur isto,
Seu lætum est, patriæ lætum, populoque Quirini;
Sive minax, mihi sit: » viridique e cæspite factas
Placat odoratis herbosas ignibus aras;
Vinaque dat pateris, mactatarumque bidentûm,
Quid sibi significent, trepidantia consulit exta.
Quæ simul inspexit Tyrrhenæ gentis haruspex,
Magna quidem rerum molimina vidit in illis,
Non manifesta tamen. Quum vero sustulit acre

A pecudum fibris ad Cipi cornua lumen;
« Rex, ait, o! salve : tibi enim, tibi, Cipe, tuisque
Hic locus, et Latiæ parebunt cornibus arces.
Tu modo rumpe moram, portasque intrare patentes
Adpropera : sic fata jubent. Namque Urbe receptus
Rex eris, et sceptro tutus potiere perenni. »
Retulit ille pedem, torvamque a mœnibus Urbis
Avertens faciem, « Procul, ah! procul omina, dixit,
Talia Dî pellant, multoque ego justius ævum
Exsul agam, quam me videant Capitolia regem. »
Dixit, et extemplo populumque gravemque Senatum
Convocat : ante tamen pacali cornua lauro
Velat, et aggeribus factis a milite forti
Insistit; priscoque Deos e more precatus,
« Est, ait, hic unus, quem vos nisi pellitis urbe,
Rex erit : is qui sit, signo, non nomine, dicam.
Cornua fronte gerit : quem vobis indicat augur,
Si Romam intrarit, famularia jura daturum.
Ille quidem potuit portas irrumpere apertas;
Sed nos obstitimus, quamvis conjunctior illo
Nemo mihi est. Vos Urbe virum prohibete, Quirites;
Vel, si dignus erit, gravibus vincite catenis;
Aut finite metum fatalis morte tyranni. »
Qualia succinctis, ubi trux insibilat Eurus,
Murmura pinetis fiunt; aut qualia fluctus
Æquorei faciunt, si quis procul audiat illos;
Tale sonat populus. Sed per confusa frementis

Verba tamen vulgi vox eminet una, « Quis ille? »
Et spectant frontes, prædictaque cornua quærunt.
Rursus ad hos Cipus, « Quem poscitis, inquit, habetis; »
Et, demta capiti, populo prohibente, corona,
Exhibuit gemino præsignia tempora cornu.
Demisere oculos omnes, gemitumque dedere,
Atque illud meritis clarum (quis credere possit?)
Inviti videre caput: nec honore carere
Ulterius passi, festam imposuere coronam.
At proceres, quoniam muros intrare vereris,
Ruris honorati tantum tibi, Cipe, dedere,
Quantum depresso subjectis bubus aratro
Complecti posses ad finem Solis ab ortu:
Cornuaque æratis, miram referentia formam,
Postibus insculpunt, longum mansura per ævum.

X. Pandite nunc, Musæ, præsentia numina vatum
(Scitis enim, nec vos fallit spatiosa vetustas),
Unde Coroniden circumflua Tibridis alveo
Insula Romuleæ sacris adsciverit urbis.
Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
Pallidaque exsangui squalebant corpora tabo.
Funeribus fessi postquam mortalia cernunt
Tentamenta nihil, nihil artes posse medentûm;
Auxilium cœleste petunt: mediamque tenentes
Orbis humum Delphos adeunt, oracula Phœbi;
Utque salutifera miseris succurrere rebus

Sorte velit, tantæque urbis mala finiat, orant.
Et locus, et laurus, et, quas habet illa, pharetræ,
Intremuere simul; cortinaque reddidit imo
Hanc adyto vocem, pavefactaque pectora movit:
« Quod petis hinc, propiore loco, Romane, petisses;
Et pete nunc propiore loco: nec Apolline vobis,
Qui minuat luctus, opus est, sed Apolline nato.
Ite bonis avibus, prolemque arcessite nostram. »
Jussa Dei prudens postquam accepere Senatus;
Quam colat, explorant, juvenis Phœbeius urbem,
Quique petant ventis Epidauria litora, mittunt.
Quæ simul incurva missi tetigere carina,
Concilium Graiosque patres adiere; darentque
Oravere Deum, qui præsens funera gentis
Finiat Ausoniæ: certas ita dicere sortes.
Dissidet, et variat sententia: parsque negandum
Non putat auxilium; multi renuere, suamque
Non emittere opem, nec numina tradere suadent.
Dum dubitant, seram pepulere crepuscula lucem,
Umbraque telluris tenebras induxerat orbi:
Quum Deus in somnis opifer consistere visus
Ante tuum, Romane, torum; sed qualis in æde
Esse solet: baculumque tenens agreste sinistra,
Cæsariem longæ dextra deducere barbæ,
Et placido tales emittere pectore voces:
« Pone metus: veniam; simulacraque nostra relinquam.
Hunc modo serpentem, baculum qui nexibus ambit,

Perspice, et usque nota visu, ut cognoscere possis.
Vertar in hunc : sed major ero, tantusque videbor,
In quantum verti cœlestia corpora debent. »
Extemplo cum voce Deus, cum voce Deoque
Somnus abit, somnique fugam lux alma secuta est.
Postera sidereos Aurora fugaverat ignes :
Incerti quid agant proceres ad templa petiti
Conveniunt operosa Dei; quaque ipse morari
Sede velit, signis cœlestibus indicet, orant.
Vix bene desierant, quum cristis aureus altis
In serpente Deus prænuntia sibila misit,
Adventuque suo signumque, arasque, foresque,
Marmoreumque solum, fastigiaque aurea movit;
Pectoribusque tenus media sublimis in æde
Constitit, atque oculos circumtulit igne micantes.
Territa turba pavet : cognovit numina castos
Evinctus vitta crines albente sacerdos,
Et, « Deus en, Deus en; linguisque animisque favete,
Quisquis ades, dixit. Sis, o pulcherrime! visus
Utiliter : populosque juves tua sacra colentes. »
Quisquis adest, jussum venerantur numen; et omnes
Verba sacerdotis referunt geminata, piumque
Æneadæ præstant et mente et voce favorem.
Adnuit his : motisque Deus rata pignora cristis,
Ter repetita dedit vibrata sibila lingua.
Tum gradibus nitidis delabitur, oraque retro
Flectit, et antiquas abiturus respicit aras,

Adsuetasque domos, habitataque templa salutat:
Inde per injectis adopertam floribus ingens
Serpit humum, flectitque sinus, mediamque per urbem
Tendit ad incurvo munitos aggere portus.
Restitit hic: agmenque suum, turbæque sequentis
Officium placido visus dimittere vultu,
Corpus in Ausonia posuit rate. Numinis illa
Sensit onus: pressaque Dei gravitate carina,
Æneadæ gaudent, cæsoque in litore tauro
Torta coronatæ solvunt retinacula navi.

Impulerat levis aura ratem. Deus eminet alte,
Impositaque premens puppim cervice recurvam,
Cæruleas despectat aquas: modicisque per æquor
Ionium Zephyris sexto Pallantidos ortu
Italiam tenuit, præterque Lacinia templo
Nobilitata Deæ, Scylaceaque litora fertur.
Linquit Iapygiam, lævaque Amphissia remis
Saxa fugit: dextra prærupta Ceraunia parte,
Romechiumque legit, Caulonaque, Naryciamque,
Evincitque fretum, Siculique angusta Pelori,
Hippotadæque domos regis, Temesesque metalla;
Leucosiamque petit, tepidique rosaria Pæsti.
Inde legit Capreas, promontoriumque Minervæ,
Et Surrentino generosos palmite colles,
Herculeamque urbem, Stabiasque, et in otia natam
Parthenopen, et ab hac Cumææ templa Sibyllæ.
Hinc calidi fontes, lentisciferumque tenentur

Liternum, multamque trahens sub gurgite arenam
Vulturnus, niveisque frequens Sinuessa columbis,
Minturnæque graves, et quam tumulavit alumnus,
Antiphatæque domus, Trachasque obsessa palude,
Et tellus Circæa, et spissi litoris Antium.
Huc ubi veliferam nautæ advertere carinam
(Asper enim jam pontus erat), Deus explicat orbes,
Perque sinus crebros et magna volumina labens,
Templa parentis init, flavum tangentia litus.
Æquore pacato patrias Epidaurius aras
Linquit, et hospitio juncti sibi numinis usus,
Litoream tractu squamæ crepitantis arenam
Sulcat, et, innixus moderamine navis, in alta
Puppe caput posuit: donec Castrumque, sacrasque
Lavinî sedes, Tiberinaque ad ostia venit.
Huc omnes populi passim, matrumque patrumque
Obvia turba ruit, quæque ignes, Troica, servant,
Vesta, tuos, lætoque Deum clamore salutant.
Quaque per adversas navis cita ducitur undas,
Tura super ripas, aris ex ordine factis,
Parte ab utraque sonant, et odorant aera fumis,
Ictaque conjectos incalfacit hostia cultros.
Jamque caput rerum, Romanam intraverat urbem;
Erigitur serpens, summoque adclinia malo
Colla movet, sedesque sibi circumspicit aptas.
Scinditur in geminas partes circumfluus amnis:
Insula nomen habet; laterumque a parte duorum

Porrigit æquales media tellure lacertos.
Huc se de Latia pinu Phœbeius anguis
Contulit, et finem, specie cœleste resumta,
Luctibus imposuit, venitque salutifer Urbi.

XI. Hic tamen accessit delubris advena nostris;
Cæsar in Urbe sua Deus est: quem Marte togaque
Præcipuum, non bella magis finita triumphis,
Resque domi gestæ, properataque gloria rerum
In sidus vertere novum, stellamque comantem,
Quam sua progenies. Neque enim de Cæsaris actis
Ullum majus opus, quam quod pater exstitit hujus.
Scilicet æquoreos plus est domuisse Britannos,
Perque papyriferi septemflua flumina Nili
Victrices egisse rates, Numidasque rebelles,
Cinyphiumque Jubam, Mithridateisque tumentem
Nominibus Pontum, populo adjecisse Quirini,
Et multos meruisse, aliquos egisse triumphos,
Quam tantum genuisse virum, quo præside rerum,
Humano generi, Superi, cavistis abunde.
Ne foret hic igitur mortali semine cretus,
Ille Deus faciendus erat. Quod ut aurea vidit
Æneæ genitrix, vidit quoque triste parari
Pontifici letum, et conjurata arma moveri.
Palluit, et cunctis, ut cuique erat obvia, Divis,
« Adspice, dicebat, quanta mihi mole parentur
Insidiæ, quantaque caput cum fraude petatur,

Quod de Dardanio solum mihi restat Iulo.
Solane semper ero justis exercita curis?
Quam modo Tydidæ Calydonia vulneret hasta,
Nunc male defensæ confundant mœnia Trojæ:
Quæ videam natum, longis erroribus actum,
Jactarique freto, sedesque intrare silentûm,
Bellaque cum Turno gerere, aut, si vera fatemur,
Cum Junone magis. Quid nunc antiqua recordor
Damna mei generis? timor hic meminisse priorum
Non sinit. In me acui sceleratos cernitis enses;
Quos prohibete, precor, facinusque repellite, neve
Cæde sacerdotis flammas exstinguite Vestæ.»
Talia nequidquam toto Venus anxia cœlo
Verba jacit, Superosque movet. Qui rumpere quamquam
Ferrea non possunt veterum decreta Sororum,
Signa tamen luctus dant haud incerta futuri.
Arma ferunt nigras inter crepitantia nubes,
Terribilesque tubas, auditaque cornua cœlo
Præmonuisse nefas. Phœbi quoque tristis imago
Lurida sollicitis præbebat lumina terris.
Sæpe faces visæ mediis ardere sub astris:
Sæpe inter nimbos guttæ cecidere cruentæ;
Cærulus et vultum ferrugine Lucifer atra
Sparsus erat, sparsi lunares sanguine currus.
Tristia mille locis Stygius dedit omina bubo;
Mille locis lacrymavit ebur: cantusque feruntur
Auditi, sanctis et verba minacia lucis.

Victima nulla litat: magnosque instare tumultus
Fibra monet; cæsumque caput reperitur in extis.
Inque foro, circumque domos, et templa Deorum
Nocturnos ululasse canes, umbrasque silentûm
Erravisse ferunt, motamque tremoribus urbem.
Non tamen insidias, venturaque vincere fata
Præmonitus potuere Deûm; strictique feruntur
In templum gladii: neque enim locus ullus in Urbe
Ad facinus, diramque placet, nisi Curia, cædem.
Tum vero Cytherea manu percussit utraque
Pectus; et ætherea molitur condere nube,
Qua prius infesto Paris est ereptus Atridæ,
Et Diomedeos Æneas fugerat enses.
Talibus hanc genitor: « Sola insuperabile fatum,
Nata, movere paras? Intres licet ipsa Sororum
Tecta trium, cernes illic molimine vasto
Ex ære, et solido rerum tabularia ferro:
Quæ neque concursum cœli, neque fulminis iram,
Nec metuunt ullas tuta atque æterna ruinas.
Invenies illic inclusa adamante perenni
Fata tui generis: legi ipse, animoque notavi,
Et referam, ne sis etiamnum ignara futuri.
Hic sua complevit, pro quo, Cytherea, laboras,
Tempora, perfectis, quos terræ debuit, annis.
Ut Deus accedat cœlo, templisque colatur,
Tu facies, natusque suus; qui nominis heres,
Impositum feret Urbis onus, cæsique parentis

Nos in bella suos fortissimus ultor habebit.
Illius auspiciis obsessæ mœnia pacem
Victa petent Mutinæ : Pharsalia sentiet illum,
Emathiaque iterum madefacti cæde Philippi;
Et magnum Siculis nomen superabitur undis:
Romanique ducis conjux Ægyptia, tædæ
Non bene fisa, cadet; frustraque erit illa minata,
Servitura suo Capitolia nostra Canopo.
Quid tibi Barbariem, gentes ab utroque jacentes
Oceano, numerem? quodcunque habitabile tellus
Sustinet, hujus erit: pontus quoque serviet illi.
Pace data terris, animum ad civilia vertet
Jura suum, legesque feret justissimus auctor,
Exemploque suo mores reget: inque futuri
Temporis ætatem, venturorumque nepotum,
Prospiciens, prolem sancta de conjuge natam
Ferre simul nomenque suum curasque jubebit.
Nec, nisi quum senior similes æquaverit annos,
Æthereas sedes, cognataque sidera tanget.
Hanc animam interea cæso de corpore raptam
Fac jubar, ut semper Capitolia nostra, Forumque
Divus ab excelsa prospectet Julius æde. »
Vix ea fatus erat, media quum sede Senatus
Constitit alma Venus, nulli cernenda, suique
Cæsaris eripuit membris, nec in aera solvi
Passa recentem animam, cœlestibus intulit astris.
Dumque tulit, lumen capere, atque ignescere sensit,

Emisitque sinu. Luna volat altius illa,
Flammiferumque trahens spatioso limite crinem.
Stella micat, natique videns benefacta, fatetur
Esse suis majora, et vinci gaudet ab illo.
Hic sua præferri quamquam vetat acta paternis;
Libera fama tamen, nullisque obnoxia jussis,
Invitum præfert, unaque in parte repugnat.
Sic magni cedit titulis Agamemnonis Atreus:
Ægea sic Theseus, sic Pelea vincit Achilles.
Denique, ut exemplis ipsos æquantibus utar,
Sic et Saturnus minor est Jove. Jupiter arces
Temperat æthereas, et mundi regna triformis;
Terra sub Augusto: pater est et rector uterque.
 Dî, precor, Æneæ comites, quibus ensis et ignis
Cessêrunt, Dîque Indigetes, genitorque, Quirine,
Urbis, et invicti genitor, Gradive, Quirini,
Vestaque Cæsareos inter sacrata Penates,
Et cum Cæsarea tu, Phœbe domestice, Vesta,
Quique tenes altus Tarpeias, Jupiter, arces,
Quosque alios vati fas appellare piumque;
Tarda sit illa dies, et nostro serior ævo,
Qua caput Augustum, quem temperat, orbe relicto,
Accedat cœlo, faveatque precantibus absens.

XII. Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.
Quum volet illa dies, quæ nil nisi corporis hujus

Jus habet, incerti spatium mihi finiat ævi :
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum ;
Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi, perque omnia secula fama,
Si quid habent veri vatum præsagia, vivam.

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBRI I—III.

LIBRI PRIMI

ARGUMENTUM.

Elegia I. Librum poeta monet, quid faciendum, Romam ubi advenerit. — II. Diis supplicat, ut ab imminenti naufragio servent incolumem. — III. Luctuosus ex urbe Roma discessus. — IV. Ad amicum, qui fidus in adversis permanserat. — V. Ad uxorem, de ipsius erga se fide et amore. — VI. Ad amicos, qui ejus imaginem pie religioseque observabant. — VII. In quemdam, qui pollicitam fidem fregerat. — VIII. Quod fortunam vulgus sequitur. — IX. Navim laudat, qua usus in Corinthiaco sinu. — X. Ad Lectorem, quod inter eundum, primum hunc Librum confecerit.

TRISTIUM

LIBER PRIMUS.

ELEGIA I.

Parve (nec invideo), sine me, Liber, ibis in Urbem:
  Hei mihi! quo domino non licet ire tuo.
Vade, sed incultus; qualem decet exsulis esse.
  Infelix, habitum temporis hujus habe.
Nec te purpureo velent vaccinia fuco:
  Non est conveniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur:
  Candida nec nigra cornua fronte geras.
Felices ornent hæc instrumenta libellos:
  Fortunæ memorem te decet esse meæ.
Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes,
  Hirsutus passis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat: qui viderit illas,
  De lacrymis factas sentiet esse meis.
Vade, Liber, verbisque meis loca grata saluta.
  Contingam certe, quo licet, illa pede.
Si quis, ut in populo, nostri non immemor illic,
  Si quis, qui, quid agam, forte requirat, erit;
Vivere me dices, salvum tamen esse negabis:
  Id quoque, quod vivam, munus habere Dei.

Atque ita te tacitus, quærenti plura, legendum,
Ne, quod non opus est, forte loquare, dabis.
Protinus admonitus repetet mea crimina lector;
Et peragar populi publicus ore reus.
Neu, cave, defendas, quamvis mordebere dictis:
Causa patrocinio non bona pejor erit.
Invenies aliquem, qui me suspiret ademtum,
Carmina nec siccis perlegat ista genis;
Et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,
Sit mea, lenito Cæsare, pœna minor.
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
Placatos misero qui volet esse Deos:
Quæque volet, rata sint; ablataque Principis ira
Sedibus in patriis det mihi posse mori.
Ut peragas mandata, Liber, culpabere forsan;
Ingeniique minor laude ferere mei.
Judicis officium est, ut res, ita tempora rerum
Quærere: quæsito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta sereno:
Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis et otia quærunt:
Me mare, me venti, me fera jactat hiems.
Carminibus metus omnis abest: ego perditus ensem
Hæsurum jugulo jam puto jamque meo.
Hæc quoque, quod facio, judex mirabitur æquus;
Scriptaque cum venia qualiacunque leget.
Da mihi Mæoniden, et tot circumspice casus:

Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famæ, Liber, ire memento;
Nec tibi sit lecto displicuisse pudor:
Non ita se nobis præbet Fortuna secundam,
Ut tibi sit ratio laudis habenda tuæ.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore,
Quærendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non studiumque, quod obfuit, odi,
Sit satis: ingenio sic fuga parta meo.
I tamen, i, pro me tu, cui licet, adspice Romam.
Di facerent, possem nunc meus esse liber!
Nec te, quod venias magnam peregrinus in Urbem,
Ignotum populo posse venire puta.
Ut titulo careas, ipso noscere colore:
Dissimulare velis, te licet esse meum.
Clam tamen intrato, ne te mea carmina lædant:
Non sunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
Non putet, e gremio rejiciatque suo;
Inspice, dic, titulum: non sum præceptor Amoris:
Quas meruit, pœnas jam dedit illud opus.
Forsitan exspectes, ut in alta Palatia missum
Scandere te jubeam, Cæsareamque domum.
Ignoscant augusta mihi loca, Dique locorum,
Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.
Esse quidem memini mitissima sedibus illis
Numina: sed timeo, qui nocuere, Deos.

Terretur minimo pennæ stridore columba,
Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Nec procul a stabulis audet secedere, si qua
Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret cœlum Phaethon, si viveret; et, quos
Optarat stulte, tangere nollet equos.
Me quoque, quæ sensi, fateor Jovis arma timere:
Me reor infesto, quum tonat, igne peti.
Quicunque Argolica de classe Capharea fugit,
Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.
Et mea cymba, semel vasta percussa procella,
Illum, quo læsa est, horret adire locum.
Ergo, care Liber, timida circumspice mente;
Et satis a media sit tibi plebe legi.
Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
Icarus, Icariis nomina fecit aquis.
Difficile est tamen, hic remis utaris, an aura,
Dicere: consilium resque locusque dabunt.
Si poteris vacuo tradi; si cuncta videbis
Mitia; si vires fregerit ira suas;
Si quis erit, qui te dubitantem, et adire timentem
Tradat, et ante tamen pauca loquatur: adi.
Luce bona, dominoque tuo felicior ipse,
Pervenias illuc, et mala nostra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more potest.
Tantum ne noceas, dum vis prodesse, videto:

Nam spes est animi nostra timore minor.
Quæque quiescebat, ne mota resæviat ira,
Et pœnæ tu sis altera causa, cave.
Quum tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
Contigerisque tuam, scrinia curva, domum;
Adspicies illic positos ex ordine fratres,
Quos studium cunctos evigilavit idem.
Cætera turba palam titulos ostendet apertos,
Et sua detecta nomina fronte geret.
Tres procul obscura latitantes parte videbis:
Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.
Hos tu vel fugias, vel, si satis oris habebis,
Œdipodas facito Telegonosque voces.
Deque tribus, moneo, si quæ tibi cura parentis,
Ne quemquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
Nuper ab exsequiis carmina rapta meis:
His mando dicas, inter mutata referri
Fortunæ vultum corpora posse meæ.
Namque ea dissimilis subito est effecta priori:
Flendaque nunc, aliquo tempore læta fuit.
Plura quidem mandare tibi, si quæris, habebam;
Sed vereor tardæ causa fuisse moræ.
Quod si, quæ subeunt, tecum, Liber, omnia ferres,
Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est; propera: nobis habitabitur orbis
Ultimus, a terra terra remota mea.

ELEGIA II.

Di maris et cœli, (quid enim nisi vota supersunt?)
Solvere quassatæ parcite membra ratis:
Neve, precor, magni subscribite Cæsaris iræ.
Sæpe, premente Deo, fert Deus alter opem.
Mulciber in Trojam, pro Troja stabat Apollo:
Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Ænean propior Saturnia Turno;
Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Sæpe ferox cautum petiit Neptunus Ulixen:
Eripuit patruo sæpe Minerva suo.
Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
Quid vetat irato numen adesse Deo?
Verba miser frustra non proficientia perdo:
Ipsa graves spargunt ora loquentis aquæ:
Terribilisque Notus jactat mea dicta; precesque,
Ad quos mittuntur, non sinit ire Deos.
Ergo idem venti, ne causa lædar in una,
Velaque nescio quo, votaque nostra ferunt.
Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
Jam jam tacturos sidera summa putes.
Quantæ diducto subsidunt æquore valles!
Jam jam tacturas Tartara nigra putes.

Quocunque adspicias, nihil est nisi pontus et aer;
Fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani turbine venti:
Nescit, cui domino pareat, unda maris.
Nam modo purpureo vires capit Eurus ab ortu;
Nunc Zephyrus sero vespere missus adest:
Nunc gelidus sicca Boreas bacchatur ab Arcto;
Nunc Notus adversa prælia fronte gerit.
Rector in incerto est; nec, quid fugiatve petatve,
Invenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus; nec spes, nisi vana, salutis:
Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus: frustraque precanti
Ore necaturas accipiemus aquas.
At pia nil aliud quam me dolet exsule conjux:
Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
Nescit in immenso jactari corpora ponto:
Nescit agi ventis: nescit adesse necem.
Dî bene, quod non sum mecum conscendere passus,
Ne mihi mors misero bis patienda foret!
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
Dimidia certe parte superstes ero.
Hei mihi! quam celeri micuerunt nubila flamma!
Quantus ab æthereo personat axe fragor!
Nec levius laterum tabulæ feriuntur ab undis,
Quam grave balistæ mœnia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes·

Posterior nono est, undecimoque prior.
Nec letum timeo; genus est miserabile leti:
Demite naufragium; mors mihi munus erit.
Est aliquid, fatove suo ferrove cadentem
In solida moriens ponere corpus humo:
Et mandare suis aliquid, sperare sepulcra,
Et non æquoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece: non ego solus
Hic vehor. Immeritos cur mea pœna trahit?
Prô Superi, viridesque Dei, quibus æquora curæ!
Utraque jam vestras sistite turba minas.
Quamque dedit vitam mitissima Cæsaris ira,
Hanc sinite infelix in loca jussa feram.
Si, quam commerui, pœnam me pendere vultis;
Culpa mea est, ipso judice, morte minor.
Mittere me Stygias si jam voluisset ad undas
Cæsar, in hoc vestra non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris
Copia; quodque dedit, quum volet, ipse feret.
Vos modo, quos nullo certe puto crimine læsos,
Contenti nostris, Dî, precor, este malis.
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
Quod periit, salvum jam caput esse potest.
Ut mare considat, ventisque ferentibus utar;
Ut mihi parcatis; num minus exsul ero?
Non ego, divitias avidus sine fine parandi,
Latum mutandis mercibus æquor aro:

Nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas;
  Oppida non Asiæ, non loca visa prius.
Non ut, Alexandri claram delatus in urbem,
  Delicias videam, Nile jocose, tuas.
Quod faciles opto ventos, (quis credere possit?)
  Sarmatis est tellus, quam mea vota petunt.
Obligor, ut tangam lævi fera litora Ponti;
  Quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.
Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas;
  Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compescite fluctus;
  Pronaque sint nostræ numina vestra rati:
Seu magis odistis, jussæ me advertite terræ.
  Supplicii pars est in regione mei.
Ferte, (quid hic facio?) rapidi, mea carbasa, venti:
  Ausonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Cæsar: quid, quem fugat ille, tenetis?
  Adspiciat vultus Pontica terra meos.
Et jubet, et merui: nec, quæ damnaverit ille,
  Crimina defendi fasve piumve puto.
Si tamen acta Deos nunquam mortalia fallunt;
  A culpa facinus scitis abesse mea.
Immo ita; vos scitis. Si me meus abstulit error,
  Stultaque mens nobis, non scelerata, fuit:
Quamlibet e minimis, domui si favimus illi;
  Si satis Augusti publica jussa mihi;
Hoc duce, si dixi felicia secula, proque

Cæsare tura pius Cæsaribusque dedi;
Si fuit hic animus nobis, ita parcite, Divi:
Sin minus, alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidæ vanescere nubes,
Victaque mutati frangitur ira maris?
Non casus, sed vos sub conditione vocati,
Fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

ELEGIA III.

Quum subit illius tristissima noctis imago,
Quæ mihi supremum tempus in Urbe fuit;
Quum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui;
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Jam prope lux aderat, qua me discedere Cæsar
Finibus extremæ jusserat Ausoniæ.
Nec mens, nec spatium fuerant satis apta paranti:
Torpuerant longa pectora nostra mora.
Non mihi servorum, comitis non cura legendi,
Non aptæ profugo vestis opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Jovis ignibus ictus
Vivit, et est vitæ nescius ipse suæ.
Ut tamen hanc animo nubem dolor ipse removit,
Et tandem sensus convaluere mei;
Adloquor extremum mœstos abiturus amicos,
Qui modo de multis unus et alter erant.
Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
Imbre per indignas usque cadente genas.
Nata procul Libycis aberat diversa sub oris,
Nec poterat fati certior esse mei.
Quocunque adspiceres, luctus gemitusque sonabant;
Formaque non taciti funeris intus erat.
Femina, virque, meo pueri quoque funere mœrent:

Inque domo lacrymas angulus omnis habet.
Si licet exemplis in parvo grandibus uti,
Hæc facies Trojæ, quum caperetur, erat.
Jamque quiescebant voces hominumque canumque,
Lunaque nocturnos alta regebat equos.
Hanc ego suspiciens, et ab hac Capitolia cernens,
Quæ nostro frustra juncta fuere Lari;
« Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,
Jamque oculis nunquam templa videnda meis,
Dîque relinquendi, quos urbs habet alta Quirini,
Este salutati tempus in omne mihi.
Et quamquam sero clypeum post vulnera sumo,
Attamen hanc odiis exonerate fugam;
Cœlestique viro, quis me deceperit error,
Dicite; pro culpa ne scelus esse putet.
Ut, quod vos scitis, pœnæ quoque sentiat auctor.
Placato possum non miser esse Deo. »
Hac prece adoravi Superos ego : pluribus uxor,
Singultu medios præpediente sonos.
Illa etiam ante Lares passis prostrata capillis
Contigit exstinctos ore tremente focos :
Multaque in aversos effudit verba Penates,
Pro deplorato non valitura viro.
Jamque moræ spatium nox præcipitata negabat,
Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat.
Quid facerem? blando patriæ retinebar amore;
Ultima sed jussæ nox erat illa fugæ.

Ah! quoties aliquo dixi properante, « Quid urges!
  Vel, quo festines ire, vel unde, vide. »
Ah! quoties certam me sum mentitus habere
  Horam, propositæ quæ foret apta viæ.
Ter limen tetigi; ter sum revocatus: et ipse
  Indulgens animo pes mihi tardus erat.
Sæpe, Vale dicto, rursus sum multa locutus;
  Et quasi discedens oscula summa dedi.
Sæpe eadem mandata dedi; meque ipse fefelli,
  Respiciens oculis pignora cara meis.
Denique, «Quid propero? Scythia est, quo mittimur, inquam;
  Roma relinquenda est: utraque justa mora est.
Uxor in æternum vivo mihi viva negatur,
  Et domus, et fidæ dulcia membra domus;
Quosque ego fraterno dilexi more, sodales;
  O mihi Thesea pectora juncta fide!
Dum licet, amplectar; numquam fortasse licebit
  Amplius: in lucro, quæ datur hora, mihi est. »
Nec mora; sermonis verba imperfecta relinquo,
  Complectens animo proxima quæque meo.
Dum loquor, et flemus, cœlo nitidissimus alto,
  Stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam;
  Et pars abrumpi corpore visa suo est.
Sic Priamus doluit, tunc quum in contraria versus
  Ultores habuit proditionis equus.
Tum vero exoritur clamor gemitusque meorum;

Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
Tum vero conjux, humeris abeuntis inhærens,
  Miscuit hæc lacrymis tristia dicta suis:
«Non potes avelli: simul. ah! simul ibimus, inquit:
  Te sequar, et conjux exsulis exsul ero.
Et mihi facta via est; et me capit ultima tellus:
  Accedam profugæ sarcina parva rati.
Te jubet e patria discedere Cæsaris ira;
  Me pietas: pietas hæc mihi Cæsar erit.»
Talia tentabat; sic et tentaverat ante:
  Vixque dedit victas utilitate manus.
Egredior (sive illud erat sine funere ferri),
  Squalidus immissis hirta per ora comis.
Illa dolore mei tenebris narratur obortis
  Semianimis media procubuisse domo:
Utque resurrexit, fœdatis pulvere turpi
  Crinibus, et gelida membra levavit humo;
Se modo, desertos modo complorasse Penates,
  Nomen et erepti sæpe vocasse viri;
Nec gemuisse minus, quam si natæve meumve
  Vidisset structos corpus habere rogos;
Et voluisse mori, et moriendo ponere sensus;
  Respectuque tamen non posuisse mei.
Vivat; et absentem, quoniam sic fata tulerunt,
  Vivat, et auxilio sublevet usque suo!

TINGITUR Oceano custos Erymanthidos Ursæ,

Æquoreasque suo sidere turbat aquas :
Nos tamen Ionium non nostra findimus æquor
Sponte, sed audaces cogimur esse metu.
Me miserum ! quantis increscunt æquora ventis,
Erutaque ex imis fervet arena vadis!
Monte nec inferior, proræ puppique recurvæ
Insilit, et pictos verberat unda Deos.
Pinea texta sonant: pulsi stridore rudentes;
Adgemit et nostris ipsa carina malis.
Navita, confessus gelido pallore timorem,
Jam sequitur victam, non regit arte, ratem.
Utque parum validus non proficientia rector
Cervicis rigidæ frena remittit equo :
Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undæ,
Aurigam video vela dedisse rati.
Quod nisi mutatas emiserit Æolus auras,
In loca jam nobis non adeunda ferar.
Nam procul Illyriis læva de parte relictis,
Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas, quæso, contendere terras,
Et mecum magno pareat aura Deo.
Dum loquor, et cupio pariter timeoque revelli,
Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite, cærulei, vos parcite, numina ponti;
Infestumque mihi sit satis esse Jovem !
Vos animam sævæ fessam subducite morti;
Si modo, qui periit, non periisse potest.

ELEGIA IV.

O! MIHI post ullos nunquam memorande sodales,
O! cui præcipue sors mea visa sua est;
Adtonitum qui me (memini), carissime, primus
Ausus es adloquio sustinuisse tuo;
Qui mihi consilium vivendi mite dedisti,
Quum foret in misero pectore mortis amor:
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis,
Officium nec te fallit, amice, tuum.
Hæc mihi semper erunt imis infixa medullis;
Perpetuusque animæ debitor hujus ero.
Spiritus et vacuas prius hic tenuandus in auras
Ibit, et in tepido deseret ossa rogo,
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro,
Et longa pietas excidat ista die.
Di tibi sint faciles, et opis nullius egentem
Fortunam præstent, dissimilemque meæ.
Si tamen hæc navis vento ferretur amico,
Ignoraretur forsitan ista fides.
Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
Si non infernas vivus adisset aquas.
Ut foret exemplum veri Phoceus amoris,
Fecerunt furiæ, tristis Oresta, tuæ.

Si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes,
Hyrtacidæ Niso gloria nulla foret.
Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus auru
Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum juvat, et vultu ridet Fortuna sereno,
Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit, fugiunt; nec noscitur ulli,
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque hæc exemplis quondam collecta priorum,
Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Vix duo tresve, mihi de tot superestis, amici:
Ceterà Fortunæ, non mea, turba fuit.
Quo magis, o pauci! rebus succurrite lapsis,
Et date naufragio litora tuta meo:
Neve metu falso nimium trepidate, timentes,
Hac offendatur ne pietate Deus.
Sæpe fidem adversis etiam laudavit in armis;
Inque suis amat hanc Cæsar, in hoste probat.
Causa mea est melior, qui non contraria fovi
Arma; sed hanc merui simplicitate fugam.
Invigiles igitur nostris pro casibus oro,
Diminui si qua numinis ira potest.
Scire meos si quis casus desideret omnes,
Plus, quam quod fieri res sinit, ille petat.
Tot mala sum passus, quot in æthere sidera lucent;
Parvaque quot siccus corpora pulvis habet.
Multaque credibili tulimus majora; ratamque,

Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam mecum quædam moriatur oportet,
  Meque velim possit dissimulante tegi.
Si vox infragilis, pectus mihi firmius ære,
  Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis,
  Materia vires exsuperante meas.
Pro duce Neritio, docti, mala nostra, poetæ,
  Scribite: Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi spatio multis erravit in annis
  Inter Dulichias Iliacasque domos:
Nos, freta sideribus notis distantia mensos,
  Sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus.
Ille habuit fidamque manum, sociosque fideles,
  Me profugum comites deseruere mei:
Ille suam lætus patriam victorque petebat:
  A patria fugio victus et exsul ego.
Nec mihi Dulichium domus est, Ithaceve, Sameve;
  Pœna quibus non est grandis abesse locis:
Sed quæ de septem totum circumspicit orbem
  Montibus, imperii Roma Deûmque locus.
Illi corpus erat durum patiensque laborum:
  Invalidæ vires ingenuæque mihi.
Ille erat adsidue sævis agitatus in armis:
  Adsuetus studiis mollibus ipse fui.
Me Deus oppressit, nullo mala nostra levante:
  Bellatrix illi Diva ferebat opem.

Quumque minor Jove sit, tumidis qui regnat in undis,
  Illum Neptuni, me Jovis ira premit.
Adde, quod illius pars maxima ficta laborum est;
  Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quæsitos tetigit tamen ille Penates;
  Quæque diu petiit, contigit arva tamen:
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,
  Ni fuerit læsi mollior ira Dei.

Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam mecum quædam moriatur oportet,
Meque velim possit dissimulante tegi.
Si vox infragilis, pectus mihi firmius ære,
Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complectecer omnia verbis,
Materia vires exsuperante meas.
Pro duce Neritio, docti, mala nostra, poetæ,
Scribite: Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi spatio multis erravit in annis
Inter Dulichias Iliacasque domos:
Nos, freta sideribus notis distantia mensos,
Sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus.
Ille habuit fidamque manum, sociosque fideles,
Me profugum comites deseruere mei:
Ille suam lætus patriam victorque petebat:
A patria fugio victus et exsul ego.
Nec mihi Dulichium domus est, Ithaceve, Sameve;
Pœna quibus non est grandis abesse locis:
Sed quæ de septem totum circumspicit orbem
Montibus, imperii Roma Deûmque locus.
Illi corpus erat durum patiensque laborum:
Invalidæ vires ingenuæque mihi.
Ille erat adsidue sævis agitatus in armis:
Adsuetus studiis mollibus ipse fui.
Me Deus oppressit, nullo mala nostra levante:
Bellatrix illi Diva ferebat opem.

Quumque minor Jove sit, tumidis qui regnat in undis,
Illum Neptuni, me Jovis ira premit.
Adde, quod illius pars maxima ficta laborum est;
Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quæsitos tetigit tamen ille Penates;
Quæque diu petiit, contigit arva tamen:
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,
Ni fuerit læsi mollior ira Dei.

ELEGIA V.

Nec tantum Clario Lyde dilecta poetæ,
Nec tantum Coo Battis amata suo est:
Pectoribus quantum tu nostris, Uxor, inhæres;
Digna minus misero, non meliore viro.
Te mea, subposita veluti trabe, fulta ruina est:
Si quid adhuc ego sum, muneris omne tui est.
Tu facis, ut spolium ne sim, neu nuder ab illis,
Naufragii tabulas qui petiere mei.
Utque rapax, stimulante fame, cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile lupus;
Aut ut edax vultur corpus circumspicit, ecquod
Sub nulla positum cernere possit humo:
Sic mea nescio quis, rebus male fidus acerbis,
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus submovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna potest.
Ergo quam misero, tam vero, teste probaris:
Hic aliquod pondus si modo testis habet.
Nec probitate tua prior est aut Hectoris uxor,
Aut comes exstincto Laodamia viro.
Tu si Mæonium vatem sortita fuisses,
Penelopes esset fama secunda tuæ.

Sive tibi hoc debes, nulla pia facta magistra;
  Cumque nova mores sunt tibi luce dati:
Femina seu princeps, omnes tibi culta per annos,
  Te docet exemplum conjugis esse bonæ;
Adsimilemque sui longa adsuetudine fecit;
  Grandia si parvis adsimilare licet.
Hei mihi, non magnas quod habent mea carmina vires,
  Nostraque sunt meritis ora minora tuis!
Si quid et in nobis vivi fuit ante vigoris,
  Exstinctum longis occidit omne malis:
Prima locum sanctas heroidas inter haberes:
  Prima bonis animi conspicerere tui.
Quantumcunque tamen præconia nostra valebunt,
  Carminibus vives tempus in omne meis.

ELEGIA VI.

Si quis habes nostris similes in imagine vultus;
  Deme meis hederas, Bacchica serta, comis.
Ista decent lætos felicia signa poetas.
  Temporibus non est apta corona meis.
Hæc tibi dissimulas, sentis tamen, optime, dici,
  In digito qui me fersque refersque tuo:
Effigiemque meam fulvo complexus in auro,
  Cara relegati, qua potes, ora vides.
Quæ quoties spectas, subeat tibi dicere forsan,
  Quam procul a nobis Naso sodalis abest!
Grata tua est pietas: sed carmina major imago
  Sunt mea, quæ mando qualiacumque legas;
Carmina mutatas hominum dicentia formas:
  Infelix domini quod fuga rupit opus.
Hæc ego discedens, sicut bene multa meorum,
  Ipse mea posui mœstus in igne manu.
Utque cremasse suum fertur sub stipite natum
  Thestias, et melior matre fuisse soror;
Sic ego non meritos, mecum peritura, libellos
  Imposui rapidis, viscera nostra, rogis.
Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus:
  Vel quod adhuc crescens et rude carmen erat.

Quæ quoniam non sunt penitus sublata, sed exstant,
 Pluribus exemplis scripta fuisse reor;
Nunc precor ut vivant, et non ignava legentûm
 Otia delectent, admoneantque mei.
Nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
 Nesciet his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus illud:
 Defuit et scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
 Non fastiditus si tibi, Lector, ero.
Hos quoque sex versus, in primi fronte libelli
 Si præponendos esse putabis, habe:
Orba parente suo quicunque volumina tangis,
 His saltem vestra detur in Urbe locus.
Quoque magis faveas, non sunt hæc edita ab ipso,
 Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quidquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
 Emendaturus, si licuisset, eram.

ELEGIA VII.

In caput alta suum labentur ab æquore retro
  Flumina: conversis Solque recurret equis;
Terra feret stellas : cœlum findetur aratro :
  Unda dabit flammas; et dabit ignis aquas;
Omnia naturæ præpostera legibus ibunt :
  Parsque suum mundi nulla tenebit iter :
Omnia jam fient, fieri quæ posse negabam,
  Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Hæc ego vaticinor; quia sum deceptus ab illo,
  Laturum misero quem mihi rebar opem.
Tantane te, fallax, cepere oblivia nostri?
  Adflictumne fuit tantus adire pudor?
Ut neque respiceres, nec solarere jacentem,
  Dure! nec exsequias prosequerere meas?
Illud amicitiæ sanctum ac venerabile nomen
  Re tibi pro vili sub pedibusque jacet?
Quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
  Visere, et adloquii parte levare tui?
Inque meos si non lacrymam dimittere casus,
  Pauca tamen ficto verba dolore queri?
Idque, quod ignoti faciunt, valedicere saltem;
  Et vocem populi, publicaque ora sequi?
Denique lugubres vultus, nunquamque videndos

Cernere supremo, dum licuitque, die?
Dicendumque semel toto non amplius ævo
Accipere, et parili reddere voce, Vale?
At fecere alii nullo mihi fœdere juncti,
Et lacrymas animi signa dedere sui.
Quid, nisi convictu causisque valentibus essem,
Temporis et longi vinctus amore tibi?
Quid, nisi tot lusus, et tot mea seria nosses,
Tot nossem lusus seriaque ipse tua?
Quid, si dumtaxat Romæ mihi cognitus esses,
Adscitus toties in genus omne loci?
Cunctane in æquoreos abierunt irrita ventos?
Cunctane Lethæis mersa feruntur aquis?
Non ego te placida genitum reor urbe Quirini,
Urbe, meo quæ jam non adeunda pede est;
Sed scopulis, Ponti quos hæc habet ora sinistri,
Inque feris Scythiæ Sarmaticisque jugis.
Et tua sunt silicis circum præcordia venæ,
Et rigidum ferri semina pectus habent.
Quæque tibi quondam, tenero ducenda palato,
Plena dedit nutrix ubera, tigris erat:
At mala nostra minus, quam nunc, aliena putasses,
Duritiæque mihi non agerere reus.
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
Ut careant numeris tempora prima suis;
Effice, peccati ne sim memor hujus; et illo
Officium laudem, quo queror, ore tuum.

ELEGIA VIII.

Detur inoffensæ metam tibi tangere vitæ,
  Qui legis hoc nobis non inimicus opus;
Atque utinam pro te possint mea vota valere,
  Quæ pro me duros non tetigere Deos!
Donec eris felix, multos numerabis amicos:
  Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Adspicis, ut veniant ad candida tecta columbæ:
  Accipiat nullas sordida turris aves.
Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam:
  Nullus ad amissas ibit amicus opes.
Utque comes radios per Solis euntibus umbra,
  Quum latet hic pressus nubibus, illa fugit;
Mobile sic sequitur Fortunæ lumina vulgus:
  Quæ simul inducta nube teguntur, abit.
Hæc precor ut semper possint tibi falsa videri:
  Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbæ quantum satis esset, habebat
  Nota quidem, sed non ambitiosa, domus.
At simul impulsa est, omnes timuere ruinam,
  Cautaque communi terga dedere fugæ.
Sæva nec admiror metuunt si fulmina, quorum
  Ignibus adflari proxima quæque vident.

Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
  Quamlibet inviso Cæsar in hoste probat.
Nec solet irasci (neque enim moderatior alter),
  Quum quis in adversis, si quid amavit, amat.
De comite Argolici postquam cognovit Orestæ,
  Narratur Pyladen ipse probasse Thoas.
Quæ fuit Actoridæ cum magno semper Achille,
  Laudari solita est Hectoris ore fides.
Quod pius ad manes Theseus comes isset amico,
  Tartareum dicunt indoluisse Deum.
Euryali Nisique fide tibi, Turne, relata,
  Credibile est lacrymis immaduisse genas.
Est etiam miseris pietas, et in hoste probatur.
  Hei mihi! quam paucos hæc mea dicta movent!
Hic status, hæc rerum nunc est fortuna mearum,
  Debeat ut lacrymis nullus adesse modus.
At mea sunt, proprio quamvis mœstissima casu,
  Pectora processu facta serena tuo.
Hoc eventurum jam tum, carissime, vidi,
  Ferret adhuc istam quum minor aura ratem.
Sive aliquod morum, seu vitæ labe carentis
  Est pretium; nemo pluris habendus erit.
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes,
  Quælibet eloquio fit bona causa tuo.
His ego commotus, dixi tibi protinus ipsi:
  Scena manet dotes grandis, amice, tuas.
Hæc mihi non ovium fibræ, tonitrusve sinistri,

Linguave servatæ, pennave dixit avis.
Augurium ratio est, et conjectura futuri:
Hac divinavi, notitiamque tuli.
Quæ quoniam rata sunt; tota mihi mente tibique
Gratulor, ingenium non latuisse tuum.
At nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
Expedit in studio lumen abesse meo.
Utque tibi prosunt artes, facunde, severæ,
Dissimiles illis sic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea est: scis artibus illis
Auctoris mores abstinuisse sui.
Scis vetus hoc juveni lusum mihi carmen; et istos,
Ut non laudandos, sic tamen esse jocos.
Ergo ut defendi nullo mea posse colore,
Sic excusari crimina posse puto.
Qua potes, excusa; nec amici desere causam.
Quo bene cœpisti, sic pede semper eas.

ELEGIA IX.

Est mihi, sitque, precor, flavæ tutela Minervæ
Navis; et a picta casside nomen habet.
Sive opus est velis; minimam bene currit ad auram:
Sive opus est remo; remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta est vincere cursu:
Occupat egressas quamlibet ante rates;
Et patitur fluctus, fertque adsilientia longe
Æquora, nec sævis icta fatiscit aquis.
Illa, Corinthiacis primum mihi cognita Cenchris,
Fida manet trepidæ duxque comesque fugæ.
Perque tot eventus, et iniquis concita ventis
Æquora, Palladio numine tuta fuit.
Nunc quoque tuta, precor, vasti secet ostia Ponti;
Quasque petit, Getici litoris intret aquas.
Quæ simul Æoliæ mare me deduxit in Helles,
Et longum tenui limite fecit iter;
Fleximus in lævum cursus: et ab Hectoris urbe
Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.
Inde levi vento Zerynthia litora nactis,
Threiciam tetigit fessa carina Samon.
Saltus ab hac terra brevis est Tempyra petenti.
Hac dominum tenus est illa secuta suum.

Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:
Hellespontiacas illa relegit aquas.
Dardaniamque petît auctoris nomen habentem:
Et te ruricola, Lampsace, tuta Deo.
Quaque per angustas vectæ male virginis undas
Seston Abydena separat urbe fretum.
Hincque Propontiacis hærentem Cyzicon oris;
Cyzicon, Hæmoniæ nobile gentis opus:
Quaque tenent Ponti Byzantia litora fauces.
(Hic locus est gemini jànua vasta maris.)
Hæc, precor, evincat, propulsaque flantibus Austris
Transeat instabiles strenua Cyaneas:
Thynniacosque sinus, et ab his per Apollinis urbem
Acta, sub Anchiali mœnia tendat iter.
Inde Mesembriacos portus, et Odesson, et arces
Prætereat dictas nomine, Bacche, tuo:
Et quos Alcathoi memorant a mœnibus ortos
Sedibus his profugum constituisse Larem.
A quibus adveniat Miletida sospes ad urbem,
Offensi quo me compulit ira Dei.
Hanc si contigerit, meritæ cadet agna Minervæ.
Non facit ad nostras hostia major opes.
Vos quoque Tyndaridæ, quos hæc colit insula, fratres,
Mite, precor, duplici numen adeste viæ.
Altera namque parat Symplegadas ire per arctas,
Scindere Bistonias altera puppis aquas.
Vos facite, ut ventos loca quum diversa petamus,
Illa suos habeat, nec minus illa suos.

ELEGIA X.

LITERA quæcunque est toto tibi lecta libello,
  Est mihi sollicitæ tempore facta viæ.
Aut hanc me, gelidi tremerem quum mense Decembris,
  Scribentem mediis Hadria vidit aquis:
Aut, postquam bimarem cursu superavimus Isthmon;
  Alteraque est nostræ sumta carina fugæ.
Quod facerem versus inter fera murmura ponti,
  Cycladas Ægeas obstupuisse puto.
Ipse ego nunc miror, tantis animique marisque
  Fluctibus ingenium non cecidisse meum.
Seu stupor huic studio, sive est insania nomen;
  Omnis ab hac cura mens relevata mea est.
Sæpe ego nimbosis dubius jactabar ab Hædis;
  Sæpe minax Steropes sidere pontus erat:
Fuscabatque diem custos Erymanthidos Ursæ;
  Aut Hyadas sævis auxerat Auster aquis:
Sæpe maris pars intus erat; tamen ipse trementi
  Carmina ducebam qualiacunque manu.
Nunc quoque contenti stridunt Aquilone rudentes,
  Inque modum tumuli concava surgit aqua.
Ipse gubernator tollens ad sidera palmas
  Exposcit votis, immemor artis, opem.

Quocunque adspicio, nihil est, nisi mortis imago:
  Quam dubia timeo mente, timensque precor.
Attigero portum, portu terrebor ab ipso.
  Plus habet infesta terra timoris aqua.
Nam simul insidiis hominum pelagique laboro,
  Et faciunt geminos ensis et unda metus.
Ille meo vereor ne speret sanguine prædam,
  Hæc titulum nostræ mortis habere velit.
Barbara pars læva est, avidæ succincta rapinæ,
  Quam cruor, et cædes, bellaque semper habent.
Quumque sit hibernis agitatum fluctibus æquor;
  Pectora sunt ipso turbidiora mari.
Quo magis his debes ignoscere, candide lector,
  Si spe sunt, ut sunt, inferiora tua.
Non hæc in nostris, ut quondam, scribimus hortis:
  Nec, consuete, meum, lectule, corpus habes.
Jactor in indomito brumali luce profundo;
  Ipsaque cæruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hiems, indignaturque, quod ausim
  Scribere, se rigidas incutiente minas.
Vincat hiems hominem: sed eodem tempore, quæso,
  Ipse modum statuam carminis; illa sui.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER SECUNDUS.

LIBRI SECUNDI

ARGUMENTUM.

TOTUS est in hac AD CÆSAREM AUGUSTUM Elegia Ovidius, ut sese apud principem habeat excusatum. Quum enim duo sint, quæ nocentem poetam fecerint, *crimen* scilicet et *error*, crimen quidem in *Amatoriam artem* rejicit, et fusius tentat diluere : sed leviter adeo tangit *errorem*, ut, qui fuerit, nemo satis adhuc intellexerit.

Qui tamen plura et verisimiliora ea de re velit, præfixam adeat recentiori *Metamorphoseon* translationi, Ovidii vitam, a CL. V. VILLENAVE conscriptam. Videat quoque *Biograph. Univers.* tom. XXXII, p. 283.

TRISTIUM

LIBER SECUNDUS.

QUID mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
Ingenio perii qui miser ipse meo?
Cur modo damnatas repeto, mea crimina, Musas?
An semel est pœnam commeruisse parum?
Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellent
Omine non fausto femina virque, mea:
Carmina fecerunt, ut me moresque notaret
Jam demum visa Cæsar ab Arte meos.
Deme mihi studium; vitæ quoque crimina demes.
Acceptum refero versibus, esse nocens.
Hoc pretium curæ vigilatorumque laborum
Cepimus: ingenio pœna reperta meo.
Si saperem, doctas odissem jure Sorores,
Numina cultori perniciosa suo.
At nunc (tanta meo comes est insania morbo!)
Saxa malum refero rursus ad icta pedem.
Scilicet et victus repetit gladiator arenam;
Et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
Forsitan, ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
Sic mihi res eadem vulnus opemque feret:
Musaque, quam movit, motam quoque leniet iram:

Exorant magnos carmina sæpe Deos.
Ipse quoque Ausonias Cæsar matresque nurusque
Carmina turrigeræ dicere jussit Opi.
Jusserat et Phœbo dlci; quo tempore ludos
Fecit, quos ætas adspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Cæsar,
Fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem justa est, nec me meruisse negabo:
Non adeo nostro fugit ab ore pudor.
Sed, nisi peccassem, quid tu concedere posses?
Materiam veniæ sors tibi nostra dedit.
Si, quoties homines peccant, sua fulmina mittat
Jupiter, exiguo tempore inermis erit.
Hic ubi detonuit, strepituque exterruit orbem,
Purum discussis aera reddit aquis.
Jure igitur genitorque Deûm rectorque vocatur:
Jure capax mundus nil Jove majus habet.
Tu quoque, quum Patriæ rector dicare Paterque,
Utere more Dei nomen habentis idem.
Idque facis: nec te quisquam moderatius unquam
Imperii potuit frena tenere sui.
Tu veniam parti superatæ sæpe dedisti,
Non concessurus quam tibi victor erat.
Divitiis etiam multos et honoribus auctos
Vidi, qui tulerant in caput arma tuum;
Quæque dies bellum, belli tibi sustulit iram:
Parsque simul templis utraque dona tulit.

Utque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem;
Sic, victum cur se gaudeat, hostis habet.
Causa mea est melior, qui nec contraria dicor
Arma, nec hostiles esse secutus opes.

Per mare, per terras, per tertia numina juro,
Per te, præsentem conspicuumque Deum;
Hunc animum favisse tibi, Vir maxime: meque,
Qua sola potui, mente fuisse tuum.
Optavi, peteres cœlestia sidera tarde;
Parsque fui turbæ parva precantis idem.
Et pia tura dedi pro te; cumque omnibus unus
Ipse quoque adjuvi publica vota meis.
Quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,
Mille locis plenos nominis esse tui?
Inspice majus opus, quod adhuc sine fine reliqui,
In non credendos corpora versa modos;
Invenies vestri præconia nominis illic:
Invenies animi pignora multa mei.
Non tua carminibus major fit gloria, nec quo,
Ut major fiat, crescere possit, habet.
Fama Jovi superest: tamen hunc sua facta referri,
Et se materiam carminis esse, juvat:
Quumque Gigantei memorantur prælia belli,
Credibile est lætum laudibus esse suis.
Te celebrant alii quanto decet ore, tuasque
Ingenio laudes uberiore canunt:

Sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
  Sic capitur minimo turis honore Deus.
Ah ferus, et nobis nimium crudeliter hostis,
  Delicias legit qui tibi cunque meas!
(Carmina ne nostris sic te venerantia libris
  Judicio possint candidiore legi.)
Esse sed irato quis te mihi posset amicus?
  Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
Quum cœpit quassata domus subsidere, partes
  In proclinatas omne recumbit onus:
Cunctaque, Fortuna rimam faciente, dehiscunt:
  Ipsa suo quondam pondere tecta ruunt.
Ergo hominum quæsitum odium mihi carmine; quaque
  Debuit, est vultus turba secuta tuos.

At, memini, vitamque meam moresque probabas
  Illo, quem dederas, prætereuntis equo.
Quod si non prodest, et honesti gratia nulla
  Redditur; at nullum crimen adeptus eram.
Nec male commissa est nobis fortuna reorum,
  Lisque decem decies inspicienda viris.
Res quoque privatas statui sine crimine judex:
  Deque mea fassa est pars quoque victa fide.
Me miserum! potui, si non extrema nocerent,
  Judicio tutus non semel esse tuo.
Ultima me perdunt; imoque sub æquore mergit
  Incolumem toties una procella ratem.

Nec mihi pars nocuit de gurgite parva; sed omnes
  Pressere hoc fluctus, Oceanusque caput.
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
  Cur imprudenti cognita culpa mihi?
Inscius Actæon vidit sine veste Dianam:
  Præda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in Superis etiam fortuna luenda est;
  Nec veniam, læso numine, casus habet.
Illa namque die, qua me malus abstulit error.
  Parva quidem periit, sed sine labe, domus.
Sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut ævo
  Clara, nec ullius nobilitate minor;
Et neque divitiis, nec paupertate notanda:
  Unde fit in neutrum conspiciendus eques.
Sit quoque nostra domus vel censu parva, vel ortu;
  Ingenio certe non latet illa meo.
Quo videar quamvis nimium juveniliter usus,
  Grande tamen toto nomen ab orbe fero;
Turbaque doctorum Nasonem novit, et audet
  Non fastiditis adnumerare viris.
Corruit hæc igitur Musis accepta, sub uno,
  Sed non exiguo, crimine lapsa domus.
Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo læsi
  Ematuruerit Cæsaris ira, queat.
Cujus in eventu pœnæ clementia tanta est,
  Ut fuerit nostro lenior illa metu.
Vita data est, citraque necem tua constitit ira,

O Princeps, parce viribus use tuis!
Insuper accedunt, te non adimente, paternæ
(Tanquam vita parum muneris esset) opes.
Nec mea decreto damnasti facta Senatus:
Nec mea selecto judice jussa fuga est.
Tristibus invectas verbis (ita Principe dignum),
Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
Adde, quod edictum, quamvis immane minaxque.
Attamen in pœnæ nomine lene fuit.
Quippe relegatus, non exsul, dicor in illo:
Parcaque fortunæ sunt data verba meæ.
Nulla quidem sano gravior mentisque potenti
Pœna est, quam tanto displicuisse viro.
Sed solet interdum fieri placabile numen:
Nube solet pulsa candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
Quæ fuerat sævi fulmine tacta Jovis.
Ipse licet sperare vetes, sperabimus; atque
Hoc unum fieri, te prohibente, potest.
Spes mihi magna subit, quum te, mitissime Princeps;
Spes mihi, respicio quum mea fata, cadit.
Ac veluti, ventis agitantibus æquora, non est
Æqualis rabies, continuusque furor;
Sed modo subsidunt, intermissique silescunt,
Vimque putes illos deposuisse suam:
Sic abeunt, redeuntque mei, variantque timores;

Et spem placandi dantque negantque tui.
Per Superos igitur, qui dent tibi longa, dabuntque,
Tempora, Romanum si modo nomen amant;
Per patriam, quæ te tuta et secura Parente est;
Cujus, ut in populo, pars ego nuper eram;
Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
Reddatur gratæ debitus Urbis amor.
Livia sic tecum sociales compleat annos,
Quæ, nisi te, nullo conjuge digna fuit.
Quæ si non esset, cælebs te vita deceret:
Nullaque, cui posses esse maritus, erat.
Sospite sic te sit natus quoque sospes, et olim
Imperium regat hoc cum seniore senex:
Utque tui faciunt, sidus juvenile, nepotes,
Per tua perque sui facta parentis eant.
Sic adsueta tuis semper Victoria castris
Nunc quoque se præstet, notaque signa petat:
Ausoniumque ducem solitis circumvolet alis;
Ponat et in nitida laurea serta coma.
Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas;
Auspicium cui das grande, deosque tuos:
Dimidioque tui præsens hanc respicis Urbem;
Dimidio procul es, sævaque bella geris.
Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste;
Inque coronatis fulgeat altus equis;
Parce, precor: fulmenque tuum, fera tela, reconde,

Heu nimium misero cognita tela mihi!
Parce, Pater patriæ: nec, nominis immemor hujus,
Olim placandi spem mihi tolle tui.

Nec precor, ut redeam: quamvis majora petitis
Credibile est magnos sæpe dedisse deos:
Mitius exsilium si das, propiusque roganti,
Pars erit a pœna magna levata mea.
Ultima perpetior, medios projectus in hostes:
Nec quisquam patria longius exsul abest.
Solus ad egressus missus septemplicis Istri,
Parrhasiæ gelido virginis axe premor.
Iazyges, et Colchi, Metereaque turba, Getæque,
Danubii mediis vix prohibentur aquis.
Quumque alii causa tibi sint graviore fugati,
Ulterior nulli, quam mihi, terra data est.
Longius hac nihil est, nisi tantum frigus et hostis,
Et maris adstricto quæ coit unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana sinistri:
Proxima Basternæ Sauromatæque tenent.
Hæc est Ausonio sub jure novissima, vixque
Hæret in imperii margine terra tui.
Unde precor supplex, ut nos in tuta releges;
Ne sit cum patria pax quoque demta mihi:
Ne timeam gentes, quas non bene submovet Ister;
Neve tuus possim civis ab hoste capi.
Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum,

Cæsaribus salvis, barbara vincla pati.
Perdiderint quum me duo crimina, carmen et error;
  Alterius facti culpa silenda mihi.
Nam non sum tanti, ut renovem tua vulnera, Cæsar;
  Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest: qua turpi crimine tactus
  Arguor obsceni doctor adulterii.
Fas ergo est aliqua cœlestia pectora falli;
  Et sunt notitia multa minora tua?
Utque, deos cœlumque simul sublime tuenti,
  Non vacat exiguis rebus adesse Jovi;
A te pendentem, sic, dum circumspicis orbem,
  Effugiunt curas inferiora tuas.
Scilicet imperii, Princeps, statione relicta
  Imparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urget,
  Inque tuis humeris tam leve fertur onus,
Lusibus ut possis advertere numen ineptis,
  Excutiasque oculis otia nostra tuis.
Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda
  Rhætica nunc præbent, Thraciaque arma metum
Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus
  Parthus eques, timida captaque signa manu.
Nunc te prole tua juvenem Germania sentit;
  Bellaque pro magno Cæsare Cæsar obit.
Denique, ut in tanto, quantum non exstitit unquam,
  Corpore, pars nulla est quæ labet imperii;

Urbs quoque te et legum lassat tutela tuarum,
Et morum, similes quos cupis esse tuis.
Nec tibi contingunt, quæ gentibus otia præstas;
Bellaque cum multis irrequieta geris.

Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
Nunquam te nostros evolüisse jocos?
At si, quod mallem, vacuus fortasse fuisses,
Nullum legisses crimen in Arte mea.
Illa quidem fateor frontis non esse severæ
Scripta, nec a tanto Principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria jussis
Sunt ea, Romanas erudiuntque nurus.
Neve quibus scribam possis dubitare, libellus
Quatuor hos versus e tribus unus habet:
« Este procul, vittæ tenues, insigne pudoris;
« Quæque tegis medios instita longa pedes:
« Nil, nisi legitimum, concessaque furta, canemus;
« Inque meo nullum carmine crimen erit. »
Ecquid ab hac omnes rigide submovimus Arte
Quas stola contingi vittaque sumta vetat?
At matrona potest alienis artibus uti;
Quoque trahat, quamvis non doceatur, habet.
Nil igitur matrona legat: quia carmine ab omni
Ad delinquendum doctior esse potest.
Quodcunque attigerit, si qua est studiosa sinistri,
Ad vitium mores instruet inde suos.

Sumserit Annales; nihil est hirsutius illis:
  Facta sit unde parens Ilia, nempe leget.
Sumserit, Æneadum genitrix ubi prima; requiret,
  Æneadum genitrix unde sit alma Venus.
Persequar inferius, modo si licet ordine ferri,
  Posse nocere animis carminis omne genus.
Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit:
  Nil prodest, quod non lædere possit idem.
Igne quid utilius? si quis tamen urere tecta
  Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem:
  Quæque juvans monstrat, quæque sit herba nocens.
Et latro, et cautus præcingitur ense viator:
  Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur, innocuas ut agat, facundia, causas:
  Protegit hæc sontes, immeritosque premit.
Sic igitur carmen, recta si mente legatur,
  Constabit nulli posse nocere meum.
At quiddam vitii quicunque hinc concipit, errat:
  Et nimium scriptis abrogat ille meis.
Ut tamen hoc fatear, ludi quoque semina præbent
  Nequitiæ: tolli tota theatra jube;
Peccandi causam quæ multis sæpe dederunt,
  Martia quum durum sternit arena solum.
Tollatur Circus; non tuta licentia Circi:
  Hic sedet ignoto juncta puella viro.
Quum quædam spatientur in hac, ut amator eadem

Conveniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? hæc quoque vitet,
In culpam si qua est ingeniosa suam.
Quum steterit Jovis æde, Jovis succurret in æde,
Quam multas matres fecerit ille deus.
Proxima adoranti Junonia templa subibit,
Pellicibus multis hanc doluisse deam.
Pallade conspecta, natum de crimine virgo
Sustulerit quare, quæret, Erichthonium.
Venerit in magni templum, tua munera, Martis;
Stat Venus Ultori juncta viro ante fores.
Isidis æde sedens, cur hanc Saturnia, quæret,
Egerit Ionio Bosporioque mari.
In Venere Anchises, in Luna Latmius heros,
In Cerere Iasion, qui referatur, erit.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes:
Stant tamen illa suis omnia tuta locis.
At procul ab scripta solis meretricibus Arte
Submovet ingenuas pagina prima nurus.
Quæcunque irrumpit, quo non sinit ire sacerdos,
Protinus hoc vetiti criminis acta rea est.
Nec tamen est facinus molles evolvere versus:
Multa licet castæ non facienda legant.
Sæpe supercilii nudas matrona severi,
Et Veneris stantes ad genus omne, videt.
Corpora Vestales oculi meretricia cernunt:
Nec domino pœnæ res ea causa fuit.

At cur in nostra nimia est lascivia Musa?
Curve meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum, manifestaque culpa, fatendum est:
Pœnitet ingenii judiciique mei.
Cur non, Argolicis potius quæ concidit armis,
Vexata est iterum carmine Troja meo?
Cur tacui Thebas, et mutua vulnera fratrum?
Et septem portas, sub duce quamque suo?
Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat:
Et pius est, patriæ facta referre, labor.
Denique, quum meritis impleveris omnia, Cæsar,
Pars mihi de multis una canenda fuit.
Utque trahunt oculos radiantia lumina Solis,
Traxissent animum sic tua facta meum.
Arguor immerito. Tenuis mihi campus aratur:
Illud erat magnæ fertilitatis opus.
Non ideo debet pelago se credere, si qua
Audet in exiguo ludere cymba lacu.
Forsan (et hoc dubitem) numeris levioribus aptus
Sim satis, in parvos sufficiamque modos.
At si me jubeas domitos Jovis igne Gigantas
Dicere; conantem debilitabit onus.
Divitis ingenii est immania Cæsaris acta
Condere, materia ne superetur opus.
Et tamen ausus eram: sed detrectare videbar,
Quodque nefas, damno viribus esse tuis.
Ad leve rursus opus, juvenilia carmina, veni;

Et falso movi pectus amore meum.
Non equidem vellem : sed me mea fata trahebant,
Inque meas pœnas ingeniosus eram.
Hei mihi! quod didici! quod me docuere parentes,
Literaque est oculos ulla morata meos!
Hæc tibi me invisum lascivia fecit, ob Artes,
Quas ratus es vetitos sollicitasse toros.
Sed neque me nuptæ didicèrunt furta magistro:
Quodque parum novit, nemo docere potest.
Sic ego delicias, et mollia carmina feci,
Strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
Ut dubius vitio sit pater ille meo.
Crede mihi, mores distant a carmine nostro:
Vita verecunda est, Musa jocosa, mihi.
Magnaque pars operum mendax et ficta meorum
Plus sibi permisit compositore suo.
Nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas,
Plurima mulcendis auribus apta ferens.
Accius esset atrox; conviva Terentius esset;
Essent pugnaces, qui fera bella canunt.

Denique composui teneros non solus amores :
Composito pœnas solus amore dedi.
Quid, nisi cum multo Venerem confundere vino,
Præcepit Lyrici Teia Musa senis!
Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare, puellas?

Tuta tamen Sappho, tutus et ille fuit.
Nec tibi, Battiade, nocuit, quod sæpe legenti
Delicias versu fassus es ipse tuas.
Fabula jucundi nulla est sine amore Menandri:
Et solet hic pueris virginibusque legi.
Ilias ipsa quid est, nisi turpis adultera, de qua
Inter amatorem pugna virumque fuit?
Quid prius est illi flamma Chryseidos? utque
Fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Odyssea est, nisi femina, propter amorem,
Dum vir abest, multis una petita procis?
Quis, nisi Mæonides, Venerem Martemque ligatos
Narrat in obsceno corpora prensa toro?
Unde nisi indicio magni sciremus Homeri,
Hospitis igne duas incaluisse deas?
Omne genus scripti gravitate Tragœdia vincit:
Hæc quoque materiam semper amoris habet.
Nam quid in Hippolyto, nisi cæcæ flamma novercæ?
Nobilis est Canace fratris amore sui.
Quid? non Tantalides, agitante Cupidine currus,
Pisæam Phrygiis vexit eburnus equis?
Tingeret ut ferrum natorum sanguine mater,
Concitus a læso fecit amore dolor.
Fecit amor subitas volucres, cum pellice regem,
Quæque suum luget nunc quoque mater Ityn.
Si non Aeropen frater sceleratus amasset,
Aversos Solis non legeremus equos;

Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
Ni patrium crinem desecuisset amor.
Qui legis Electran, et egentem mentis Oresten,
Ægisthi crimen Tyndaridosque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore Chimæræ,
Quem leto fallax hospita pene dedit?
Quid loquar Hermionen? quid te, Schœneia virgo?
Teque, Mycenæo Phœbas amata duci?
Quid Danaen, Danaesque nurum, matremque Lyæi?
Hæmonaque, et noctes cui coiere duæ?
Quid generum Peliæ? quid Thesea? quidve Pelasgum,
Iliacam tetigit qui rate primus humum?
Huc Iole, Pyrrhique parens; huc Herculis uxor,
Huc accedat Hylas, Iliadesque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar ignes;
Vixque meus capiat nomina nuda liber.
Est in obscenos deflexa Tragœdia risus,
Multaque præteriti verba pudoris habet.
Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
Infregisse suis fortia facta modis.
Junxit Aristides Milesia crimina secum:
Pulsus Aristides nec tamen urbe sua.
Nec qui descripsit corrumpi semina matrum,
Eubius, impuræ conditor historiæ.
Nec qui composuit nuper Sybaritida, fugit:
Nec quæ concubitus non tacuere suos.
Suntque ea doctorum monumentis mixta virorum,

Muneribusque ducum publica facta patent.
Neve peregrinis tantum defendar ab armis;
  Et Romanus habet multa jocosa liber.
Utque suo Martem cecinit gravis Ennius ore,
  Ennius ingenio maximus, arte rudis;
Explicat ut causas rapidi Lucretius ignis,
  Casurumque triplex vaticinatur opus;
Sic sua lascivo cantata est sæpe Catullo
  Femina, cui falsum Lesbia nomen erat.
Nec contentus ea, multos vulgavit amores,
  In quibus ipse suum fassus adulterium est.
Par fuit exigui similisque licentia Calvi,
  Detexit variis qui sua furta modis.
Quid referam Ticidæ, quid Memmî carmen, apud quos
  Rebus abest omnis nominibusque pudor?
Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser:
  Et leve Cornificî, parque Catonis opus.
Et quorum libris, modo dissimulata Perillæ
  Nomine, nunc legitur dicta Metella suo.
Is quoque, Phasiacas Argo qui duxit in undas,
  Non potuit Veneris furta tacere suæ.
Nec minus Hortensî, nec sunt minus improba Servî
  Carmina. Quis dubitet nomina tanta sequi?
Vertit Aristiden Sisenna; nec obfuit illi
  Historiæ turpes inseruisse jocos.
Nec fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo,
  Sed linguam nimio non tenuisse mero.

Credere juranti durum putat esse Tibullus;
Sic etiam de se quod neget illa viro.
Fallere custodem demum docuisse fatetur;
Seque sua miserum nunc ait arte premi.
Sæpe velut gemmam dominæ signumve probaret,
Per causam meminit se tetigisse manum.
Utque refert, digitis sæpe est nutuque locutus,
Et tacitam mensæ duxit in orbe notam.
Et quibus e succis abeat de corpore livor,
Impresso fieri qui solet ore, docet.
Denique ab incauto nimium petit ille marito,
Se quoque uti servet; peccet ut illa minus.
Scit cui latretur, quum solus obambulat ille:
Cur toties clausas exscreet ante fores.
Multaque dat talis furti præcepta: docetque
Qua nuptæ possint fallere ab arte viros.
Nec fuit hoc illi fraudi; legiturque Tibullus,
Et placet, et jam te Principe notus erat.
Invenies eadem blandi præcepta Propertî:
Districtus minima nec tamen ille nota est.
His ego successi, quoniam præstantia candor
Nomina vivorum dissimulare jubet.
Non timui, fateor, ne, qua tot iere carinæ,
Naufraga, servatis omnibus, una foret.
Sunt aliis scriptæ, quibus alea luditur, artes:
Hæc est ad nostros non leve crimen avos.
Quid valeant tali; quo possis plurima jactu

Fingere, damnosos effugiasve canes.
Tessera quot numeros habeat : distante vocato
Mittere quo deceat, quo dare missa modo.
Discolor ut recto grassetur limite miles,
Quum medius gemino calculus hoste perit.
Ut mage velle sequi sciat, et revocare priorem ;
Ne tuto fugiens incomitatus eat.
Parva sedet ternis instructa tabella lapillis ;
In qua vicisse est, continuasse suos.
Quique alii lusus (neque enim nunc persequar omnes)
Perdere rem caram, tempora nostra, solent.
Ecce canit formas alius jactusque pilarum.
Hic artem disci præcipit, ille trochi.
Composita est aliis fucandi cura coloris :
Hic epulis leges hospitioque dedit.
Alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat :
Quæque docet liquido testa sit apta mero.
Talia fumosi luduntur mense Decembris ;
Quæ damno nulli composuisse fuit.
His ego deceptus non tristia carmina feci ;
Sed tristis nostros pœna secuta jocos.
Denique nec video de tot scribentibus unum,
Quem sua perdiderit Musa : repertus ego.
Quid ? si scripsissem mimos, obscena jocantes,
Qui semper vetiti crimen amoris habent ?
In quibus assidue cultus procedit adulter ;
Verbaque dat stulto callida nupta viro.

Nubilis hos virgo, matronaque, virque, puerque
  Spectat; et e magna parte Senatus adest.
Nec satis incestis temerari vocibus aures:
  Adsuescunt oculi multa pudenda pati.
Quumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
  Plauditur, et magno palma favore datur.
Quoque minus prodest, scena est lucrosa poetæ:
  Tantaque non parvo crimina Prætor emit.
Inspice ludorum sumtus, Auguste, tuorum:
  Emta tibi magno talia multa leges.
Hæc tu spectasti, spectandaque sæpe dedisti.
  Majestas adeo comis ubique tua est.
Luminibusque tuis, totus quibus utimur orbis,
  Scenica vidisti lentus adulteria.
Scribere si fas est imitantes turpia mimos;
  Materiæ minor est debita pœna meæ.
An genus hoc scripti faciant sua pulpita tutum;
  Quodque libet, mimis scena licere dedit?
Et mea sunt populo saltata poemata sæpe:
  Sæpe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet in domibus vestris ut prisca virorum
  Artifici fulgent corpora picta manu;
Sic, quæ concubitus varios Venerisque figuras
  Exprimat, est aliquo parva tabella loco.
Utque sedet vultu fassus Telamonius iram,
  Inque oculis facinus barbara mater habet:
Sic madidos siccat digitis Venus uda capillos:

Et modo maternis tecta videtur aquis.
Bella sonant alii, telis instructa cruentis:
Parsque tui generis, pars tua facta canunt.
Invida me spatio Natura coercuit arcto,
Ingenio vires exiguasque dedit.
Et tamen ille tuæ felix Æneidos auctor
Contulit in Tyrios arma virumque toros:
Nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
Quam non legitimo fœdere junctus amor.
Phyllidis hic idem, tenerosque Amaryllidis ignes,
Bucolicis juvenis luserat ante modis.
Nos quoque jam pridem scripto peccavimus uno;
Supplicium patitur non nova culpa novum.
Carminaque edideram, quum te delicta notantem
Præterii toties jure quietus eques.
Ergo, quæ juveni mihi non nocitura putavi
Scripta parum prudens, nunc nocuere seni?
Sera redundavit veteris vindicta libelli;
Distat et a meriti tempore pœna sui.
Ne tamen omne meum credas opus esse remissum;
Sæpe dedi nostræ grandia vela rati.
Sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos;
Cumque suo finem mense volumen habet.
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Cæsar,
Et tibi sacratum sors mea rupit opus.
Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis;
Quæque gravis debet verba cothurnus habet.

Dictaque sunt nobis, quamvis manus ultima cœpto
  Defuit, in facies corpora versa novas.
Atque utinam revoces animum paulisper ab ira,
  Et vacuo jubeas hinc tibi pauca legi!
Pauca, quibus prima surgens ab origine mundi,
  In tua deduxi tempora, Cæsar, opus:
Adspicias, quantum dederis mihi pectoris ipse;
  Quoque favore animi teque tuosque canam.
Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam;
  Nec meus ullius crimina versus habet.
Candidus a salibus suffusis felle refugi:
  Nulla venenato litera mixta joco est.
Inter tot populi, tot scripti millia nostri,
  Quem mea Calliope læserit, unus ego.
Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
  Auguror, at multos indoluisse, malis.
Nec mihi credibile est quemquam insultasse jacenti;
  Gratia candori si qua relata meo est.
His precor atque aliis possint tua numina flecti,
  O pater, o patriæ cura salusque tuæ.
Non ut in Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
  Quum longo pœnæ tempore victus eris:
Tutius exsilium, pauloque quietius, oro;
  Ut par delicto sit mea pœna suo.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER TERTIUS.

LIBRI TERTII

ARGUMENTUM.

ELEGIA I. Lectorem Liber adloquitur. — II. Queritur Ovidius se in exsilium missum. — III. Ad uxorem, quod æger fuerit. — IV. Ad amicum, ut potentium culturam effugiat. — V. Ad Carum. — VI. Ad amicum, quo familiarissime usus erat. — VII. Mandat Epistolæ, ut Perillam filiam adeat. — VIII. Patriam suosque revisendi studio flagrat. — IX. Unde Tomos dictus exsilii locus. — X. Quibus cum gentibus sit illi vivendum. — XI. In maledicum invehitur. — XII. Mitiorem rogat exsilii locum. — XIII. In natalem suum. — XIV. Ad amicum, ut librum tueatur.

TRISTIUM

LIBER TERTIUS.

ELEGIA I.

Missus in hanc venio timidi liber exsulis urbem:
  Da placidam fesso, lector amice, manum;
Neve reformida, ne sim tibi forte pudori:
  Nullus in hac charta versus amare docet.
Nec domini fortuna mei est, ut debeat illam
  Infelix ullis dissimulare jocis.
Id quoque, quod viridi quondam male lusit in ævo,
  Heu! nimium sero damnat et odit opus.
Inspice quid portem: nihil hic nisi triste videbis;
  Carmine temporibus conveniente suis.
Clauda quod alterno subsidunt carmina versu,
  Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit.
Quod neque sum cedro flavus, nec pumice lævis,
  Erubui domino cultior esse meo.
Litera suffusas quod habet maculosa lituras,
  Læsit opus lacrymis ipse poeta suum.
Si qua videbuntur casu non dicta latine,
  In qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave, qua sit eundum;

Quasque petam sedes hospes in Urbe liber.
Hæc ubi sum lingua furtim titubante locutus;
Qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
Dî tibi dent, nostro quod non tribuere parenti,
Molliter in patria vivere posse tua.
Duc age: namque sequor; quamvis terraque marique
Longinquo referam lassus ab orbe pedem.
Paruit; et ducens, Hæc sunt Fora Cæsaris, inquit:
Hæc est a Sacris quæ via nomen habet.
Hic focus est Vestæ, qui Pallada servat et ignem:
Hic fuit antiqui regia parva Numæ.
Inde petens dextram, Porta est, ait, ista Palati:
Hic Stator: hoc primum condita Roma loco est.
Singula dum miror, video fulgentibus armis
Conspicuos postes, tectaque digna Deo.
An Jovis hæc, dixi, domus est? quod ut esse putarem,
Augurium menti querna corona dabat.
Cujus ut accepi dominum, Non fallimur, inquam:
Et magni verum est hanc Jovis esse domum.
Cur tamen adposita velatur janua lauro,
Cingit et augustas arbor opaca fores?
Num, quia perpetuos meruit domus ista triumphos?
An, quia Leucadio semper amata Deo?
Ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?
Quam tribuit terris, Pacis an ista nota est?
Utque viret semper laurus, nec fronde caduca
Carpitur; æternum sic habet illa decus?

Causa, superpositæ scripto testata coronæ,
  Servatos cives indicat hujus ope.
Adjice servatis unum, Pater optime, civem,
  Qui procul extremo pulsus in orbe jacet.
In quo pœnarum, quas se meruisse fatetur,
  Non facinus causam, sed suus error habet.
Me miserum! vereorque locum, venerorque potentem,
  Et quatitur trepido litera nostra metu.
Adspicis exsangui chartam pallere colore?
  Adspicis alternos intremuisse pedes?
Quandocunque, precor, nostro placata parenti
  Isdem sub dominis adspiciare domus.
Inde tenore pari gradibus sublimia celsis
  Ducor ad intonsi candida templa Dei.
Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis
  Belides, et stricto barbarus ense pater;
Quæque viri docto veteres cepere novique
  Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quærebam fratres, exceptis scilicet illis,
  Quos suus optaret non genuisse parens.
Quærentem frustra custos me, sedibus illis
  Præpositus, sancto jussit abire loco.
Altera templa peto, vicino juncta theatro:
  Hæc quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quæ doctis patuerunt prima libellis,
  Atria Libertas tangere passa sua est.
In genus auctoris miseri fortuna redundat;

Et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
Forsitan et nobis olim minus asper, et illi
Evictus longo tempore Cæsar erit.
Dî, precor, atque adeo (neque enim mihi turba roganda est)
Cæsar, ades voto, maxime Dive, meo.
Interea, statio quoniam mihi publica clausa est,
Privato liceat delituisse loco.
Vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsæ
Sumite plebeiæ carmina nostra manus.

ELEGIA II.

Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
  Quæque Lycaonio terra sub axe jacet?
Nec vos, Pierides, nec stirps Latoia, vestro
  Docta sacerdoti turba tulistis opem?
Nec mihi, quod lusi vero sine crimine, prodest;
  Quodque magis vita Musa jocosa mea est?
Plurima sed pelago terraque pericula passum
  Ustus ab assiduo frigore Pontus habet.
Quique fugax rerum, securaque in otia natus,
  Mollis et impatiens ante laboris eram,
Ultima nunc patior: nec me mare portubus orbum
  Perdere, diversæ nec potuere viæ;
Suffecitque malis animus: nam corpus ab illo
  Accepit vires, vixque ferenda tulit.
Dum tamen et ventis dubius jactabar et undis,
  Fallebat curas ægraque corda labor.
Ut via finita est, et opus requievit eundi,
  Et pœnæ tellus est mihi tacta meæ;
Nil nisi flere libet: nec nostro parcior imber
  Lumine, de verna quam nive manat aqua.
Roma domusque subit, desideriumque locorum,
  Quidquid et amissa restat in Urbe mei.

Hei mihi, quod nostri toties pulsata sepulcri
 Janua, sed nullo tempore aperta fuit!
Cur ego tot gladios fugi, totiesque minata
 Obruit infelix nulla procella caput?
Dî, quos experior nimium constanter iniquos,
 Participes iræ quos Deus unus habet:
Exstimulate, precor, cessantia fata; meîque
 Interitus clausas esse vetate fores.

ELEGIA III.

Hæc mea, si casu miraris, epistola quare
  Alterius digitis scripta sit: æger eram.
Æger in extremis ignoti partibus orbis,
  Incertusque meæ pene salutis eram.
Quid mihi nunc animi dira regione jacenti
  Inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec cœlum patimur, nec aquis adsuevimus istis:
  Terraque nescio quo non placet ipsa modo.
Non domus apta satis; non hic cibus utilis ægro:
  Nullus, Apollinea qui levet arte malum.
Non qui soletur, non qui labentia tarde
  Tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis jaceo populisque locisque:
  Et subit adfecto nunc mihi, quidquid abest.
Omnia quum subeant, vincis tamen omnia, conjux,
  Et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem: vox te mea nominat unam:
  Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
  Ut foret amenti nomen in ore tuum.
Si jam deficiat suppresso lingua palato,
  Vix instillato restituenda mero;

Nuntiet huc aliquis dominam venisse; resurgam :
  Spesque tui nobis causâ vigoris erit.
Ergo ego sum vitæ dubius : tu forsitan illic
  Jucundum nostri nescia tempus agis?
Non agis, adfirmo : liquet, o carissima! nobis,
  Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen implevit mea sors, quos debuit, annos,
  Et mihi vivendi tam cito finis adest;
Quantum erat, o magni, perituro parcere, Divi!
  Ut saltem patria contumularer humo.
Vel pœna in mortis tempus dilata fuisset,
  Vel præcepisset mors properata fugam.
Integer hanc potui nuper bene reddere lucem :
  Exsul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris?
  Et fient ipso tristia fata loco?
Nec mea consueto languescent corpora lecto?
  Depositum nec me qui fleat, ullus erit?
Nec, dominæ lacrymis in nostra cadentibus ora,
  Accedent animæ tempora parva meæ?
Nec mandata dabo? nec cum clamore supremo
  Labentes oculos condet amica manus?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
  Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, ut audieris, tota turbabere mente,
  Et feries pavida pectora fida manu?
Ecquid, in has frustra tendens tua brachia partes,

Clamabis miseri nomen inane viri?
  Parce tamen lacerare genas; nec scinde capillos.
 Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
Quum patriam amisi, tum me periisse putato:
 Et prior et gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes, sed non potes, optima conjux,
 Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quam potes, extenua forti mala corde ferendo,
 Ad quæ jampridem non rude pectus habes.
Atque utinam pereant animæ cum corpore nostræ,
 Effugiatque avidos pars mihi nulla rogos!
Nam si morte carens vacuam volat altus in auram
 Spiritus, et Samii sunt rata dicta senis;
Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras;
 Perque feros manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parva referantur in urna.
 Sic ego non etiam mortuus exsul ero.
Nec vetat hoc quisquam: fratrem Thebana peremtum
 Supposuit tumulo, rege vetante, soror.
Atque ea cum foliis et amomi pulvere misce:
 Inque suburbano condita pone solo.
Quosque legat versus oculo properante viator,
 Grandibus in tumuli marmore cæde notis:
Hic ego qui jaceo, tenerorum lusor amorum,
 Ingenio perii Naso poeta meo.
At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
 Dicere: Nasonis molliter ossa cubent!

Hoc satis in titulo est: etenim majora libelli,
  Et diuturna magis sunt monumenta mei.
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
  Nomen, et auctori tempora longa suo.
Tu tamen exstincto feralia munera ferto;
  Deque tuis lacrymis humida serta dato.
Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis;
  Sentiet officium mœsta favilla pium.
Scribere plura libet: sed vox mihi fessa loquendo
  Dictandi vires siccaque lingua negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
  Quod, tibi qui mittit, non habet ipse, Vale.

ELEGIA IV.

O! MIHI care quidem semper, sed tempore duro
  Cognite, res postquam procubuere meæ;
Usibus edocto si quidquam credis amico,
  Vive tibi, et longe nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes prælustria vita:
  Sævum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam quamquam soli possunt prodesse potentes;
  Non prosit potius, si quis obesse potest.
Effugit hibernas demissa antenna procellas,
  Lataque plus parvis vela timoris habent.
Adspicis, ut summa cortex levis innatet unda,
  Quum grave nexa simul retia mergat onus.
Hæc ego si monitor monitus prius ipse fuissem,
  In qua debueram, forsitan Urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
  Hæc mea per placidas cymba cucurrit aquas.
Qui cadit in plano (vix hoc tamen evenit ipsum),
  Sic cadit, ut tacta surgere possit humo:
At miser Elpenor, tecto delapsus ab alto,
  Occurrit regi debilis umbra suo.
Quid fuit, ut tutas agitaret Dædalus alas;
  Icarus immensas nomine signet aquas?

Nempe quod hic alte, demissius ille volabat.
Nam pennas ambo non habuere suas?
Crede mihi: bene qui latuit, bene vixit; et intra
Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumedes orbus, si filius ejus
Stultus Achilleos non adamasset equos.
Nec natum in flamma vidisset, in arbore natas,
Cepisset genitor si Phaethonta Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper:
Propositique memor contrahe vela tui.
Nam pede inoffenso spatium decurrere vitæ
Dignus es, et fato candidiore frui.
Quæ pro te ut voveam, miti pietate mereris,
Hæsuraque mihi tempus in omne fide.
Vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
Qualem credibile est ore fuisse meo.
Nostra tuas vidi lacrymas super ora cadentes;
Tempore quas uno, fidaque verba, bibi.
Nunc quoque submotum studio defendis amicum,
Et mala, vix ulla parte levanda, levas.
Vive sine invidia; mollesque inglorius annos
Exige, amicitias et tibi junge pares.
Nasonisque tui, quod adhuc non exsulat unum,
Nomen ama. Scythicus cetera Pontus habet.
Proxima sideribus tellus Erymanthidos Ursæ
Me tenet, adstricto terra perusta gelu.
Bosporos et Tanais superant, Scythicæque paludes,
Vixque satis noti nomina pauca loci.

Ulterius nihil est, nisi non habitabile frigus.
  Heu! quam vicina est ultima terra mihi!
At longe patria est, longe carissima conjux;
  Quidquid et hæc nobis post duo dulce fuit.
Sic tamen hæc absunt; ut quæ contingere non est
  Corpore, sint animo cuncta videnda meo.
Ante oculos errat domus, urbs, et forma locorum;
  Succeduntque suis singula facta locis.
Conjugis ante oculos, sicut præsentis, imago est:
  Illa meos casus ingravat, illa levat.
Ingravat hoc, quod abest; levat hoc, quod præstat amorem,
  Impositumque sibi firma tuetur onus.
Vos quoque pectoribus nostris hæretis, amici;
  Dicere quos cupio nomine quemque suo.
Sed timor officium cautus compescit; et ipsos
  In nostro poni carmine nolle puto.
Ante volebatis; gratique erat instar honoris,
  Versibus in nostris nomina vestra legi.
Quod quoniam est anceps, intra mea pectora quemque
  Adloquar, et nulli causa timoris ero.
Nec meus indicio latitantes versus amicos
  Protrahet: occulte, si quis amavit, amet.
Scite tamen, quamvis longa regione remotus
  Absim, vos animo semper adesse meo.
Et, quam quisque potest, aliqua mala nostra levate:
  Fidam projecto neve negate manum.
Prospera sic vobis maneat Fortuna; nec unquam
  Contacti simili sorte rogetis opem!

ELEGIA V.

Usus amicitiæ tecum mihi parvus, ut illam
  Non ægre posses dissimulare, fuit;
Ni me complexus vinclis propioribus esses,
  Nave mea vento forsan eunte suo.
Ut cecidi, cunctique metu fugere ruinæ,
  Versaque amicitiæ terga dedere meæ;
Ausus es igne Jovis percussum tangere corpus,
  Et deploratæ limen adire domus.
Idque recens præstas, nec longo cognitus usu,
  Quod veterum misero vix duo tresve mihi.
Vidi ego confusos vultus, visusque notavi;
  Osque madens fletu, pallidiusque meo:
Et lacrymas cernens in singula verba cadentes,
  Ore meo lacrymas, auribus illa bibi:
Brachiaque accepi mœsto pendentia collo,
  Et singultatis oscula mixta sonis.
Sum quoque, Care, tuis defensus viribus absens:
  Scis Carum veri nominis esse loco.
Multaque præterea manifesti signa favoris
  Pectoribus teneo non abitura meis.
Dî tibi, posse tuos, tribuant, defendere semper,
  Quos in materia prosperiore juves.

Si tamen interea, quid in his ego perditus oris
(Quod te credibile est quærere), quæris, agam:
Spe trahor exigua (quam tu mihi demere noli),
Tristia leniri numina posse Dei.
Seu temere exspecto, sive id contingere fas est;
Tu mihi, quod cupio, fas, precor, esse proba.
Quæque tibi linguæ est facundia, confer in illud,
Ut doceas votum posse valere meum.
Quo quis enim major, magis est placabilis iræ;
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni:
Pugna suum finem, quum jacet hostis, habet.
At lupus, et turpes instant morientibus ursi;
Et quæcunque minor nobilitate fera est.
Majus apud Trojam forti quid habemus Achille?
Dardanii lacrymas non tulit ille senis.
Quæ ducis Emathii fuerit clementia, Poros,
Præclarique docent funeris exsequiæ.
Neve hominum referam flexas ad mitius iras;
Junonis gener est, qui prius hostis erat.
Denique non possum nullam sperare salutem,
Quum pœnæ non sit causa cruenta meæ.
Non mihi quærenti pessumdare cuncta, petitum
Cæsareum caput est, quod caput orbis erat.
Non aliquid dixi, violentaque lingua locuta est;
Lapsaque sunt nimio verba profana mero.
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector:

Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possim defendere culpam :
Sed partem nostri criminis error habet.
Spes igitur superest, facturum ut molliat ipse
Mutati pœnam conditione loci.
Hunc utinam nitidi Solis prænuntius ortum
Adferat admisso Lucifer albus equo!

ELEGIA VI.

Foedus amicitiæ nec vis, carissime, nostræ,
Nec, si forte velis, dissimulare potes.
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
Nec tibi me tota junctior Urbe fuit.
Isque erat usque adeo populo testatus, ut esset
Pene magis quam tu, quamque ego, notus amor.
Quique erat in caris animi tibi candor amicis,
Cognitus est illi, quem colis ipse, viro.
Nil ita celabas, ut non ego conscius essem;
Pectoribusque dabas multa tegenda meis.
Cuique ego narrabam, secreti quidquid habebam,
Excepto quod me perdidit, unus eras.
Id quoque si scisses, salvo fruerere sodali;
Consilioque forem sospes, amice, tuo.
Sed mea me in pœnam nimirum fata trahebant:
Omne bonæ claudunt utilitatis iter.
Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo;
Seu ratio fatum vincere nulla valet;
Tu tamen, o! nobis usu junctissime longo,
Pars desiderii maxima pene mei,
Sis memor: et, si quas fecit tibi gratia vires,
Illas pro nobis experiare rogo;

Numinis ut læsi fiat mansuetior ira,
Mutatoque minor sit mea pœna loco.
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro;
Principiumque mei criminis error habet.
Nec leve, nec tutum est, quo sint mea, dicere, casu
Lumina funesti conscia facta mali.
Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
Illud: et admonitu fit novus ipse dolor.
Et quæcunque adeo possunt adferre pudorem,
Illa tegi cæca condita nocte decet.
Nil igitur referam, nisi me peccasse; sed illo
Præmia peccato nulla petita mihi:
Stultitiamque meum crimen debere vocari;
Nomina si facto reddere vera velis.
Quæ si non ita sunt; alium, quo longius absim,
Quære, suburbana hæc sit mihi terra, locum.

ELEGIA VII.

VADE salutatum subito perarata Perillam
  Litera, sermonis fida ministra mei.
Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
  Aut inter libros Pieridasque suas.
Quidquid aget, quum te scierit venisse, relinquet:
  Nec mora; quid venias, quidve, requiret, agam.
Vivere me dices; sed sic, ut vivere nolim:
  Nec mala tam longa nostra levata mora:
Et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti;
  Aptaque in alternos cogere verba pedes.
Tu quoque, dic, studiis communibus ecquid inhæres,
  Doctaque non patrio carmina more canis?
Nam tibi cum fatis mores Natura pudicos,
  Et raras dotes, ingeniumque dedit.
Hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas,
  Ne male fecundæ vena periret aquæ.
Primus id adspexi teneris in virginis annis;
  Utque pater, venæ duxque comesque fui.
Ergo, si remanent ignes tibi pectoris idem,
  Sola tuum vates Lesbia vincet opus.
Sed vereor, ne te mea nunc Fortuna retardet:
  Postque meos casus sit tibi pectus iners.

Dum licuit, tua sæpe mihi, tibi nostra legebam :
  Sæpe tui judex, sæpe magister eram.
Aut ego præbebam factis modo versibus aures,
  Aut, ubi cessaras, causa ruboris eram.
Forsitan exemplo, quia me læsere libelli,
  Tu quoque sis pœnæ fata secuta meæ.
Pone, Perilla, metum : tantummodo femina non sit
  Devia, nec scriptis discat amare tuis.
Ergo desidiæ remove, doctissima, causas;
  Inque bonas artes et tua sacra redi.
Ista decens facies longis vitiabitur annis :
  Rugaque in antiqua fronte senilis erit.
Injicietque manum formæ damnosa senectus,
  Quæ strepitum passu non faciente venit.
Quumque aliquis dicet, Fuit hæc formosa; dolebis :
  Et speculum mendax esse querere tuum.
Sunt tibi opes modicæ, quum sis dignissima magnis :
  Finge sed immensis censibus esse pares.
Nempe dat id cuicunque libet Fortuna, rapitque :
  Irus et est subito, qui modo Crœsus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
  Pectoris exceptis ingeniique bonis.
En ego, quum patria caream, vobisque, domoque;
  Raptaque sint, adimi quæ potuere, mihi;
Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque :
  Cæsar in hoc potuit juris habere nihil.

Quilibet hanc sævo vitam mihi finiat ense;
  Me tamen exstincto fama superstes erit.
Dumque suis victrix omnem de montibus orbem
  Prospiciet domitum Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
  Effuge venturos, qua potes, usque rogos.

ELEGIA VIII.

Nunc ego Triptolemi cuperem conscendere currus,
Misit in ignotam qui rude semen humum:
Nunc ego Medeæ vellem frenare dracones,
Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua:
Nunc ego jactandas optarem sumere pennas,
Sive tuas, Perseu; Dædale, sive tuas:
Ut, tenera nostris cedente volatibus aura,
Adspicerem patriæ dulce repente solum;
Desertæque domus vultum, memoresque sodales,
Caraque præcipue conjugis ora mihi.
Stulte, quid, o! frustra votis puerilibus optas,
Quæ non ulla tulit, fertque, feretque, dies?
Si semel optandum est, Augustum numen adora;
Et quem læsisti, rite precare, Deum.
Ille tibi pennasque potest currusque volucres
Tradere: det reditum; protinus ales eris.
Si precer hæc (neque enim possim majora precari),
Ne mea sint timeo vota modesta parum.
Forsitan hoc olim, quum se satiaverit ira,
Tum quoque sollicita mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi muneris ampli,
Ex his me jubeat quolibet ire locis.

Nec cœlum, nec aquæ faciunt, nec terra, nec auræ,
  Et mihi perpetuus corpora languor habet.
Seu vitiant artus ægræ contagia mentis;
  Sive mei causa est in regione mali:
Ut tetigi Pontum, vexant insomnia; vixque
  Ossa tegit macies, nec juvat ora cibus.
Quique per autumnum percussis frigore primo
  Est color in foliis, quæ nova læsit hiems;
Is mea membra tenet. Nec viribus adlevor ullis;
  Et nunquam queruli causa doloris abest.
Nec melius valeo, quam corpore, mente; sed ægra est
  Utraque pars æque, binaque damna fero.
Hæret, et ante oculos, veluti spectabile corpus,
  Adstat Fortunæ forma legenda meæ.
Quumque locum, moresque hominum, cultusque, sonumque,
  Cernimus; et quid sim, quid fuerimque subit;
Tantus amor necis est, querar ut cum Cæsaris ira,
  Quod non offensas vindicet ense suas.
At quoniam semel est odio civiliter usus,
  Mutato levior sit fuga nostra loco.

ELEGIA IX.

Hic quoque sunt igitur Graiæ (quis crederet?) urbes,
Inter inhumanæ nomina barbariæ.
Huc quoque Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Graias constituere domos.
Sed vetus huic nomen, positaque antiquius urbe,
Constat ab Absyrti cæde fuisse, loco.
Nam rate, quæ cura pugnacis facta Minervæ,
Per non tentatas prima cucurrit aquas,
Impia desertum fugiens Medea parentem,
Dicitur his remos adplicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto;
« Hospes, ait, nosco, Colchide, vela, venit. »
Dum trepidant Minyæ, dum solvitur aggere funis,
Dum sequitur celeres anchora tracta manus;
Conscia percussit meritorum pectora Colchis,
Ausa atque ausura multa nefanda manu.
Et quamquam superest ingens audacia menti,
Pallor in attonito virginis ore sedet.
Ergo ubi prospexit venientia vela; « Tenemur,
Et pater est aliqua fraude morandus, ait. »
Dum, quid agat, quærit, dum versat in omnia vultus;
Ad fratrem casu lumina flexa tulit.

Cujus ut oblata est præsentia: « Vincimus, inquit.
Hic mihi morte sua causa salutis erit. »
Protinus ignari, nec quidquam tale timentis,
Innocuum rigidò perforat ense latus.
Atque ita divellit, divulsaque membra per agros
Dissipat, in multis invenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto
Pallentesque manus, sanguineumque caput:
Ut genitor luctuque novo tardetur, et artus
Dum legit exstinctos, triste moretur iter.
Inde Tomis dictus locus hic; quia fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

ELEGIA X.

Si quis adhuc istic meminit Nasonis ademti,
Et superest sine me nomen in Urbe meum;
Suppositum stellis nunquam tangentibus æquor
Me sciat in media vivere barbarie.
Sauromatæ cingunt, fera gens, Bessique, Getæque:
Quàm non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet, medio defendimur Istro:
Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At quum tristis hiems squalentia protulit ora,
Terraque marmoreo candida facta gelu est:
Dum patet et Boreas, et nix injecta sub Arcto;
Tum liquet has gentes axe tremente premi.
Nix jacet: et jactam nec Sol pluviæve resolvunt:
Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum prior, altera venit:
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
Æquet humo turres, tectaque rapta ferat.
Pellibus, et sutis arcent male frigora braccis;
Oraque de toto corpore sola patent.
Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu:
Udaque consistunt, formam servantia testæ,

Vina : nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
Deque lacu fragiles effodiantur aquæ ?
Ipse, papyrifero qui non angustior amne
Miscetur vasto multa per ora freto,
Cæruleos ventis latices durantibus, Ister
Congelat, et tectis in mare serpit aquis.
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur : et undas
Frigore concretas ungula pulsat equi.
Perque novos pontes subter labentibus undis
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar : sed quum sint præmia falsi
Nulla, ratam testis debet habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum,
Lubricaque immotas testa premebat aquas.
Nec vidisse sat est : durum calcavimus æquor;
Undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset ;
Non foret angustæ mors tua crimen aquæ.
Tum neque se pandi possunt delphines in auras
Tollere : conantes dura coercet hiems.
Et quamquam Boreas jactatis insonet alis,
Fluctus in obsesso gurgite nullus erit.
Inclusæque gelu stabunt, ut marmore, puppes :
Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces hærere ligatos :
Et pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreæ vis sæva marinas,

Sive redundatas flumine cogit aquas;
Protinus, æquato siccis Aquilonibus Istro,
  Invehitur celeri barbarus hostis equo:
Hostis equo pollens, longeque volante sagitta,
  Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii; nullisque tuentibus agros,
  Incustoditæ diripiuntur opes.
Ruris opes parvæ, pecus, et stridentia plaustra;
  Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
  Respiciens frustra rura Laremque suum.
Pars cadit hamatis misere confixa sagittis:
  Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quæ nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt:
  Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tum quoque, quum pax est, trepidant formidine belli:
  Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hostem.
  Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra;
  Nec cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio: nec haberet Acontius, in quo
  Scriberet hic dominæ verba legenda suæ.
Adspiceres nudos sine fronde, sine arbore, campos.
  Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo, tam late pateat quum maximus orbis,
  Hæc est in pœnam terra reperta meam?

ELEGIA XI.

Si quis es, insultes qui casibus, improbe, nostris,
Meque reum, demto fine, cruentus agas;
Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino;
Et dicam silices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
Restat? quidve meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus, et inhospita litora Ponti,
Quumque suo Borea Mænalis ursa videt.
Nulla mihi cum gente fera commercia linguæ:
Omnia solliciti sunt loca plena metus.
Utque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
Cinctave montanis ut pavet agna lupis;
Sic ego belligeris a gentibus undique septus
Terreor, hoste meum pene premente latus.
Utque sit exiguum pœnæ, quod conjuge cara,
Quod patria careo, pignoribusque meis;
Ut mala nulla feram, nisi nudam Cæsaris iram;
Nuda parum nobis Cæsaris ira mali est?
Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda retractet;
Solvat et in mores ora diserta meos.
In causa facili cuivis licet esse diserto:
Et minimæ vires frangere quassa valent.

Subruere est arces et stantia mœnia virtus :
  Quamlibet ignavi præcipitata premunt.
Non sum ego quod fueram. Quid inanem proteris umbram?
  Quid cinerem saxis bustaque nostra premis?
Hector erat, tunc quum bello certabat; at idem
  Vinctus ad Hæmonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento :
  Ex illo superant hæc simulacra viro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
  Parce, precor, manes sollicitare meos.
Omnia vera puta mea crimina : nil sit in illis,
  Quod magis errorem, quam scelus, esse putes.
Pendimus en profugi (satia tua pectora) pœnas,
  Exsilioque graves, exsiliique loco.
Carnifici fortuna potest mea flenda videri :
  Te tamen est uno judice mœsta parum.
Sævior es tristi Busiride : sævior illo,
  Qui falsum lento torruit igne bovem;
Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
  Et dictis artes conciliasse suas :
« Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine major :
  Nec sola est operis forma probanda mei.
Adspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
  Huc tibi, quem perdes, conjiciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure :
  Mugiet, et veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,

Da, precor, ingenio præmia digna meo. »
Dixerat. At Phalaris, « Pœnæ mirande repertor,
Ipse tuum præsens imbue, dixit, opus. »
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus
Exhibuit querulos ore tremente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
Ad te, quisquis is es, nostra querela redit.
Utque sitim nostro possis explere cruore;
Quantaque vis, avido gaudia corde feras;
Tot mala sum fugiens tellure, tot æquore passus,
Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus Ulixes,
Neptuni minor est, quam Jovis ira fuit.
Ergo quicunque es, rescindere vulnera noli;
Deque gravi duras ulcere tolle manus:
Utque meæ famam tenuent oblivia culpæ,
Fata cicatricem ducere nostra sine.
Humanæque memor sortis, quæ tollit eosdem,
Et premit, incertas ipse verere vices.
Et quoniam, fieri quod nunquam posse putavi,
Est tibi de rebus maxima cura meis;
Non est quod timeas: fortuna miserrima nostra est.
Omne trahit secum Cæsaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc tibi fingere credar,
Ipse velim pœnas experiare meas.

ELEGIA XII.

Frigora jam Zephyri minuunt; annoque peracto,
Longior antiquis visa Mæotis hiems:
Impositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
Tempora nocturnis æqua diurna facit.
Jam violam puerique legunt hilaresque puellæ,
Rustica quam nullo terra serente gerit.
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
Indocilique loquax gutture vernat avis.
Utque malæ crimen matris deponat hirundo,
Sub trabibus cunas parvaque tecta facit.
Herbaque, quæ latuit Cerealibus obruta sulcis,
Exserit e tepida molle cacumen humo.
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
Nam procul a Getico litore vitis abest.
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc istic: junctisque ex ordine ludis.
Cedunt verbosi garrula bella fori.
Usus equi nunc est, levibus nunc luditur armis:
Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus.
Nunc, ubi perfusa est oleo labente juventus,
Defessos artus Virgine tingit aqua.

Scena viget, studiisque favor distantibus ardet:
  Proque tribus resonant terna Theatra Foris.
O quater, et quoties non est numerare, beatum,
  Non interdicta cui licet Urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
  Quæque lacu duro vix fodiantur aquæ.
Nec mare concrescit glacie; nec, ut ante, per Istrum
  Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquæ tamen huc adnare carinæ,
  Hospitaque in Ponti litore puppis erit.
Sedulus occurram nautæ; dictaque salute,
  Quid veniat, quæram, quisve, quibusve locis.
Ille quidem, mirum, ni de regione propinqua
  Non nisi vicinas tutus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare navita transit:
  Litora rarus in hæc portubus orba venit.
Sive tamen Graia scierit, sive ille Latina
  Voce loqui; certe gratior hujus erit.
Fas quoque ab ore freti longæque Propontidos undis
  Huc aliquem certo vela dedisse Noto.
Quisquis is est, memori rumorem voce referre,
  Et fieri famæ parsque gradusque potest:
Is, precor, auditos possit narrare triumphos
  Cæsaris, et Latio reddita vota Jovi;
Teque, rebellatrix, tandem, Germania, magni
  Triste caput pedibus subposuisse ducis.
Hæc mihi qui referet, quæ non vidisse dolebo,

Ille meæ domui protinus hospes erit.
Hei mihi! jamne domus Scythico Nasonis in orbe?
Jamque suum mihi dat pro Lare pœna locum?
Dî faciant, Cæsar non hîc penetrale domumque,
Hospitium pœnæ sed velit esse meæ.

ELEGIA XIII.

Ecce supervacuus (quid enim fuit utile gigni?)
  Ad sua natalis tempora noster adest.
Dure, quid ad miseros veniebas exsulis annos?
  Debueras illis imposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset,
  Non ultra patriam me sequerere meam;
Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
  Illo tentasses ultimus esse mihi.
Jamque relinquenda (quod idem fecere sodales)
  Tu quoque dixisses tristis in Urbe, Vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Cæsaris ira
  Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet exspectas soliti tibi moris honorem,
  Pendeat ex humeris vestis ut alba meis?
Fumida cingatur florentibus ara coronis?
  Micaque solemni turis in igne sonet?
Libaque dem pro me genitale notantia tempus?
  Concipiamque bonas ore favente preces?
Non ita sum positus; nec sunt ea tempora nobis,
  Adventu possim lætus ut esse tuo.
Funeris ara mihi, ferali cincta cupresso,
  Convenit, et structis flamma parata rogis.

20.

Nec dare tura libet, nihil exorantia Divos:
  In tantis subeunt nec bona verba malis.
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum,
  In loca ne redeas amplius ista, precor:
Dum me, terrarum pars pene novissima, Pontus,
  Euxini falso nomine dictus, habet.

ELEGIA XIV.

Cultor et antistes doctorum sancte virorum,
Qui facis ingenio semper, amice, meo;
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
Suscipis, exceptis, ecquid mea carmina, solis
Artibus, artifici quæ nocuere suo?
Immo ita fac, vatum, quæso, studiose novorum;
Quaque potes, retine corpus in Urbe meum.
Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
Qui domini pœnam non meruere pati.
Sæpe per extremas profugus pater exsulat oras;
Urbe tamen natis exsulis esse licet.
Palladis exemplo, de me sine matre creata
Carmina sunt: stirps hæc progeniesque mea est.
Hanc tibi commendo: quæ, quo magis orba parente,
Hoc tibi tutori sarcina major erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti;
Cetera fac curæ sit tibi turba palam:
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
Carmina de domini funere rapta sui.
Illud opus potuit, si non prius ipse perissem,

Subruere est arces et stantia mœnia virtus :
  Quamlibet ignavi præcipitata premunt.
Non sum ego quod fueram. Quid inanem proteris umbram?
  Quid cinerem saxis bustaque nostra premis?
Hector erat, tunc quum bello certabat; at idem
  Vinctus ad Hæmonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento :
  Ex illo superant hæc simulacra viro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
  Parce, precor, manes sollicitare meos.
Omnia vera puta mea crimina : nil sit in illis,
  Quod magis errorem, quam scelus, esse putes.
Pendimus en profugi (satia tua pectora) pœnas,
  Exsilioque graves, exsiliique loco.
Carnifici fortuna potest mea flenda videri :
  Te tamen est uno judice mœsta parum.
Sævior es tristi Busiride : sævior illo,
  Qui falsum lento torruit igne bovem;
Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
  Et dictis artes conciliasse suas :
« Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine major :
  Nec sola est operis forma probanda mei.
Adspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
  Huc tibi, quem perdes, conjiciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure :
  Mugiet, et veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,

Da, precor, ingenio præmia digna meo. »
Dixerat. At Phalaris, « Pœnæ mirande repertor,
Ipse tuum præsens imbue, dixit, opus. »
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus
Exhibuit querulos ore tremente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
Ad te, quisquis is es, nostra querela redit.
Utque sitim nostro possis explere cruore;
Quantaque vis, avido gaudia corde feras;
Tot mala sum fugiens tellure, tot æquore passus,
Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus Ulixes,
Neptuni minor est, quam Jovis ira fuit.
Ergo quicunque es, rescindere vulnera noli;
Deque gravi duras ulcere tolle manus:
Utque meæ famam tenuent oblivia culpæ,
Fata cicatricem ducere nostra sine.
Humanæque memor sortis, quæ tollit eosdem,
Et premit, incertas ipse verere vices.
Et quoniam, fieri quod nunquam posse putavi,
Est tibi de rebus maxima cura meis;
Non est quod timeas: fortuna miserrima nostra est.
Omne trahit secum Cæsaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc tibi fingere credar,
Ipse velim pœnas experiare meas.

ELEGIA XII.

Frigora jam Zephyri minuunt; annoque peracto,
Longior antiquis visa Mæotis hiems:
Impositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
Tempora nocturnis æqua diurna facit.
Jam violam puerique legunt hilaresque puellæ,
Rustica quam nullo terra serente gerit.
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
Indocilique loquax gutture vernat avis.
Utque malæ crimen matris deponat hirundo,
Sub trabibus cunas parvaque tecta facit.
Herbaque, quæ latuit Cerealibus obruta sulcis,
Exserit e tepida molle cacumen humo.
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
Nam procul a Getico litore vitis abest.
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc istic: junctisque ex ordine ludis.
Cedunt verbosi garrula bella fori.
Usus equi nunc est, levibus nunc luditur armis:
Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus.
Nunc, ubi perfusa est oleo labente juventus,
Defessos artus Virgine tingit aqua.

Scena viget, studiisque favor distantibus ardet:
  Proque tribus resonant terna Theatra Foris.
O quater, et quoties non est numerare, beatum,
  Non interdicta cui licet Urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
  Quæque lacu duro vix fodiantur aquæ.
Nec mare concrescit glacie; nec, ut ante, per Istrum
  Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquæ tamen huc adnare carinæ,
  Hospitaque in Ponti litore puppis erit.
Sedulus occurram nautæ; dictaque salute,
  Quid veniat, quæram, quisve, quibusve locis.
Ille quidem, mirum, ni de regione propinqua
  Non nisi vicinas tutus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare navita transit:
  Litora rarus in hæc portubus orba venit.
Sive tamen Graia scierit, sive ille Latina
  Voce loqui; certe gratior hujus erit.
Fas quoque ab ore freti longæque Propontidos undis
  Huc aliquem certo vela dedisse Noto.
Quisquis is est, memori rumorem voce referre,
  Et fieri famæ parsque gradusque potest:
Is, precor, auditos possit narrare triumphos
  Cæsaris, et Latio reddita vota Jovi;
Teque, rebellatrix, tandem, Germania, magni
  Triste caput pedibus subposuisse ducis.
Hæc mihi qui referet, quæ non vidisse dolebo,

Ille meæ domui protinus hospes erit.
Hei mihi! jamne domus Scythico Nasonis in orbe?
Jamque suum mihi dat pro Lare pœna locum?
Dî faciant, Cæsar non hîc penetrale domumque,
Hospitium pœnæ sed velit esse meæ.

ELEGIA XIII.

Ecce supervacuus (quid enim fuit utile gigni?)
Ad sua natalis tempora noster adest.
Dure, quid ad miseros veniebas exsulis annos?
Debueras illis imposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset,
Non ultra patriam me sequerere meam;
Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
Illo tentasses ultimus esse mihi.
Jamque relinquenda (quod idem fecere sodales)
Tu quoque dixisses tristis in Urbe, Vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Cæsaris ira
Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet exspectas soliti tibi moris honorem,
Pendeat ex humeris vestis ut alba meis?
Fumida cingatur florentibus ara coronis?
Micaque solemni turis in igne sonet?
Libaque dem pro me genitale notantia tempus?
Concipiamque bonas ore favente preces?
Non ita sum positus; nec sunt ea tempora nobis,
Adventu possim lætus ut esse tuo.
Funeris ara mihi, ferali cincta cupresso,
Convenit, et structis flamma parata rogis.

Nec dare tura libet, nihil exorantia Divos :
In tantis subeunt nec bona verba malis.
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum,
In loca ne redeas amplius ista, precor :
Dum me, terrarum pars pene novissima, Pontus,
Euxini falso nomine dictus, habet.

ELEGIA XIV.

Cultor et antistes doctorum sancte virorum,
Qui facis ingenio semper, amice, meo;
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
Suscipis, exceptis, ecquid mea carmina, solis
Artibus, artifici quæ nocuere suo?
Immo ita fac, vatum, quæso, studiose novorum;
Quaque potes, retine corpus in Urbe meum.
Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
Qui domini pœnam non meruere pati.
Sæpe per extremas profugus pater exsulat oras;
Urbe tamen natis exsulis esse licet.
Palladis exemplo, de me sine matre creata
Carmina sunt: stirps hæc progeniesque mea est.
Hanc tibi commendo: quæ, quo magis orba parente,
Hoc tibi tutori sarcina major erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti;
Cetera fac curæ sit tibi turba palam:
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
Carmina de domini funere rapta sui.
Illud opus potuit, si non prius ipse perissem,

Certius a summa nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora:
In populi quidquam si tamen ore meum est.
Hoc quoque nescio quid nostris adpone libellis,
Diverso missum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicunque leget (si quis leget), æstimet ante,
Compositum quo sit tempore, quoque loco.
Æquus erit scriptis, quorum coguoverit esse
Exsilium tempus, barbariemque locum;
Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
Ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala; cujus et ante
Fons infecundus, parvaque vena fuit.
Sed quæcunque fuit, nullo exercente, refugit,
Et longo periit arida facta situ.
Non hîc librorum, per quos inviter alarque,
Copia: pro libris arcus et arma sonant.
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cujus
Intellecturis auribus utar, adest.
Nec, quo secedam, locus est: custodia muri
Submovet infestos, clausaque porta, Getas.
Sæpe aliquod quæro verbum, nomenque, locumque;
Nec quisquam est, a quo certior esse queam.
Dicere sæpe aliquid conanti (turpe fateri!)
Verba mihi desunt; dedidicique loqui.
Threicio Scythicoque fere circumsonor ore;

Et videor Geticis scribere posse modis.
Crede mihi : timeo, ne sint immixta Latinis,
Inque meis scriptis Pontica verba legas.
Qualemcunque tamen venia dignare libellum;
Sortis et excusa conditione meæ.

EXPLICIT TOMUS IV.